APOSTOL D. CULEA

DOBROGEA

BUCUREȘTI

EDITURA CASEI ȘCOALELOR

1928

APOSTOL CULEA

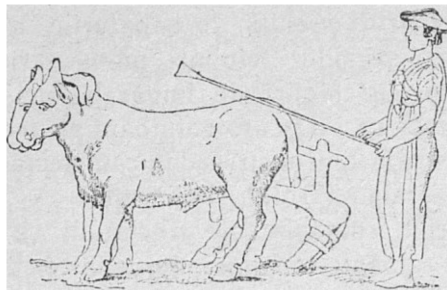
Cât trebuie să ştie oricine despre Dobrogea

EDITURA
CASEI ŞCOALELOR

Bucureşti

1928

Plugar român (după un desen din vremea aceea).

Pe urmele strămoşilor.

Cum treci în dreapta Dunării, între atâtea deosebiri pe cari le descoperă ochiul, este şi sumedenia de movile risipite până în pragul mării. Îţi vine să crezi că în toată România nu-s atâtea câte are Dobrogea. Locuitorii din partea locului nu le-au socotit lăsate de Dumnezeu, dovadă că pe cele mai multe le-au scormonit, căutând «comori»...

Subt aceste grămădiri de pământ ridicate cu trudă omenească acum mii de ani, odihneşte cenuşa strămoşilor noştri din neamurile dace— şi mai apoi şi dintre romani, fără să mai punem la socoteală şi acele movile înfipte pe culmi, de unde privirile străjerilor cercetau zările...

În preajma vadurilor, ici-colo în cuprinsul Dobrogii, tapşane ca nişte feţe de mese colţurate, arată trecătorului că acolo au fost cândva aşezări omeneşti. Băştinaşii le spun «cetăţui» şi altora «bisericuţe».

Neastâmpărul vremii şi săpăturile au scos la iveală urme de ziduri, cioburi, pietre scrise, statui, unelte, bani cu chipuri de împăraţi, etc., cari povestesc viaţa, ce s'a scurs odinioară pe acele meleaguri. Tuturora ţăranii noştri le dau cam aceiaş obârşie: sunt dela Traian (Troian) împăratul...

Prin aceste rămăşite ale trecutului ce răsar la tot pasul, românii localnici au legat firul cu înaintaşii. Prin ele s'au păstrat în tradiţie abia desluşitul ecou al continuităţii neamului nostru în acelaş pământ.

Mă aflam în acel colt al judeţului Tulcea, unde braţul Dunăvăţul varsă apele gurii Sfântului Gheorghe în lacul Razelm, pe ruinile cetăţii greco-romane Halmyris. Venisem cu căruţa lui moş Cârpă Veche din Sarinasuf.

— Iacă, Domnule, aici a fost casa împăratului Traian care ne-a adus pe noi, într'un car cică, – mă luminează moşul. Uite, dincolo era cafeneaua unde boerii lui beau cafeaua...

Un şarpe neobişnuit de mare se strecoară prin bolovăniş şi naiva explicaţie a lui moş Cârpă Veche şe opreşte pe neaşteptate.

Altă dată plecam din satul Cineli. Întâmplarea a făcut să am tovarăş de drum pe moş Tudose Macarie, basarabean de naştere, care ştie de «Napolion Bunăparte» de când cu Rusul, de când cu războiul Ostopolului (Sevastopol) la Crâm (Crimeia). Cum treceam pe la «bisericuţă» (unde va fi fost poate vre-un sat roman) aduc vorba.

— Iacă, Domnule, începe moşul, stăm iarna în cafenea de vorbă cu bulgarii dela noi. Numai îmi spun că pe aici a fost odată stăpân un voevod bulgăresc; că odată şi odată are să se scoale alt voevod dela amiază (era înaintea războiului trecut) şi are să vie să stăpânească «mereaua» (moşia) asta cât vezi că ochii. Dar, moşu, nu se lasă. Ehei! ştiu eu să le astup gura!

— Măi, le zic eu, aţi găsit măcar un «chiron» cu peceată dela voevoda al vostru? N'aţi găsit; dela Traian al nostru câte vrei, – şi pe urma plugului. Când îi aud vorbind despre ai lor îmi vine rău la inimă; nu mă lasă sângele din mine şi pace!...

Movilele morminte şi ţărâna cetăţilor moarte, pline de mărturiile strămoşilor, au fost pentru românii dobrogeni un fel de carte deschisă în care au cetit din vechi timpuri, dreptul de moştenire asupra pământului dintre Dunăre şi Mare....

În Dobrogea acum 100 de ani...

După spusele bătrânilor şi din mărturisirile călătorilor "streini” icoana Dobrogii care a fost se luminează ca într'o placă fotografică.

O înfăţişăm cetitorilor, să vadă cum vremile, odată trecute subt cârma românilor, au schimbat faţa tinuturilor dintre Dunăre şi Mare...

Ţara era un pustiu de ierburi peste cari ochiul, luneca zile întregi până să descopere un copac de umbră, sau niscaiva aşezări omeneşti în vre-un fund de vale. Ici-colo, întâlneai doar turmele ciobanilor români şi călăreţi turco-tătari, tăind valurile de burueni ca mânaţi de vânturile iuţi ale lui Miază-Noapte.

Nemărginitul lan de iarbă părea un covor nesfârşit ce tremura în dogoarea soarelui de vară. Călăreţul se cufunda cu totul în aceste desişuri necosite de om.

Către sfârşitul lui August, peste tristele şi mutele singurătăţi de burueni uscate, se încingeau focuri de nu ştieai cum şi de unde s'au pornit: poate dela vreo vatră de popas, o scânteie de ciubuc, poate dela scăpărarea unui fulger. Vântul purta vălvătăile de colo-colo şi timp de o lună; Dobrogea părea învăluită într'o trâmbă de flăcări şi fum.

Aşa a văzut-o un drumet francez într'o zi de vară prin 1850 şi ceva (doctorul Camille Allard).

Pe funduri de văi cu şuviţe de apă,stăteau pitite câte un pâlc de bordeie, colibi, ori nişte biete căsuţe din bălegar frământat cu lut şi acoperite cu paie pământ ori stuf.

Acestea erau satele.

Nici un copac, nici o grădină nu înveselea chichineţele cu ferestruici de-o palmă. Sticla era necunoscută şi hârtia unsă cu grăsime, ori beşica de vită, ţinea locul geamului. În singura odaie unde se grămădeau toţi ai casei, rogojinele pe paturi erau aşternutul cel mai obişnuit.

Pentru ce să se îngrijească oamenii de mai mult?

Nu erau siguri pe ei şi pe avutul lor dela un an la altul. Cetele de tâlhari (cârjalii) cutreerau satele nesupăraţi de nimeni.

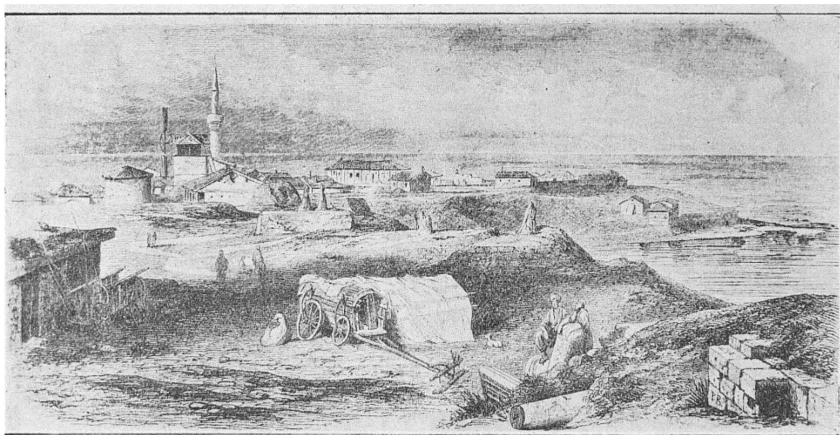
După începutul veacului al 18-lea, Dobrogea ajunsese maidanul de încăerare între turci şi ruşi. Nu treceau 10-15 ani şi valuri de oşti, pe drumurile năvălitorilor de acum o mie şi ceva de ani, căutau sate şi oraşe, să le prade.

Povesteşte un ţăran din acea vreme unui călugăr călător: «Şi-atunci cine poate, fuge peste Dunăre, iar pe care îi prind turcii ori ruşii, îi duc cu dânşii în ţara lor, vitele ni le mănâncă, satele le dau foc şi semănăturile le pustiesc. După ce trece răsboiul, cari mai rămânem vii iarăşi ne întoarcem la vetrele noastre, şi ne facem pe dărâmături bordee, şi iar ne apucăm de gospodărie. Gândeşte acum, când ne mai putem noi îndrepta? Se mai întâmplă încă şi altă nevoe: după fiecare răsboiu începe ciuma care ne mai seceră şi ea. Atunci iar lăsăm toate şi fugim, care încotro poate, şi ne ascundem pe sub dărâmături de dealuri, prin păduri în bălţi, şi ne temem unii de alţii, frate de frate, şi fugim unii de alţii...»

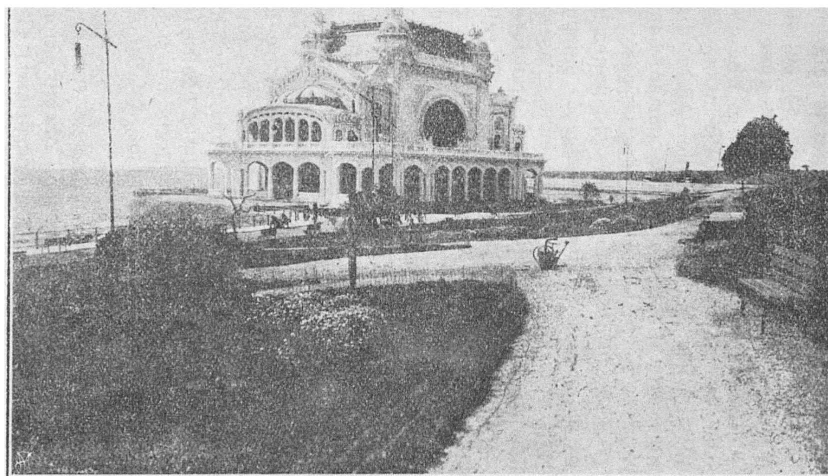
Numai în întâiei jumătate a veacului al XlX-lea Dobrogea a fost arsă şi pustiită de 3 ori. După războiul turco-rus din 1829 nu se mai găseau în Dobrogea decât câteva sate. Împrejurul anilor 1850, din 35 de sate ale judeţului Constanţa (Chiustenge) abia mai erau în fiinţă vre-o 12. Hărţile de atunci însemnau pentru toată Dobrogea 65 de sate «care nu mai existau». Aşa au pierit satele dobrogene curat româneşti: Straja, Atârnaţi, Crucea, Roşeşti, Muslueşti, Techileşti. Zăvalul, feteşti, Balaban, Silişte, Martina, Călugăra, Stâncile, Gherbănu, Mangina, Stelniceni, Hăsăneşti, Lătăţuia, Frecăţeii din Ostrov, Călăduca, etc. Vite, mai ales, puteai să ai cât de multe şi le păşteai unde vreai; dădeai însă zeciuială din ele stăpânirii turceşti (beilicul); şi mai trebuiasă le păzeşti cu 4 ochi; altfel-ţi le furau, fără nădejde că le vei mai avea vreodată înapoi. De arat iarăşi puteai să ari ori unde şi ori cât, căci pământ era din berechet. Slujbaşii turci te rugau chiar. Singura plată era dijma din zece pentru orice producte (uşurul). De obiceiu dijma să dădea în arendă negustorilor cerealişti. Aceştia trimeteau în fiecare sat câte un dijmuitor, care mai totdeauna era turc, cu poruncă dela stăpânire, ca ciorbagiul (primarul) satului să-i de ajutor să adune dijma.

Dijmuitorul venea în sat în vremea treierişului (armănitului) şi locuitorii erau datori să-l ţie în gazdă pe

rând. De atunci a rămas obiceiul că locuitorii Dobrogii treieră cu toţii odată la acelaş harman, în marginea satului. După vânturatul grăunţelor, venea dijmuitorul cu baniţa ltri şi punea pe gospodar să măsoare. La fiecare zece baniţe striga «talia», punând pe a zecea la o parte şi cresta pe răboj o linie. Câte crestături erau pe răboj, atâtea baniţi trebuia să dea ca dijmă. Răbojul era împărtit în două: o parte rămânea la plugar, iar altă parte la dijmar. Fiecare locuitor, trebuia să se ducă cu dijma şi cu răbojul la oraşul vecin, unde-i hotăra dijmuitorul.

Constanţa (Chiustenge) pe la 1853 (după "Illustration") unde este azi Cazinoul

Vedere din Constanţa de azi

«Din vreme în vreme, venea prin sate câte un slujbaş cu înscris dela împărăţie. Acela, după cât spunea, avea putere să împartă pământ oamenilor cari aveau nevoe. Apoi cel care se găsea mai în lipsă îi ieşea întru întâmpinare şi-l poftea frumos la găzduire. Îi zicea «beiule» şi «agă» şi-i punea o scoartă înflorită jos, ca să aibă unde se aşeza omul stăpânirii cu picioarele încrucişate. Apoi fugea gospodarul până la negustorul din mijlocul satului şi cumpăra, de o para-două, lumânări de seu. Se întorcea, punea într'o tingire seul, strica peste el două-trei ouă, şi aducea pe o tipsie gustarea turcului, c'o bucată de pâne de grâu şi cu puţină miere. Omul împărătesc dădea din cap, mormăind mulţumit. Apoi după ce ospăta, începea să întrebe:

«Unde vrei pământ? Cât să-ţi dau?»

Ş'apoi din moşia măritului sultan, care era cât se vede cu ochii, măsura, turcul după nevoe, şi dădea şi întărire scrisă. Şi gospodarul se ploconea şi dădea şi el bacşiş, după putere, pentru facerea de bine: Câţiva galbeni, o bucată de ştofă frumoasă, o pereche de cizme roşii...» (M. Sadoveanu: «Privelişti Dobrogene»).

Cârmuirea şi judecăţile. În satele româneşti din Dobrogea, în afară de oamenii oficiali: ciorbagiul (primarul), muktarul (ajutorul de primar) şi azale (consilieri), era sfatul bătrânilor alcătuit din preot (unde era) şi fruntaşii satului. Dacă se întâmpla vre-o neînfelegere între locuitori, aceştia mergeau la sfatul bătrânilor care împăca certurile dintre soţ şi soţie, moştenirile, pedepsea bătăile, furturile şi alte pricini.

Mai greu o duceau cu stăpânirea turcească, la care rareori găseau dreptatea cerută.

Bătrânii îşi mai aduc aminte din vremea când omul stăpânirii intra în sat. Turcul descăleca în faţa casei,

dădea calul gospodarului să'l ţie, iar el intra în casă unde gospodina trebuia să-i pue masa.

Când aceşti slujbaşi cutreerau satele, fetele şi femeile tinere umblau cu hainele rupte într'adins, ca să pară urâte, bătrâne şi bolnave.

Vedere din Dobrogea pe la jumătatea veacului trecut (desen de Dossault)

Dacă veneai călare de undeva şi vedeai venind spre tine turcul stăpânirii, apoi trebuia să te dai jos depe cal şi să stai în genunchi până trecea el, semn că te supui; altfel era vai de tine. De-te duceai cu căruţa undeva şi te sosea din urmă, trebuia deasemeni să dai înlături, să te dai jos din căruţă, să ţii caii până trecea el, – tot în semn de supunere.

Prin cancelariile turceşti era o neorânduială de care ne vine să râdem. Hârtiile şi actele se ţineau vârâte în saci agăţaţi pe pereţi. Dacă cineva avea nevoie de vre-un act, trebuia să răstoarne sacul şi să caute cine ştie cât până să-l găsească, – dacă-l găsea.

Hoţiile, jafurile, omorurile la drumul mare, chiar ziua, se ţineau lanţ. Slujbaşii cârmuirii nu se osteneau cu cercetările şi prinderea făcătorilor de rele; iar paza aproape că nici nu se pomenea pe undeva.

«De multe ori a fost prădată bisericuţa noastră (povesteşte gospodarul Petre Uzum Toma din Niculiţel; citeşte în «Privelişti Dobrogene» de M. Sadoveanu). Dobrogea era plină de hoţi odată. Ne duceam noi la stăpânirea turcească, ne plângeam...

— Bine, bre, cum aşa? cum să fure?

— Apoi de, agă, eu ştiu? Au intrat noaptea ş'au furat...

— Noaptea? a, da! noaptea înţeleg, dar ziua nu se poate. Şi ce voiţi?

— Apoi am vrea cercetare, urmărire.

— Urmărire? bine, să vedem... Unde să urmărim? Unde să cercetăm?

— Apoi parcă noi ştim unde-s hoţii?

— Apoi eu de unde să ştiu, bre ghiaur?

Şi se mânia omul stăpânirii, apoi ne mângâia c'o vorbă bună, ne trimetea pe la casele noastre, şi el se ducea să-şi vadă de pilaf şi de cadâne...»

O fântână dobrogeană (după Kanitz)

Cei mai vestiţi tâlhari erau cerchejii şi tătarii. Şi aceştia se năpusteau cu deosebire asupra raialelor (supuşi lor creştini), căci ştiau că stăpânirea nu le face nimic. Dar era vai şi amar, dacă vre-un creştin se lega de un credincios al lui Mahomed.

În ajunul răsboiului din 1877, un creştin din Constanţa a ucis un mahomedan (povesteşte colonelul Ionescu Dobrogeanu într'o carte a sa). Numai de cât cete de turci şi tătari au pornit pe uliţi, strigând moarte ghiaurilor! Cu multă greutate, consulii streini au putut apăra viata creştinilor de furia mahomedanilor.

Plocoanele, bacşişurile, erau mai tari ca legile şi poruncile, şi fără ele greu căpătai o fărâmă de dreptate.

Vedere din Balcic pe la 1853 (după Illustration)

Judecata turcească a rămas de pomină şi a trecut în proverbe: «judecă turceşte ». Judecătorul turc, aşezat între perine, cu picioarele încrucişate, sorbea cafea, mai trăgea din ciubuc, întrebă când pe împricinaţi, când pe membrii tribunalului său cam cum e pricina şi de partea cui ar sta dreptatea. Apoi aruncă sentinţa, însoţind-o cu o vorbă în doi peri:

«Dumnezeu ştie care are dreptate». Aceasta numai atunci când vre-una din părţi n'a avut grijă să-şi asigure dreptatea mai dinainte. Judecătorul (cadiul) judeca după hatâr şi hatârul trebuia dat cu bacşiş.

Mai bine călca legea decât hatârul. Ci-că a venit la un cadiu povesteşte colonelul Ionescu Dobrogeanu un împricinat să-şi cumpere «dreptatea». După el vine şi celălalt împricinat la cadiu şi scoate banii pentru dreptatea lui. Cadiul, om cinstit», îi dă bacşişul înapoi, zicându-i: «N'am ce face. Dreptatea va fi a celuilalt, care a venit înnaintea ta. Eu nu pot fi şarlatan să iau bani dela amândoi».

Iar tu, cetitorule, străbătând aceste pagini, de bună seamă că vei pune vremea veche faţă în faţă cu vremea de azi, şi cu tot greul prin care trece lumea, nu vei zice că era mai bine când era mai rău: Când adică turcul stăpânea în Dobrogea.

În Dobrogea acum 1000 de ani:
Cum romanii au romanizat ţinutul dinre Dunăre şi mare.

Până în zilele noastre se ştia că romanii cucerind Dacia au adus colonişti, romanizând mai întâi Banatul, Oltenia şi colţul de sud-apus al Transilvaniei, pe unde a fost capitala dacică, Sarmisegethusa.

Cercetările arheologilor noştri, începând cu profesorul Tocilescu şi isprăvind cu învăţatul între învăţaţii străini, profesorul Vasile Pârvan, au dovedit că Dobrogea este cea mai veche ţară romană.

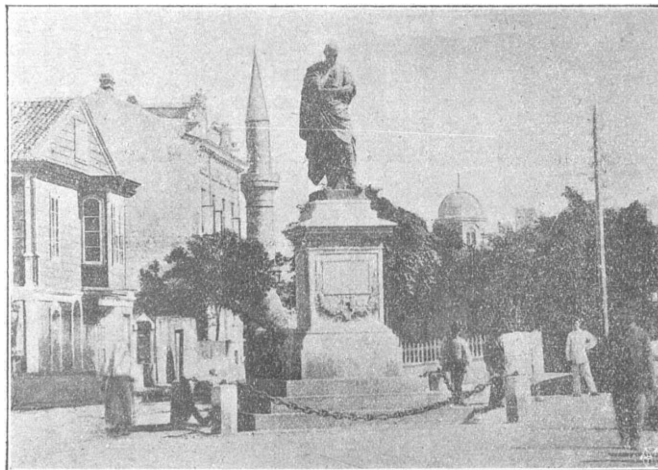
«Cu mult înainte ca dacii din Dacia să se facă romani, dacii din Dobrogea au început să vorbească latineşte, să se închine ca romanii şi să-şi facă oraşe şi sate romane, unindu-se cu civilii şi veteranii adevărat romani, cari veneau din alte părţi ale împărăţiei să se aşeze aici şi să întemeieze gospodării statornice, ridicându-şi conace frumoase de piatră pe moşiile cumpărate şi căpătate ca dar împărătesc la noi în Dobrogea», – scrie răposatul Pârvan.

Aşa dară, cu o sută de ani şi mai bine înainte de cucerirea Daciei erau romani în Dobrogea, – numită pe atunci Sciţia mică şi apoi Moesia de jos.

Cel dintâiu roman cunoscut care s'a aşezat în părţile acestea, nu însă de bună voe, ci ca exilat de împăratul Romii pentru nu ştiu ce păcat, a fost poetul Ovidiu. El a venit la Tomis (Constanţa de azi) la anul 8 d. Christos şi a rămas aici până la moarte.

Cunoaştem ce era în vremea aceea în Dobrogea după scrisorile şi poeziile rămase dela nefericitul scriitor izgonit din strălucirile Romii aici între geţii aspri şi neciopliţi. Ovidiu se tângue că «trebuia să fie mereu gata a alerga să apere sus pe ziduri cetatea Tomi împotriva barbarilor cari roiau de jur împrejur, să îndure frigul, murdăria, obiceiurile grosolane, – el care trăise la Roma ca un principe».

Grecii din Tomi l-au cinstit în chip deosebit, punându-1 preşedinte al serbărilor lor.

Statuia lui Ovidiu la Constanţa

Pe vremea aceea, dea lungul ţărmului Mării Negre, se găseau aşezate colonii greceşti cu porturi şi cetăţi de adăpost. Corăbiile lor aduceau de vânzare localnicilor geţi: unelte, arme, ulcioare cu untdelemn şi vin, lucruri de podoabe, etc. Cumpărau în schimb dela ei grâne, robi, piei, etc. Urmele acestor porturi-cetăţi se văd şi azi la: Constanţa (pe atunci Tomis), Mangalia (Callatis), capul Caliacra (Tiriza), Cavarna (Bizom), Balcic (Dionisopolis), la Eorene (Krunoi), la Histria pe lacul Sin pe Razim (pe atunci golf de mare în care se vărsa al patrulea braţ dunărean, azi Dunavăţul). Dincolo de aceste cetăţi–porturi de comerţ, geţii trăiau între ogoare lucrate, ascultând de regii lor. Dealungul Dunării şi în inima ţării erau sate şi oraşele de ale lor, împrejmuite cu pământ şi bolovani, fără mult meşteşug.

Pătrunderea romană s'a făcut încet şi pe nesimtite printre aşezările gete. Împărăţia Romii n'ajunsese cu hotarul până la Dunărea de miazăzi, când meşteri, negustori şi plugari romani, din cei îndrăzneţi şi harnici, singurateci şi nu în cete, s'au strecurat paşnic printre localnici, interesându-i şi pe ei în întreprinderile lor. Au făcut bâlciuri cu mărfuri plăcute barbarilor, au desfundat pământuri cu unelte mai bune ca ale lor şi au meşteşugit ca să-i uimească. Au folosit şi unii şi alţii. Pionierii romani, descălicătorii, deschizătorii de dru-

muri, câştigaseră sufletele barbare şi se impuseseră lor.

«Dacă împărăţia romană ar fi aşteptat ca numai cete mari de colonişti orânduiţi în tovărăşia şi gospodăria lor, să meargă şi să lucreze şi să folosească pământurile cele nouă cucerite ori măcar împăciuite la hotare, e neîndoios că Europa de azi n'ar fi ajuns niciodată aşa de romană...»

Triburile dace din dreapta şi stânga Dunării se găseau într'o necurmată harţă; treceau unele la altele şi se prădau. Alte hoarde barbare dela miază-noapte pătrundeau aici şi se năpusteau asupra satelor şi cetăţilor.

Geţii din Sciţia Mică erau bucuroşi de o putere temută care să le aducă linişte a gospodăriilor. Romanii s'au însărcinat să facă această poliţie de pază.

Guvernatorul roman al Moesiei (Serbia şi Bulgaria până la Silistra) primi poruncă dela împăratul Tiberiu (anul al 15-lea după Christos) să astâmpere pe barbarii cari treceau Dunărea să tulbure pacea locuitorilor.

Acesta numi un comandant la gurile Dunării pentru paza malului Mării şi al Dunării.

Corăbii cu soldaţi romani patrulau, supraveghind vadurile de trecere ale năvălitorilor. Înăuntrul ţării poliţia romană nu se amesteca, fiindcă liniştea ei a păzită acolo de regii daci. În numele bunei rândueli a provinciei, romanul aşezase aici întâiul pas sigur.

Populaţia getă nu murmură făţiş, având acum liniştea asigurată; iar grecii de pe la cetăţile Mării s'au închinat bucuros autorităţii romane care le străjuia avuţiile şi viaţa. Tot mai mulţi romani civili, oameni de afaceri şi plugari căutători de ţarini rodnice, pătrundeau înăuntrul ţării. Provincia nu era încă romană, ci numai păzită de romani. Pe la vadurile gete, dea lungul Dunării, romanii au adus meşteri de au făcut cetăţi tari de zid, au pus aici funcţionari de vamă, au făcut lagăre ostăşeşti, şi ca să nu întărâte pe localnici, au adus la început soldaţi din triburile barbare supuse Romii, comandaţi de ofiţeri romani. Acesta era al doilea pas spre cucerirea înceată a provinciei.

Măsura aceasta s'a luat pe la anul 46 d. Christos din porunca împăratului Claudiu.

Clădirea cetăţilor militare şi aducerea batalioanelor de soldaţi, aşezarea vămilor cu funcţionari romani, porturi pentru corăbii de pază şi de comerţ la aceste vaduri dunărene, însemna un spor de populaţie civilă; adică s'au alcătuit orăşele romane în toată regula. Negustorii făceau târguri ca să atragă populaţia din apropriere la mărfurile lor; agricultorii arau ţarinile învecinate ajutaţi de geţi plugari, ca să întreţie garnizoanele şi orăşelele. Geţii s'au deprins cu nouii mosafiri ai pământului lor. Au învăţat limba română, şi femeile gete erau bucuroase să-şi lase colibele lor mizerabile pentru un roman din cetate. Nu se împlinise un veac dela venirea întâiului roman şi malul Dunării era încins de o coroană de cetăţi romane unde limba latină era înţeleasă şi vorbită şi de băştinaşii din preajmă. Încercuirea romană era terminată; centrul ţării gete se afla de acum prizonier. Şi în vremea asta regele dac Decebal domnea dincolo peste poporul său liber...

Războiul de cucerire al lui Traian nu începuse încă. Când Dacia căzu după anii 106, Dobrogea era pe jumătate romanizată.

Iată şi al treilea pas spre desăvârşirea cucerirei: prin anul 86 d. Christos, împăratul Domiţian socoate provincia ca alipită la împărăţia romană şi aduce în Dobrogea 2 legiuni (divizii) de soldaţi romani curaţi (legionari). Aceştia, după terminarea serviciului militar (20–25 ani) nu mai plecau acasă; erau poate însuraţi cu femei dace din preajma lagărului, căpătau pământuri dela stat ca veterani şi se stabileau în oraşele şi satele de aici.

Urmele aşezărilor romano–dace se găsesc şi azi.

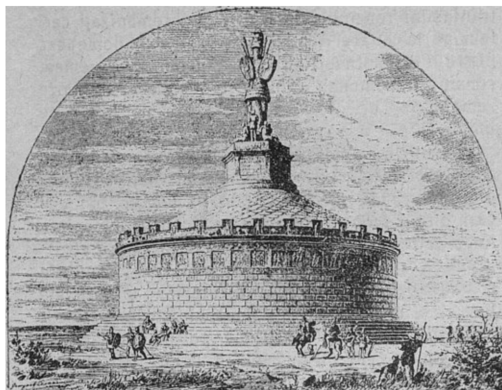
Dăm peste ele la: Tulcea (Aegyssus), Beştepe (Salsovia), Isaccea (Noviodunum), la Măcin (Arrubium) la Igliţa (Troesmis), Ostrov (Beroe; şi azi locuitorii de acolo zic unei gârle Băroiu), între Dăeni şi Hârşova (Cius), la Hârşova (Carsium), la Calachioi (Capidava), la Cernavodă (Axiopolis), la Silistra (Durostorum), la Turtucaia (Transmarisca), la Adamclisi (Tropaeum Traiani), lângă Asarlâc (Civitas Ausdec), lângă Aptaat-Caliacra (Abrittus), Pantelimon (Ulmetum), Slava Rusă (lbida) şi atâtea alte urme fără nume lângă satele dunărene şi în cuprinsul Dobrogei (vezi harta lor întocmită de prof. Pârvan).

Şi cum credeţi că au cucerit romanii sufletele barbare ale geţilor şi pe grecii civilizaţi din porturile Mării? Cu tact, cu blândeţe şi dreaptă administraţie.

Romanii trimeteau la gurile Dunării ca guvernatori oameni de mâna întâi, unii din familii împărăteşti ca să-şi facă acolo departe ucenicia în adminiştratie.

Alţii plecau de aici în slufbe mai mari la Roma.

Erau sarcini de mare onoare şi de încredere cârmuirile depărtate care aveau să aducă noui izbânzi cuceritoare Romii. Câteva pilde: S'au găsit la Histria, oraş grecesc la Mare, scrisorile guvernatorilor săpate pe stâlpi de piatră, către sfatul conducător al acestui oraş. Zice cea dintâiu: «Singurul venit al oraşului vostru e acela de peşte sărat; am crezut de cuvintă că trebuie, după datina voastră veche, să vă păstraţi fără a plăti vreo vamă, atât libertatea de a pescui... cât şi voia de a vă aduce lemnul pentru facle... nesupusă la nici o dare». Şi alţi urmaşi guvernatori le repetă aceleaşi scutiri, ce «din mila împăraţilor le-au avut şi strămoşii şi părintii voştri».

Monumentul dela Adamclissi (cum va fi fost odată).

Guvernatorul făcea toate înlesnirile romanilor gospodari şi slugilor lor, ca să se aşeze singuri ici-colo la conace de ţară, să întemeieze sate şi să facă plugărie. Pentru munca ogoarelor de pe moşia lor, aceştia tocmeau geţi cari, pe această cale erau câştigaţi paşnic la viaţa şi limba romană şi se aşezau în preajmă. Numele acestor aşezati singurateci se trece şi satelor geto-romane ce luau fiinţă în preajma conacului. De pildă, satul lui Clemenţian (pe unde e azi Caramurat), al lui Casius (pe la Seremet), etc. S'au găsit pietre de hotar al moşiilor fruntaşilor romani şi daci, sau greci romanizaţi, cari locuiau la conace. Acolo se îngropau, cum pomenesc pietrele de mormânt aflate tot acolo. Cu vremea, consilierii comunali erau aleşi deopotrivă dintre romani, geţi ori greci; şi limba oficială latină se impunea.

Romanii lucrau trainic ca pentru veşnicie. Şi au adus aici meşteri să le zidească cetăţi, drumuri pietruite, canale de apă şi fântâni, temple, băi, circuri, pietre scrise şi înfrumuseţate pentru pomenirea lor şi a zeilor, case de locuit şi de adunări, etc.

Mult vor fi minunat pe localnicii simpli clădirile şi podoabele acestea necunoscute lor şi sufletele lor s'au deschis şi au început să imite meşteşugurile romane. Grecii din porturi au făcut la fel. Şi nu numai meşteşugurile le-au împrumutat ci şi obiceiurile legate de ele.

Aşa au luat zeii romani cu datinile; au pus şi în temple, în pieţe publice, statui şi pietre scrise în cinstea guvernatorilor romani binefăcători, a împăratilor miloşi şi a zeilor protectori.

«Romanii înşişi, în chipul cel mai sărbătoresc, pentru preamărirea biruinţelor împărăteşti şi spre cinstirea morţilor pentru patrie, căzuţi aici la noi din întreaga împărăţie, ridicaseră ei înşişi (în Dobrogea) monumente aşa de măreţe cum numai în Italia şi la Roma aveau obiceiul a mai clădi. Astfel în anul 109, Traian isprăvise monumentul închinat lângă satul de azi Adamclissi, zeul războiului, Marte Răzbunătorul, pentru biruinţa lui asupra dacilor şi a regelui lor Decebal; iar alăturea de această clădire triumfală, el făcuse mormânt împodobit «în cinstea şi amintirea prea vitejilor bărbaţi cari au murit pentru ţară», scriind pe zidurile lui numele tuturor celor căzuti. Lângă cele două monumente – el întemeiase o aşezare de cetăţeni romani al căror sat se numia după Trofeul cel mare de biruinţă, Tropaeum Traiani. În anul 115–116, romanii de aici ridicau şi ei în micul lor târg, ca recunoştiinţă, un monument în cinstea bunului împărat», – aşa după cum greco-romanii, mai mult romani decât greci, din Torni (Constanţa) ridică temple de marmoră în cinstea lui Traian, Adrian, Antonius şi alţii.

«O a doua dovadă de vechimea vieţii romane la gurile Dunării e marea răspândire, aşa de timpurie, a sărbătorii Rusaliilor (Rosalia), nu numai la ţară, dar chiar în oraşele greceşti, care nu o cunoscuseră niciodată până atunci. În adevăr, dacă cercetăm pietrele scrise găsite în Sciţia Mică, vedem că dintre toate sărbătorile ţărăneşti, cele mai des pomenite erau sărbătorile din mijlocul verei prăznuite în cinstea şi spre amintirea răposaţilor la mormintele lor: Rosaliile, aduse din Italia de coloniştii romani şi răspândite repede în tot ţinu-tul tracic dintre Marea Egee şi gurile Dunării. Sărbătoarea se potrivea foarte bine cu datinile şi obi-ceiurile tracilor (geţii şi dacii erau tot una cu ei) cari credeau toţi în nemurirea, sufletului. Acel care serba Rosaliile arăta că nădăjduieşte în dăinuirea fiinţei noastre şi după moarte, măcar aşa ca un somn blând şi împăcat. Răposatul era închipuit în lumea cealaltă ca un duh apărător al celor rămaşi dincoace, un erou, cum se zicea atunci, – şi de greci şi de romani şi de traci, – suflet bun, căruia i se aduceau prinosuri şi închinări ca sfinţilor şi zeilor, cari locuesc în adâncurile pământului. La Rosalia se făceau în toate târgurile şi satele greco şi geto–romane din Sciţia Mică marile sărbători cu praznice pentru vii şi morţi deopotrivă. Astfel la Sărbătoarea trandafirilor» (Rosalia), viii se întâlneau oarecum aevea cu morţii în acel mare praznic ţinut pe iarbă în cimitire... Se turna atunci pe brazda care acoperea pe răposaţi, vin şi se punea colivă şi se aprindeau lumânări şi, mai ales, se aduceau ca podoabă multe, multe roze (trandafiri). Şi întâlnirea aceasta împăcată la morminte cu cei răposaţi, împărţirea pâinei şi vinului şi florilor şi luminile aprinse cu cei morţi, împrietenea pe om cu gândul nimicniciei vieţii, îi dădea putinţa să înţeleagă moartea ca o blândă odihnă. Şi obiceiul şi credinţa aceasta au fost aşa de cald îmbrăţişate de localnicii dela Dunăre, că deşi praznicile dela Rosalia erau păgâne, totuşi când a venit creştinismul, ei n'au vrut să le părăsească şi biserica a trebuit să dea voe a se păstra şi mai departe.

Aşa s'a făcut, că Rusaliile ţăranilor noştri sunt serbate azi întocmai ca acum 1900 de ani, de strămoşii noştri, când încă nici vorbă mi era, de creştini prin părţile acestea» (scrie Vasile Pârvan).

Era frumos obiceiul roman «ver sacrum» (primăvara sfântă), care poate va fi fost şi prin părţile noastre: Perechi de tineri însurăţei romani primeau sărbătoreşte pământuri de cultură în ţinuturi mai puţin populate.

Pe lângă praznicile romane, în oraşe, se mai făceau şi lupte de întrecere între voinici prin circuri.

Veneau satele apropiate să privească la aceste petreceri. Oricum, simpatia pentru romani se furişa şi pe această cale în sufletele dornice de noutate ale geţilor şi ale grecilor din porturi. Localnicii erau duşi la Roma şi alte mari cetăţi romane. Se întorceau uluiţi de minunăţiile văzute. Soldaţii romani, veteranii, povesteau şi ei depe la Roma şi alte colţuri din împărăţie pe unde au călcat, despre măreţiile de acolo, isprăvi romane depe întinsul până la capătul lumii unde a călcat picior de roman.

Pretutindeni, graiul roman al soldaţilor, veteranilor, negustorilor, funcţionarilor, moşierilor, meseria-şilor, obiceiurile lor şi minunatele meşteşuguri, asaltau sufletul local, înlăturându-l. Localnicii erau mândri să-şi romanizeze numele cum arată pietrele rămase: se cunoaşte că Antonius Eutyches, Aurelius Sozome-nus sunt greci romanizaţi. Urmaşul getului Attas Possei, chiar pe aceiaşi piatră, este romanul Iustus etc. Femei gete îşi iau de-acum nume romane: Claudia, Iulia, Flavia, etc. pe care le adaogă pe lângă vechile lor nume de familii gete.

După secolul al II-lea civilizaţia română copleşise pe cea greacă, cucerind-o, iar sufletele necultivate ale geţilor, erau în totul robite şi amestecate cu cele romane; se socoteau de acuma una: romani cu toţii.

Prin secolul al III-lea au îuceput să se abată nenorocirile asupra Moesiei de jos. Goţii au pătruns aici şi au prefăcut în ruini frumoasa viaţă romană dela gurile Dunării. Şi după goţi au curs şi alţi barbari năvălitori să caute prăzi. Poporul cel nou însă nu a pierit depe aceste meleaguri, după cum vom vedea în capitolul următor.

Românii între Dunăre şi Mare.
Dela năvălirea barbarilor până în veacul trecut.

În vreme ce deoparte şi de alta a Carpaţilor, ici-colo românii îşi întemeiază mici ţărişoare conduse de voevozi pentru a ţine piept ungurilor şi tătarilor năvălitori, cei dintre Dunăre şi Mare fac la fel; fie pentru a se apăra de popoarele prădalnice ce se scurgeau dela miazănoapte pe aici, fie de împăraţii greci (bizantini) din Constantinopol (Bizanţ) cari stăpâneau mai toate cetăţile până la gurile Dunărei şi Marea Neagră. Prin veacul al XIII-lea sunt pomeniţi voevozii: Tatul care stăpânea pe la Silistra, Sacea pe unde vine Isaccea de azi, Solomon, Seslav în altă parte şi alţii. Fiindcă împăraţii din Bizanţ cereau dijmă din grâul şi ineiul locuitorilor acestor ţărişoare, Tatul dela Silistra se împotriveşte. Însuşi împăratul Alexie vine cu oaste să îmoae cerbicia nesupusului. Tatul trecu Dunărea după ajutor. Bizantinii fură bătuţi şi împăratul fugi ruşinos dela cetatea Drâstorul (aşa se numea Silistra pe atunci).

Dar românii dintre Dunăre şi Mare sunt pomeniţi de scriitorii vremii încă după anii 1000 (în veacul XI-lea) cu numirea de vlahi său valahi.

Împăratul din Bizanţ de prin anii 1166 porni cu oaşte asupra ungurilor abia veniţi din Asia. Această oaste trecu Dunărea prin Dobrogea de azi. Scriitorul care însoţea pe împărat să însemneze întâmplările, scrie că în armata bizantină au venit «o mare mulţime de vlahi (români) din părţile de lângă Marea Neagră, de care se zice că sunt urmaşi ai vechilor colonişti din Italia».

Călugări călători, cărturari greci din Constantinopol, scriitori cari însoţeau cavalerii cruciaţi spre Locurile Sfinte, pomenesc cu toţii de românii (vlahii) din dreapta Dunării, dela Mare şi până în munţii Balcani.

Dela gurile Dunării spre miazăzi către Constantinopol, ţara se numea Vlahia Albă, sau numai Vlahia, spre deosebire de Bulgaria. Călugărul Rubruquis, care a străbătut-o prin 1253, o numeşte Vlahia lui Asan, fiindcă era stăpânită de familia vitejilor români Asan. Erau trei fraţi: Petru, Asan şi cel mai mic Ioniţă. Un scriitor din armata cruciaţilor călători scrie despre ei: «În cea mai mare parte a Bulgariei, precum şi către Dunăre unde se varsă în Mare (adică în Dobrogea) stăpânea un român Calo-Petru (adică Petru cel viteaz) şi fratele său Crasian (adică Asan împreună cu supuşii lor români». Ca să 1e ţie piept împăraţilor greci din Bizanţ, fraţii Asan şi-au unit Vlahia românilor cu Bulgaria bulgarilor într'o singură ţară sub cârma lor şi intitulându-se «Rege al românilor (vlahilor) şi al bulgarilor». Într'o luptă avută cu bizantinii, comandantul oştirii grece, cade rob în mâinile lui Asan. Acesta «se ruga de Asan, grăindu-i în limba lui, (fiindcă cunoştea limba vlahilor) să aibă milă de el şi să-l lase liber», scrie istoricul bizantin al acestor întâmplări..

Alt istoric grec care ştie despre existenţa vlahilor între Dunăre şi Mare, cârmuiţi de voevozi, este o femee învăţată (Ana Comnena), care scrie că fiind împăratul în tabără mai jos de Vama, iată «soseşte în timpul nopţii unul Bădilă – o căpetenie a vlahilor, care-l vesteşte că (barbarii) cumanii au trecut Dunărea».

După anii 1300 era pe la Cavarna un şef, un voevod cu numele de Balica (nume ca al lui se întâlneşte des şi azi pe la noi); că era român, o spune şi cel mai mare istoric al bulgarilor Jirecek.

Fiind certuri la Constantinopol pentru scaunul împărătesc, împărăteasa Ana cere ajutor dela voevodul Balica. Acesta trimite 1000 de soldaţi conduşi de doi fraţi Teodor şi Dobrotici. Aceştia izbutesc să potolească răscoala şi Dobrotici e tocmit cu leafă ca general al oştirii împărăteşti; se căsătoreşte cu o femeie din familia împărătească şi capătă titlul de despot (voevod) al unor cetăţi lângă Mare pe care le cârmueşte în numele împăratului.

Dela o vreme se face stăpân singur peste cetăţile bizantine dealungul Mării Negre până la Chilia, el aşezându-şi locuinţa în poziţia cea mai tare dela capul Caliacra, unde era o puternică cetate bizantină închisă de trei părţi cu mare (ruinele se văd şi azi). Zadarnic a venit împăratul cu oaste să-1 supue că n'a putut: Se închidea în cetatea dela Caliacra.

De ce neam va fi fost acest Dobrotici dela al cărui nume se trage numirea provinciei de Dobrosgea? fost-a bulgar ori român? se întreabă unii istorici. Dobrotici înseamnă fiul lui Dobrotă şi ca el mai avem şi alte nume asemănătoare în româneşte (Başotă, Calotă, Gerotă, etc.). Într'o istorie a Bulgariei scrisă în franţu-

zeşte e numit «Dobrotici Valahul». Ţara lui Dobrotici n'avea hotar, dar se ştie că se întindea cam dealungul oraşelor-porturi la Mare; şi fiul său Ivanco n'a putut-o ţine.

Acesta a trimis doi soli la Constantinopol ca să se înţeleagă cu nişte corăbieri italieni, foarte vestiţi pe atunci, pentru a se asigura de sprijinul lor. Solii lui lvanco era Costa şi Ciolpan,– acesta din urmă de bună seamă că era român de-al nostru.

Despre românii din nordul Dobrogii, ca şi cei din stânga Dunării din acea vreme, de prin veacul XI-lea începând, ştim că aveau un fel de reşedinţă cu episcopia la Vicina pe Dunăre. Unde va fi fost Vicina? La Măcin? Isaccea? Niculiţel? Tulcea?

Ţărani din judeţul Tulcea

Nu ştim. Barbarii năvălitori au nimicit-o fără urmă. De aici, dela Vicina, Alexandru Basarab al Munteniei, mută pe episcop la Curtea de Argeş ridicându-l la rangul de mitropolit al Ţării Româneşti şi asta ne face să credem că şi această parte era sub ascultarea domnilor Munteniei, cari îşi întiseseră hotarul până în «părţile tătărăşti». Curând pe la 1386, stăpânirea Dobrogii de azi trece sub Mircea cel Mare.

Împăraţii din Constantinopol, din pricina certurilor pentru tron şi a luptelor cu turcii cari peticiseră împărăţia, nu mai puteau trimite soldaţi şi corăbii în cetăţile porturi dela Dunăre şi Mare.

Călcând pe urmele strămoşilor, ori poate chemat de românii din dreapta Dunării, căpitanii lui Mircea Voevod se aşezară aici, întinzând hotarul ţării Munteniei până la Mare. Mircea cel Mare se intitule «stăpân (despot) al ţărilor lui Dobrotici», «stăpân pe amândouă malurile Dunării până la Marea cea mare şi Domn al cetăţii Silistra». În zilele lui, Bulgaria fu supusă şi prefăcută în ţară turcească.

Sultanii năzuiau să ocupe toate cetăţile dela Dunăre şi Mare. Căpitanii lui Mircea ţinură piept câtăva vreme. După anii 1400 nu mai era nici o stăpânire românească, nici bizantină, în Dobrogea. Ienicerii ajunseseră până la gurile Dunării. Curând, sultanul ridică o cetate de pază aproape de aceste guri, la Ienisala mai sus de Babadag (se vede şi azi zidurile) şi alta 1a Isaccea.

Iată istoria pe scurt a Dobrogii dela sfărâmarea împărăţiei romane până la cucerirea turcilor.

Cu toate că pe aici a fost un fel de drum de trecere a popoarelor năvălitoare spre miazăzi, românii n'au pierit. Cărţile de istorie îi pomenesc mereu. Conduşi de voevozii lor, fie că plăteau tribute bizantinilor ori barbarilor vremelnici, ori cu bulgarii uniţi, ori trăiau în legătură cu românii din stânga Dunării, destul că s'au păstrat în cursul vremilor, după cunoscuta vorbă: «Apa trece pietrele rămân», care zugrăveşte pe deplin trecutul neamului românesc.

*

Dar după aşezarea turcilor în Dobrogea, ce vor fi făcut românii băştinaşi ai pământului, câţi or fi rămas?

Precum spun călătorii streini, satele turceşti erau mai numeroase spre malul Mării, cele tătărăşti în mijloc iar românii au trebuit să se retragă mai spre Dunăre. Sate rari de tot, pe funduri de văi cu izvoare de apă şi atât de rari, că Dobrogea părea totuşi o pustietate.

Următoarea întâmplare arată cât de bine cunoşteau românii Dobrogea:

Prin anii 1444, pornise o cruciadă sub comanda ardeleanului Ion Corvinul, spre a desrobi pe creştinii căzuţi sub turci. Luă parte şi un corp de 4000 călăreţi ai domnului Munteniei, conduşi de Vlad Ţepeş. Oastea creştină fu biruită la Vama de numărul cel mare al turcilor şi câtă a putut scăpa, a luat drumul Dunării. Parte

din fugari fură trecuţi Dunărea de «valahi» cu luntrea. Ion Corvinul cu Românii «cari sunt singurii ce cunosc aceste locuri» (scriau istoricii· unguri şi polonezi ai bătăliei) apucară prin Dobrogea «un pustiu unde nu se găseşte nimic pentru trebuinţele omului»; şi numai în două zile ajunseră la vadul Hârşovei pe unde trecură în Muntenia. «Cei cari fugeau fără de români, îşi alegeau drumul fără nici o judecată» şi rătăciră zile şi nopţi. «Aceia cari n'avură călăuze români, ajunseră sau în locurile turcilor sau pieriră, fie rătăcindu-se, fie de foame, fie de frig».

Desele năvăliri ale tătarilor şi turcilor dobrogeni în Ţara Românească şi Moldova, aduceau cu ele şi un însemnat număr de robi cu familiile lor pe care le aşezau în Dobrogea ca să le muncească ţarinele, în vreme ce ei erau duşi la războaie şi pradă.

Călătorul turc Evliia Celebi, prin 1651, spune că «sultanii cucerind aceste pământuri dela moldoveni şi valahi, au adus în ele turci şi creştini.

Dar populaţia românească din Dobrogea, sub turci, a sporit şi prin emigrări. Când boerii şi domnii apăsau cu birurile şi cu toate angaralele unei adevărate robiri, ţăranii români treceau Dunărea în «Ţara Turcească», unde erau mai mulţumiţi cu dijma din agonisita lor.

După moartea lui Mihai Viteazul, atâţia ţărani fugiseră în Dobrogea, că domnul Munteniei, Radu Şerban, trecu cu ceva oaste să-i aducă cu sila îndărăt.

Dar ţăranii se împotriviseră să se mai întoarcă în robia boerilor. Un martor italian scrie că Radu Şerban a avut o adevărată luptă cu ţăranii români din Dăeni (jud. Tulcea): «Dăenii e aproape un oraş unde s'au îngrămădit multe mii de români cu familiile lor, fugind de apăsarea voevozilor Moldovei şi Valahiei (Muntenia)». Oastea lui Radu Şerban avea puţine luntrii de butuci scobiţi ca să treacă Dunărea câte puţini soldaţi odată. «Ţăranii se strânseră la un loc, că părea o armată numeroasă şi văzându-ne din vârful dealului că devale, la mal, eram putini, năvăliră cu furie asupra noastră că abia puturăm să ne urcăm în butuci... ».

Unii soldaţi au fost ucişi, iar alţii s'au înecat.

O cronică din veacul al XV-lea (cronica dela Nürenberg) – un fel de geografie a lumii – notează că în delta Dunării locuesc valahi. Şi credem aceasta că prea multe lacuri, gârle, grinduri, poartă numiri româneşti; şi nu numai în deltă ci şi în restul Dobrogii pâna dincolo de gura Portiţa (pomenită cu acest nume pe o hartă engleză din 1700), unde lacul Razelmul dă în Mare. Harta lui Dimitrie Cantemir şi altele streine, sunt pline de numiri româneşti.

Cantemir Vodă, moldoveanul, la începutul veacului al 18-lea spune că în Dobrogea sânt turci şi români. În acelaşi veac, un alt călător ce călătorea prin Muntenia acelor vremi şi care cunoaşte bine neamurile Dobrogii («aceşti geţi şi Sarmaţi (descrişi de Ovidiu) astăzi cunoscuţi subt numele de moldoveni, valahi, tătari, cazaci, inundau ţărmurile Dunării şi Nistrului») află în Mangalia «cei mai mulţi români» decât alţi creştini. Un italian (Boscovici, veacul 17-lea) se mira «că locuitorii dintr'un sat nu departe de Ienikioi vorbesc «limba valahă» care seamănă cu italiana şi latina».

Pe la începutul veacului trecut aflăm pe Dunăvătul, fost braţ al Dunării ce da în Razelm, pescari moldoveni.

Dar mărturia cea mai sigură că românii au fost totdeauna numeroşi în Dobrogea şi în statornică continuare istorică pe acelaş pământ, ne-o dă hărţile vechi făcute de streini. Cele mai multe numiri sunt româneşti. D-nul Constantin Brătescu spune cu drept cuvânt, făcând numărătoarea numirilor topice: «Găsim în cele 738 hărţi ale vechei Dobroge, 3776 numiri. Din acestea 367 sunt nume de sate, alte 3409 sunt nume de văi, dealuri, ridicături, râpi, lacuri, râuri, bălţi, cruci, cariere, ruini, etc.

După originea lor se găsesc: 2339 nume turco–tătare, 1260 româneşti, 145 ruseşti, 28 bugăreşti şi 6 diferite…»

După stăpânitorii de 500 de ani ai Dobrogii, noi românii avem cele mai numeroase numiri topice cu cari întrecem cu mult pe bulgari şi ruşi la un loc.

În părţile Constanţei, locuitorii au păstrat din vechi timpuri amintirea poetului roman Ovidiu, exilat aici de împăratul Romii să-şi ispăşească o tainică vină. Cine au păstrat numirile: insula Ovidiu şi lacul Ovidiu

lângă Mamaia? Românii localnici. Singura numire românească auzită de urechi străine sub două forme: Lacul lui Ovidiu şi Lacul Ovidului, a fost notată: Lagoul Ovidoului şi Laculi Ovidii. («Locuri cunoscute din timpii îndelungaţi sub numele Laculi Ovidii»). Pe la 1802, un colonel german în serviciul Rusiei scrie: «Lacul pe care moldovenii îl numesc lagoul Ovidoului... se aflǎ în depărtare de 39 leghe de îmbucătura meridională a Dunării şi nu departe de acolo este aşezat oraşul Tomi (Constanta). După o hartă din 1769, satele româneşti cele mai înaintate spre Mare, la 10-15 klm. de Constanţa, sunt: Cârpiţii şi Ivăştenii, pe valea Carasu (scrie d-nul Gheorghe Vâlsan). Camille Allard, doctorul care a însoţit armata franceză în războiul Crimeei, a găsit în 1855 în judeţul Constanţa numai 33 de sate: «Nu-s în acest moment decât 33 de sate locuite; 19 din ele sunt turceşti, 9 tătărăşti şi 5 româneşti». N'a găsit nici un sat bulgăresc. «La Silistra – scrie acelaş doctor – văzurăm multe femei românce şi bulgare îmbrăcate în graţiosul lor costum naţional» (e portul naţional românesc).

Prin anii 1848-49, emigranţi poloni, din pricina persecuţiilor Rusiei, căutau să se aşeze în Dobrogea, sub oblăduirea Turciei. Agentul polon Korsak cutreeră Dobrogea să găsească locuri pentru coloniştii poloni alăturea de cazaci, foşti supuşi Poloniei până la căderea ei. Polonul notează satele căzăceşti fireşte, nu putea să uite şi celelalte populaţiuni conlocuitoare. Ce păcat însă că în statistica lui, pe ici pe colo, românii sunt pomeniţi la un loc cu turcii. Între altele, agentul polon scrie: «... Apăsarea boerilor români a populat mai multe sate ale acestui ţinut...» făcând lista satelor unde locuesc şi cazaci, notează şi pe cel români–turco–tătaro–bulgare.

În plasa Tulcea: Câşla (15 case turceşti şi româneşti), Parcheş (20 case turceşti şi româneşti), Prislav (30 case turceşti şi româneşti), Frecăţei (10 case turceşti şi româneşti), Ceatalu (15 case turceşti şi româneşti), Calichioi (90 case turceşti şi româneşti), Hagi Ghenli (15 case turceşti şi româneşti), Beştepe (case turceşti şi româneşti), Sabangia (12 case turceşti şi româneşti).

Plasa Isaccea: Rachelu (10 case turceşti şi româneşti), Luncaviţa (25 case turceşti şi româneşti), Meidanchioi (5 case (turceşti şi româneşti), Giaferca (case turceşti şi româneşti), Hancearca (case turceşti şi româneşti), Teliţa (case turceşti şi româneşti).

Plasa Măcin: Jijila (20 case turceşti şi româneşti), Pisica (22 case turceşti şi româneşti), Zătoaca (case turceşti şi româneşti), Ghecet (case turceşti şi româneşti), Azaclău (case turceşti şi româneşti), Turcoaia (30 case turceşti şi româneşti), Ciucilar (25 case turceşti şi româneşti), Pecineaga (10 case turceşti şi româneşti), Acpunar (10 case turceşti şi 5 româneşti), Greci (20 case turceşti şi 10 româneşti).

Plasa Babadag: Ortachioi (20 case turceşti şi româneşti), Teke (10 case turceşti şi româneşti), Cainena (5 case turceşti şi româneşti), Ienisala (20 case româneşti), Zebil (5 case româneşti), Siriteni (25 case româneşţi), Satu Nou (15 case româneşti), Camberu (25 case româneşti), Kasapchioi (15 case româneşti), Periklia (10 case româneşti).

Plasa Chiustengea (Constanta): Seimeni (20 case româneşti), Cochirleni (20 case româneşti), Boaschioi (10 case româneşti), Ienichioi (20 case româneşti), Rasova (40 case româneşti).

Plasa Hârşova: Ostrov (30 case româneşti), Dăeni (40 case româneşti), Groapa Ciobanului (30 case româneşti), Topal (60 case româneşti), Seimeni (20 case româneşti).

Plasa Mangalia: Beilic (30 case româneşti), Parachioi (25 case româneşti), Satu Nou (case româneşti). (După cele ce a scris d. P. P. Panaitescu în «Graiul Românesc»).

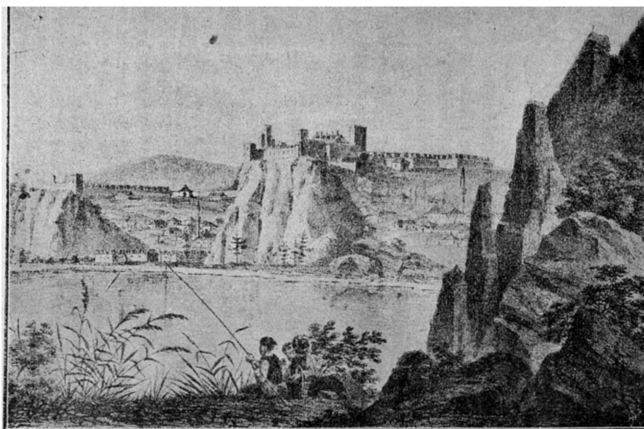
În 1851, Ion Ionescu dela Brad a găsit în Dobrogea 3656 familii româneşti şi 1194 bulgare (pe lângă 4493 familii turco–tătare). În 71 sate sunt numai români «locuind dela Mare la Dunăre şi pe malul ei până la Silistra».

În chiar timpul răsboiului din 1877, generalul rus Bieloserkovici, guvernatorul Dobrogii până la încheierea păcii, puse să se facă numărătoarea populaţiei.

Ştiut este că ruşii ţineau cu bulgarii, că (doar veniseră să lupte pentru desrobirea fraţilor slavi din peninsula Balcanică şi doreau să treacă Dobrogea Bulgariei. Deci n'aveau nici un motiv să ţie cu românii dobrogeni, bănuiţi că simpatizează într'ascuns cu turcii. Aşa dară statistica rusească e pusă la îndoială, fiindcă

arată o cifră prea ridicată în favoarea bulgarilor dobrogeni. Totuşi românii ies mai numeroşi în socotelile generalului rus. În jud. Tulcea şi jumătate din jud. Constanţa a găsit 5542 capi de familii româneşti şi 4750 bulgare. N'a apucat să numere şi plăşile: Mangalia, Silistra şi Cernavoda, unde tocmai în cele din urmă două, populaţia românească este mai deasă din vechi timpuri, precum arată şi călătorii şi hărţile streine.

Satele cu nume româneşti însemnate în hărţile streine pe la jumătatea veacului trecut: Straja, Atârnaţi, Crucea, Scrofeni, Roseştii Muslueşti, Techileşti, Zăvalul, Feteşti, Balaban, Silişte, Taita, Stâncile, Martina, Călugăra, Gherbănu, Măngina, Melodiţa, Stelniceni, Hăsăneşti, Lătătuia, Frecăteii din Ostrov, Fântâna Nedelii, Caladuca, Alvăneşti, Cârpiţi, Ivănceni, Vistierul, Zafirna, Sireteni, etc., au fost nimicite din pricina deselor războaie turco–ruse.

Cetatea Hârşovei pe la începutul veacului trecut (după Peters)

Prin 1839, călugărul rus Partenie mergea spre muntele Athos prin Dobrogea. Ne descrie într'o carte mizeria satelor româneşti din dreapta Dunării. La Măcin, «orăşel locuit de turci şi valahi» e sfătuit: «Ţineţi drumul dealungul Dunării până la Rusciuc; drum care trece prin părţi locuite de români. Dela Rusciuc intraţi în satele bulgăreşti».

Când războaiele turco–ruse au început a se strămuta în Dobrogea, când tătarii şi turcii porneau după rechiziţii (= jaf) prin satele dunărene, locuitorii n'aveau altă scăpare decât să treacă în baltă.

Balta Ialomiţei şi a Brăilei e plină de urme de vechi aşezări. Pe la grindurile: Bou, Mucuraia, Stoieneşti, Frecăţei, Titcovu, etc., din balta Brăilei au fost sate de economi de vite şi de pescari depe malul dobrogean. Când vremurile s'au aşezat, ei au trecut iar în Dobrogea. Cei din judeţul Constanţa când nu le era bine, treceau malul Borcii, în judeţul Ialomiţa, întemeind acolo sate cu numirile dobrogene de unde au plecat. În judeţul Constanţa şi Ialomiţa sânt sate, faţă în faţă, despăţite doar prin baltă, ce poartă acelaş nume: Beilic, Mârleanu, Cocargea, Satnoeni (în Dobrogea e numit Satu Nou), Oltina, Coslugeni-Coslugea, Stelnicenii-Stelnica.

Populaţia românească a Dobrogii s'a format în cursul veacurilor din aceste obârşii: Băştinaşii Dobrogii, porecliti *dicieni.* Peste ei au venit *băjănarii, cojanii,* ca să scape de dajdii şi podvezi către boeri şi domnie. Ei treceau în «Ţara Turcească» fiindcă auziseră că e pământ mult şi ieftin «la turc». Cei din judeţul Tulcea sunt mai mulţii moldoveni veniţi din sudul Basarabiei, Covurlui, Râmnicul-Sărat şi Brăila. Cei din judeţul Constanţa sunt din Ialomiţa, Buzău, Râmnicul-Sărat, Vlaşca, Ilfov şi depe Olt. Aşa au curs mereu până au fost aduşi coloniştii (după 1880) din Muntenia şi Oltenia iar mai târziu, veteranii războiului 1877. Dar aceia cari au întărit populaţia română, prin număr şi cuceriri economice, sunt *mocanii* din satele vecine Sibiului şi Braşovului, urmaşii ciobanilor străbătători seculari ai stepei până la Mare.

Fără ei n'am fi avut o Dobroge românească cum e azi.

Mocanii în Dobrogea

«Cutreerător secular şi paşnic de pământuri, citindu-şi drumul în stelele cerului, cu bâtă ca armă, cu străvechiul cojoc ca scut şi adăpost şi cu turma de oi ca oaste, păstorul, «mocanul», a cucerit nu numai câmpiite ocolite de plugari din jurul Carpaţilor, ci şi toată zona de stepe din preajma Mări Negre. A tras drumuri noui prin împărăţia ierburilor, a deschis vaduri, a săpat fântâni, a ridicat târle şi odăi, descoperind valoarea unor pământuri nepreţuite şi părăsite, a întemeiat apoi sate şi prin prăsila lui sănătoasă a colonizat un întreg corn de ţară, mai frumos şi mai temeinic decât orice colonizare oficială.

Familii de mocani din părţile Sibiului (colonişti ai Dobrogii)

Anticipând din vremuri tuiburi aspiraţiile naţionale româneşti, fără să cunoască realizările trecutului, păstorul a croit hotarele Statului care trebuia să cuprindă neamul în vremea bărbăţiei. Prin necontenitele călătorii anuale până în colţurile cele mai depărtate ale Românismului, el a urzit şi a întărit unitatea naţională, dovedind că nici Carpaţii, nici Dunărea nu sunt o piedică şi că viaţa românească nu se poate desfăşura deplin şi armonie decât sprijinindu-ne pe ţărmurile cât mai întinse ale Mării. Prin aşezarea lui străveche lângă valurile acestei Mări, prin botezul românesc pe care l-a dat atâtor locuri din preajma Mării, el a repetat istoria uitată şi ne-a creiat din nou drepturi asupra atâtor ţinuturi disputate de vecinii treziţi prea târziu.

Acest rost de precursor şi făuritor al viitorului nu trebuie uitat în anul când serbăm alipirea oficială a unui pământ care de fapt a fost întotdeauna, chiar subt stăpânirea turcească, legat organic de restul ţărilor româneşti şi nu a rămas înstrăinat decât politiceşte şi pentru hârtiile «cancelariilor» (scrie d-nul Gh. Vâlsan).

Urmând o veche nevoe păstorească, ciobanii ardeleni coborau din munţi cu turmele la iernat spre câmpiile Dunării şi Mare, unde găseau nutreţ şi climă blândă. Mergeau pe «drumul oilor» de ei făcut şi de ei ştiut. Trecerea Dunării a rămas în cântecele ciobăneşti:

Spune-mi puiu de rândunea:
Inverzită o fi balta?
Spune-mi puişor de corb:
Peste Dunăre-o fi pod?

Şi se făcea pe la trei vaduri mai principale: pe la Turtucaia, pe la «vadul oilor» la Hârşova şi pe la Brăila-Măcin. Turcii au fost totdauna bucuroşi de asemenea oaspeţi, cari aduceau visteriei împărăteşti însemnate venituri şi îndestulau Constantinopolul cu untură şi carne de oaie, foarte căutate de credincioşii musulmani. De câte sute de ani au venit întâii mocani cu oile în «pustiurile cu iarbă» ale Dobrogii? Nu avem nimic scris din acele vremi. Destul că înainte 1850, Dobrogea a părut unor călători «o mare stână de ciobani ardeleni», dela Varna şi Balcic în sus. Învăţatul agronom Ion Ionescu dela Brad, slujbaş al împărăţiei turceşti, pus să facă numărătoarea averilor din Dobrogea pela 1850, a întâlnit mocanii noştri şi a scris despre ei în cartea sa: «Săcelenii, Sălişteni, Poenărenii, trăesc în Dobrogea de multă vreme. Printre mocanii cari vin în Dobrogea cu turmele, sunt mulţi cari găsind simbrie destul de ridicată, se bagă la stăpân. Dintre acei ce-şi găsesc astfel de rosturi la turci, tătari şi români, sunt unii car se stabilesc aici şi se însoară cu fetele de

români».

«În acest caz, ei renunţă la supuşenia austriacă şi rămân pentru totdeauna în Dobrogea». «Autorităţile austriace îi urmăresc pretutindeni, chiar dincolo de mormânt», pe aceşti ciobani şi economi de vite, cari leapădă supuşenia austriacă şi nu mai vin acasă şi chiar se căsătoresc în «ţară»; ba unora li-au confiscat averea rămasă «dincolo». Pentru apărarea intereselor acestor economi de vite, Austro–Ungaria ţinea un consul la Galaţi şi câte un agent consular la Rusciuc şi Hârşova, la cele două vaduri de seamă. La Hârşova se afla «stărostia mocanilor» şi pe la jumătatea veacului trecut era agent consular un român, Ţârcă. D-nul profesor Vâlsan a găsit un fel de condică a oierilor trecuţi în Dobrogea, pe la 1845, a consulului austriac din Galaţi.

Economii de vite sunt de prin satele judeţului Braşov, Sibiu, Făgăraş, Hunedoara, Trei Scaune, de pe Târnave, dela Alba Iulia; sunt ca la 114 la număr, fără să se arate şi câţi ciobani; dar se notează câte oi, câţi cai şi vite cornute aduc fiecare. («Graiul Românsc»). Ion Ionescu dela Brad spune că pentru «văratic şi iernatic aduc în Dobrogea un milion de oi».

Cu toate şicanele ce le făceau autorităţile la plecare, apoi paza dela vămile şi pasurile Carpaţilor, mocanii tot treceau pe cărări ascunse, pe la «vama cucului» cum ziceau ei; veneau în «Ţara Turcească» la ciobănit, să scape de cătănie (de oaste):

Munte, munte, piatră seacă
lasă voinicii să treacă;
Să treacă la ciobănie
Să scape de cătănie .....

Deprinşi cu asprimea vieţii, drumul lor era o harţă continuă: cu ţăranii satelor pe unde treceau, cu slugile boerilor; cu autorităţile româneşti, cu cele turceşti şi cu consulii stăpânirii de acasă.

N'am mai pus la număr şi protivnicia vremii: ploi, secetă, lipsă de apă şi de nutreţ. Dar mocanul oţelit de nevoi, lua viaţa în piept şi o biruia. În pustietăţile dobrogene fără pază, ştia el să se facă temut. Prădalnicii tătari şi turci i-au cunoscut de multe ori colţii bâtei lui. «Povestea baciului Tomegea» a d-lui Sadoveanu e numai o fugară icoană din viata vitejilor oieri.

Arareori, privind zările de pe movile, dădeau drumul gândului spre casă şi dorul li se prefăcea în cântec:

Foaie verde siminoc
Dar'ar Dumnezeu de-un foc
Să ardă. Sibiul tot,
Să rămână numai parii
Să se'nţepe ghinărarii.
Bate-i Doamne şi-i tot bate
Că din a lor răutate
Am ajuns strein departe.
Foaie verde trei smicele
Pe deasupra turmei mele
Trece-un stol de păsărele;
Dar nu-i stol de păsărele,
Ci sunt gândurile mele
Ce se duc în depărtări
Peste munţi şi peste zări
La părinti şi la surori.

(Auzit pe la Cochirleni (jud. Constanja) acum 50 de ani de pensionarul D. Niţescu).

Aşa l-a cunoscut şi vremile aspre şi cele blânde, între gurile Dunării şi până la valea Batovei, mai jos de Balcic. Pretutindeni şi-a lăsat urme: sate, movile, dealuri, ape, aduc aminte de câte un mocan trecut în legende: Groapa Ciobanului, movila Ţuţuianului, ostrovul Mocanului, balta Mocanului, Grindul lui Muică,

al lui Roşuleţ, etc. Pe «drumul oilor» dela Turtucaia la Balcic, de o parte şi de alta, au presărat numiri noui, neaflând altele, ori schimonosind unele numiri turceşti greu de pronuntat: Şimilul turcesc (Turcsmil), Şimilul românesc, Săliştea cu cremenea, Satul cu movile din deal, Satul cu gunoiul, Valea Scroafei, Satul cu cişmeaua cu ţeghea (ţeavă) galbenă sau Echiştea (Ekisce), Ciacârcea, Pădurea lui Lie, Cişmeaua Mare (Nastradin), Satul cu pădurea lui Oprean (Toccuiusu); Satul popii (Ciairlighiol), Cele trei sate împreunate (Duvaniuvasi-Vultureştii de azi), Tekia (Teke), etc.

Amintirile oierilor sălişteni cari şi-au purtat opincile prin Cadrilater s'au strâns într'o carte. (N. Dragomir: «Din trecutul oierilor mărgineni» în «Lucrările institutului de geografie al Universităţii din Cluj», II, 1926). Cu ea în mâini va cerceta învăţătorul Dobrogii de jos urmele unui veac de transhumanţă. Când Austria a oprit cu totul trecerea turmelor peste munţi, când s'a deschis comerţul de cereale ridicând astfel valoarea pământului de arătură şi îngustând păşunele, oieritul a început să nu mai fie o afacere bună.

Dar mocanii dobrogeni n'au pornit îndărăt spre munţii de unde au venit. S'au dat după vremuri. Au desfăcut din vite, au cumpărat pământ, au lăsat bâta şi au prins coarnele plugului. Au întemeiat sate noui în inima Dobrogii până în pragul Mării.

S'au pus bine cu vecinii turci, tătari şi bulgari.

Ici-colo, prin încuscriri, s'au pierdut în apele bulgare.

Dacă-i întrebi ce sunt, îţi răspund că-s bulgari, dar bunicii lor au fost «austreni». Numai fizionomia şi numele familiei; – câte un Moroianu, Trandafir, Oprea, Cioacă, etc. – mai amintesc obârşia părinţilor. I-am întâlnit pe la Frecăţei, Caramanchioi, Paşa Câşla, Ciamurlia şi prin Cadrilater.

Între toţi, săcelenii aciuiaţi în Dobrogea sunt cei mai numeroşi. Dacă s'ar putea aduna cu toţii la un loc, s'ar întemeia un nou Săcele, cu mult mai mare şi mai bogat ca metropola de peste Carpaţi.

Aşezări mocăneşti aflăm la: Casimcea (săceleni), Corugea (de pe Oltul f ăgăraşului), Calfa şi Canat Calfa (idem), Ramazanchioi (idem), Hagi Omer, (idem), Doerani (idem), Topolog (idem şi dela Bran), Coium Punar (săceleni), Rahmanu (idem), Făgăraşul nou (făgărăşeni veniţi cu căpitanul Mihai Popa Radu), Aigâr Ahmed (mocani de amestecătură), Dorobanţu (idem şi puţini bănăţeni), Cârjelari (idem), Urumbei (idem); apoi la Râmnicu, Mahomedcea, Cuciucchioi, Caceamac, Şiriu, Iortoman, Băltăgeşti, Sarai, Cartal, Carol I, Caramurat, Taşpunar, etc.

Mai rari îi aflăm pe la Ortachioi, Balabancea, Mircea-Vodă, Sf. Gheorghe, Enisala şi până la Dunavătul în cotul Bugeacului. Singurul sat curat mocănesc din jud. Constanţa este Urluia de lângă Adam Clissi. Bănăţeni întâlnim în Mulciova şi Arabaggi.

În judeţul Caliacra pe la Ilanlâc, iar în Durostor, la Velichioi, unde-s moţi din Albac şi Secătura.

Cei cari n'au întemeiat familii şi i-au ispitit viaţa de rugă şi posturi, s'au făcut călugări. Mânăstirea Cocoşul din pădurile Tulcei a fost ridicată şi întreţinută cu strânsura unor mocani călugăriţi aici.

După ce au colonizat Ialomiţa şi Brăila, cei cari n'au mai încăput pe câmpiile Dunării, au trecut în Dobrogea. Când această provincie n'a mai avut Dunărea hotar, oierii ce se aflau în Basarabia au trecut şi ei în Dobrogea. I-a întâlnit ministrul Mihail Cogâlniceanu, venit să cunoască ţara veche–nouă adăogată la România. «Măi băieţi, zise el mocanilor, – aici e raiul vostru... Ceeace aţi găsit voi în Dobrogea, n'o să mai apuce nici copil de copilul vostru... Scuturaţi-vă pungile, vindeţi ce aveţi, lipsiţi-vă şi de oi şi cumpăraţi pământ, c'aveţi să fiţi bogaţi».

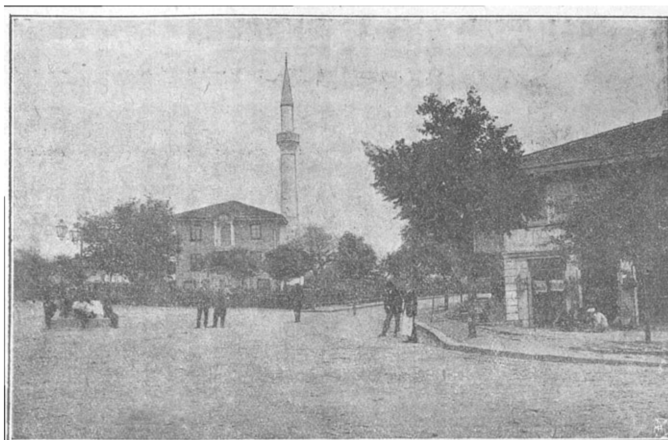
Mocanii au ascultat sfatul marelui om departe văzător. Dacă avem o întinsă proprietate românească, dacă avem o Constanţă aproape romanizată, apoi mocanilor datorăm.

Mâine, când om ridica monumentul Dobrogii, cum vom figura această biruinţă câştigată cu urmaşii oierilor descălicători de ţară?

Ce ne spun vechile cântece din Dobrogea

Cântecele poporului ce trec din gura în gură – şi între acestea, cu deosebire colindele şi povestea în versuri a isprăvilor – baladele – cuprind vechi spovedanii din vremile când scrisul era meşteşug de tot rar. Ele vorbesc de datini ce au pierit, de straşnici oameni cum nu mai sunt azi, de cetăţi de ape, de munţi, de alte noroade... Putem urmări trecutul oricărei regiuni de ţară prin aceste ecouri istorice ajunse până la noi, – cântecele bătrâneşti.

Vechile noastre cântece dobrogene întăresc spusele istoriei scrise: Noi am locuit mereu între Dunăre şi Mare, neîntrerupt, şi aceasta de n'ar fi fost nu s'ar fi povestit în cântece. În ele găsim lupte cu haiduci turci, cu ieniceri prădalnici, cu paşi poftitori de tot felul de haraciuri, cu răpiri de femei, lupte cu frânci, letini (aşa erau numiţi corăbierii streini veniţi în porturile noastre), întâmplări pescăreşti şi ciobăneşti, voinici ce trec Marea, Dunărea în lung şi lat... De bună seamă, dacă românii n'ar fi călcat veacuri dearândul malurile acestor ape, isprava, povestea cântată, s'ar fi brodat aiurea şi nu pe Dunăre ori în pragurile Mării. Pe scurt iată în aceste versuri cântate istoria trăită de românii dintre trei ţărmuri de ape.

Vedere din Măcin

Ceeace se întâlneşte des în cântecul «dobrogean» e un amănunt care nu se poate găsi aiurea: birul, haraciul. Cei de dincoace de Dunăre plăteau această sumă, poate chiar una mai mare, dar toţi laolaltă prin domn; pe când dincolo, pe pământul turcesc, haraciul era cerut îndeosebi, dela fiecare prin agenţii paşei, ai «beiului», spune d. profesor Iorga. Lui «Tudor Dobrogeanul» i se cere haraciu tot mai mare.

Dă morile – Dobrogea e vestită în mori, – vinde viile, moşiile, în zadar: lacomii de turci cer mereu.

Merge la Ţarigrad după dreptate. Doar în ţara turcească, până eri, femeile se cumpărau şi se vindeau.

Lui Tudor i se cere să-şi vândă femeia; aşa era obiceiul turcesc. După culegerea d-lui Mateescu, dăm părţi din baladă:

Tudor Dobrogeanul

Foicică ş'o lalea
N'avea Tudor ce lucra;
De tinerel se 'nsura
Frumoasă mândră-mi lua.
De frumoasă ce era
Nu se mai pomenea
Nici în sat în Dobrogea.
Iară Tudor ce-mi făcea?
Cârciumărească-o punea ....
Foicică salbă moale
De venea omul călare
Pleca cu şaua 'n spinare;
De-mi venea cu şase boi

Se'ntorcea numai cu doi.
Iar aenii chiustengii
Şi boerii Dobrogii
La greu bir că mi-l punea ...
Pe Tudor mi-l sărăcea:
Tot pe an
Cazan cu bani
Şi pe lună
O *pungă plină.*
Avutu le-a, datu-le-a
De haraciu nu se plătea.
Şi-mi avea, Tudor, mi-avea
Avea vii, avea, moşii,
Avutu-le-a, datu-le-a
De haraciu nu se plătea
El sărac că-mi rămânea ...
Tudor, măre, că-mi pleca
Tot din sat, din sat, din sat
La cinstitul de 'mpărat ....
Aici Tudor ce-mi grăia?
O, *Doamne, măria ta,*
La greu bir m'a rânduit
Haraciul m'a sărăcit:
Tot pe an
Cazan cu bani
Şi pe lună
O *pungă plină,*
Avutu-le-am, datu-le-am,
De haraciu nu mă plăteam.
Aveam vii, aveam moşii
Şi pe alea mi le-am dat
De haraciu nu m'am scăpat.
Bine vorba nu sfârşea
Că împăratul îi grăia:
« *Tudorele, Tudorine*
Tudore Dobrogene,
Ca să scapi tu de-angara
Să-fi dai tu pe mândra ta
Să-fi plăteşti tu dajdiea
Toate vin în mâna mea» ...
Dară Tudor ce-mi făcea?
Acasă mi se 'ntorcea
Şi în casă că-mi intra
Şi jos, măre, că-mi cădea
Suspina şi tot plângea
Din ochi negri lăcrăma
Din inimă greu ofta

Din picioare se usca
Pân'ce mi se prăpădea.

(după colecţia Balade de N. Mateescu variantă la Burada şi Gh. Dem. Teodorescu).

Românii, ca şi alte popoare creştine din Balcani (bulgarii, sârbii) păstrează într'un cântec amintirea unor isprăvi de aproape 500 de ani. Este vorba de balada lui Iancu Sibianu, sau Iencea Sibiencea.

Se plimbă prin Măcin.

Sava Enciu
Sibienciu...

E un cântec auzit prin 1880, în Dobrogea, de către răposatul Burada. Cine este viteazul cântat de popoarele creştine? Este Iancu Corvinul, român ardelean, pornit în fruntea oştilor ungureşti, româneşti şi leşeşti, ca să mântue de turci pe creştinii de peste Dunăre. Straşnic răsunet a avut voevodul cruciat, Iancu Valahul, în sufletul creştinilor robiţi turcilor, de vreme ce închipuirea lor i-a făcut cântec.

Nu cunoaştem pe Iancu din baladele bulgăreşti şi sârbeşti, ci numai pe cel din cele româneşti schimbat la faţă, purtat fiind prin atâtea guri în câteva sute de ani. ..

Iată două balade cu Iancu Vodă:

Pătru Letinu-bogat.

………………………………………………………………..……..

Mare masă mi-este 'ntinsă
Şi de boeri mi-e cuprinsă,
Că se 'nsoară Iancu Vodă
Şi-l cunună Ştefan Vodă.
Mireasa de unde-o ia?
Din oraş din Dobrogea;
Iar socru cine-mi era?
Pătru Letinu-bogat
Şi de lege lepădat...

Plecau nuntaşii în Dobrogea să aducă mireasa

Iar Letinu ce-mi făcea ?
Sus pe casă se suia
Strig'odată româneşte
De trei ori dobrogeneşte:
«Care-mi este ginerele
Ginerele, mirele
Ca să-mi saie porfile
Să-i văd vitejiile?

Iancu Vodă se întrista şi

Pe vânătu 'ncăleca
Puţintel înfierbânta
Pe sus porţile sărea
Zăvoarele le tăia
Nunta 'n curte că intra.

Iar Pătru Letinu-bogat

Nouă buţi în rând punea,
Sus pe casă se suia

şi striga odată româneşte şi de trei ori dobrogeneşte către ginere:

Să s'aleagă din muntaşi

Din nuntaşi, din călăraşi
Să-mi saie buţile
Să-i văz vitejiile...

Iancu Vodă sare cu vânătul lui; şi tot aşa peste nişte postavuri întinse de socru; iar odată făcute probele de vitejie, îi dă fata, Letinul... (col. Graiul Nostru)

Iancu–Vodă.

Mustafa
Dela Baba (Babadag)
Irimia din Chilia
Şi cu hogea Diiului (Vidinului)
Nădejdea împăratului,
La Iancu Vodă sosia.
Şi din gur' aşa-i grăia:
– Turceşte-te, Iancule,
Şi te dă pe legea noastră,
Lege bună şi bogată
Şi de toate 'ndestulată ...

Iancu răspundea că se turceşte dacă-l dărueşte «cu 50 de iepe roaibe pintenoage, cu dungi negre pe spinare, strănutând de câte-o nare». Turcii aduc acest plocon rar, dar Iancu cere mereu «50 de berbeci berci»:

Dela coade pân' la coarne
Tot de 12 palme;
Coarnele cât bratele
Să mă culc pe dânsele... »

Dar nu se turceşte. La urmă, împăratul întreabă dacă au turcit pe Iancu Vodă. Ei răspundeau:

–Nu ştiu noi de l-am turcit
Ori el că ne-a românit ...

Culeasă din corn. Tortornan, jud. Constanţa; publicată de d-l C. Brătescu în „Arhiva Dobrogei" 1916.

Într'un colind se pomeneşte de:

Domnul Constantin
Boer de Măcin
Cu murgul de frâu...

Alt cântec dobrogean (modelul cel mai curat este «Foicica lemnului» cules de d-l Coatu din Zebil, jud. Tulcea) pomeneşte de un capitol ruşinos de pe vremea Dobrogii sub turci;

Foicica lemnului

Catinca Gendrulesei e frumoasă; o cer turcii pentru paşa:

Ea la apă mi-a plecat
Pe ochi negri s'a spălat,
Ochi pe Dunăre-a 'runcat
Şi mi-a văzut un caic
Cu postav verde învelit ...
Dar într'însul cine-mi şade?
Turcii
Enicerii;
Pe Catinca vin s'o ia
Şi lui paşa ca s'o dea.

Dar şi ea când i-a văzut
La maică-s'a alergat:
«Ascunde-mă măiculiţă
În sandâc ori în pivniţă
Că vin turcii să mă ia
Şi lui paşa să mă dea» .

Maică-sa a încuiat-o în sandâc; iar cheia a aruncat-o în groapa pe care a săpat-o în grădină în chip de mormânt. Au venit turcii şi au cerut pe Catinca:

– Catincuţa mi-a murit
Şi-am îngropat-o 'n grădină
În grădină la fereastră
Ca să-mi vină doru'n casă ...
Turcii nu s'au încrezut
Sapa în mână c'au luat
Şi mormântul l-au săpat
Înăuntru ce-au aflat?
Cheia lacătului
Lăcatul sandâcului;
Sandâcul l-au descuiat
Pe Catinca mi-au luat;
Pe Catinca mi-o pornea
În caic că mi-o punea
Şi la paşă mi-o ducea.
Când pe Dunăre mergea
Cum la mijloc ajungea
Ea din gură aşa grăia:
– Turcilor
'Nicerilor,
Deslegaţi-mi mânile
Ca să-mi dreg sprâncenile
Să-mi îmbrac cămaşa
Ca să-i plac lui paşa.
Dar pe când mi-o deslega
Ea din gură aşa grăia:
«Masă bună racilor
Aşternutul broaştelor,
Căpătâiul peştilor!»
Şi'n Dunăre s'arunca
Şi cu zile se'neca ...

(«Floarea Darurilor»)

Sumedenia de cântece cu Dunărea, de poveşti de zicători[1], ni-e mărturie că noi am stăpânit-o mereu pe cele două maluri şi că apele ei au servit de şcoală pentru otelirea puterilor de viaţă ale locuitorilor cari trăiau din daruri le ei. Pe hoţul de cai nu l-a speriat întinsul apelor sale, dovadă cântecul:

Şi iar verde şi-o răsură
Căluşeii cum se fură;

[1] Cutare s'a mâniat Dunăre, îţi vine să treci Dunărea ... se zice de cineva care te scoate din răbdări. N'o să fie marea cu sarea, cu răbdarea treci marea. Apoi ghicitorile: Ştergar vărgat peste mare aruncat; de aici pân'la mare numai funduri de căldare...

Pe negură şi pe bură,
Se fură din bătătură;
Pe negură şi pe ceaţă
Se fură de dimineaţă.
Şi iar verde şi-o lalea
Lată-i, lată. Dunărea,
Şi-a trecut neică prin ea
· Cu trei cai alăturea.

Chira-Chiralina.

La vadul Dunării
În schela Brăilii
Încarcă, mi se'ncarcă
Două-trei sandale
Nouă galioane ...
Da' cin' le'ncărca ?
Cel arap urât
Cum nu s'a văzut;
Când te uiţi la dânsu
Nu-ţi poţi ţine râsu...
– Chiră, Chiralină
Floare din grădină
Ia-mă tu pe mine
Că ţi-o fi mai bine:
Parale mărunte.
Sunt la arap multe;
Galbeni venetici
Sunt la arap mulţi ...

Chira răspundea:

– De urâtul tău
Nu vreau să te iau…
Cel arap buzat
Pe Chir' a 'nşelat:
În caic mi-o arunca,
Şi pe Chira mi-o lega
Cu cosiţa capului
De stâlpul catargului.
Pe Dunăre'n jos
Cel caic frumos
Cu Chira pleca;
Arapu striga: .
– Mânaţi, voi cârmaci
Şalupari dibaci,
De azi până mâne
Că voiu plăti binel.

Vin acasă fraţii Chirei, «Şerpii ‚Dunării», Dinu şi Constantin şi află dela mama lor că sora a fost furată pe un caic ce a plecat în jos.

În luntre se suiau
Pe Dunăre porneau
Caicul îl ajungeau
În Dunăre săreau
În coate 'notând,
Buzdugane purtând.
De caic s'apucau
Şi în el s'aruncau ...
– Chiră, Chitalină
Floare din grădină,
Pe cine-ai întrebat
Când te-ai măritat?
Cu· cine-ai vorbit
Când tu' ai fugit?
– Arapu ma luat
Cu mine a plecat
Unde eu nu ştiu
Nevastă să-i fiu ...
Şi fratele zicea:
– Chira, sora mea,
Piteşte-ţi capu!
Să lovesc arapul...
Pe Chira mi-o luau
Acasă se 'ntorceau
În ţara românească
Să se pomenească.

Dela Ion Topor soldat în 1916 com. Ostrov jud. Tulcea

Vâlcan.

În sfânta zi a Vinerii
Ici pe luciul Dunării
Iată caicul soseşte
Şi la mal mi se opreşte
Cu vre-o sută ieniceri
Groşi la trup, cărunţi la peri
Cu hangere ascuţite
Cu pistoale ruginite...
Cu grămada ei porneau
Pe tot locul întrebau:
– N'aţi văzut pe cel Vâlcan
Puişor de ortoman
Ortoman, voinic de frunte
Nalt ca bradul dela munte?
El cunoaşte Dunărea
Până 'n jos la Sulina

Înoată ca un peşte
Ca plutele pluteşte ...
Şi nu-l prinde nimenea
Cât îi lungă Dunărea
De se duce pomina
Dincolo de Padina
Până 'n Sulina.
– Turcilor
Enicerilor
N'am dat ochii cu Vâlcan
De-i mai bine de un an
Da am văzut pe maică-sa.
Colo'n vale la cişmea.
La cişmeaua lui Boian
Şade muma lui Vâlcan:
Ienicerii alergau
Şi la baba se opreau :
– Turcilor
Enicerilor,
De-mi cătaţi voi pe Vâlcan
Fătul mamii ortoman
Ca să-l puneţi căpitan,
Cerul vă blagoslovească
Gândul să vi se 'mplinească!
Apucaţi pe drum la vale
Mergeţi de 3 zile cale
Tot pe malul Dunării
La vadul Iezăturii.
Co să găsiţi pe Vâlcan
Fătul mamii ortoman
Cu caicul descărcat
Printre sălcii stă legat...
Acolo dac' ajungeau
Pe Vâlcan că mi-l găseau
Cu caicul descărcat
Şi de-o salcie legat.
Vâlcănaşu şedea întins
De greu somn era cuprins,
Lângă dânsul îmi şedea
Sluga lui, Nedelea.
Turcii încet s'apropiau
Semn lui Nedea că-i făceau
Pungi de bani îi arătau...
Nedea, grec fără credinţă
Ia bani făr' de căinţă.
La caic apoi se 'ntoarse
Şi din ladă el îmi scoase

Şapte funii de mătase
Şi 'nodă ca un arcan
Peste gâtul lui Vâlcan;
De-o piatră mi-l lega
Brânci în Dunăre că-i da
Vâlcănaş se deşteptă
Speriat, se opintea
Piatra 'n spate ridica
Şi de-asupra se sălta...
Foaie verde de sânger
Pe la cotul lui Crucer
Cine cântă, cine plânge
Tot cu lacrime de sânge
La caice numărând
Dunărea tot blestemând?
Iacă mândra lui Vâlcan
Că nu l-a văzut de un an
Pe Vâlcan că mi-l zărea
Ca un peşte înotând
Şi cu greu abia suflând...
Vreme multă nu pierdea:
Paloş în mână lua
În Dunăre s'arunca
Voiniceşte că 'nota
Funiile mi le tăia
Şi cu viaţă-l dăruia…
(Auzită dela Ion Topor, Ostrovul, Tulcea)

Într-un cântec haiducesc auzit de Teodor Burada, călător prin 1879–80 în Dobrogea, se zice:

De-ar veni primăvara
Să se 'nalţe papura,
Să 'nflorească răchita
Să păzesc eu cu flinta…

*

Foae verde ş'o lalea
Eu sunt fată raia.
(idem)

*

Scaloene, Scaloeane
Trup uşor de dician...
(idem)

(Dician este porecla românilor vechi dobrogeni, spre deosebire de cojani băjenari şi de mocani).

Şăicile.

Bate vântul sălcile
Să-mi pornească şăicile;
Bate vântul şi-o să stea

Să pornesc şi şaica mea
Tocmai pân'la Hârşova...
La Maria văduva...
Cum zicea şi cum cânta
Şaica mică-şi desprindea
Cu lopata c'o mâna
Latul Dunării tăiai.
Zori de zi când se crăpa
Ion Pescaru, se'ntorcea…
A plecat c'o şaică veche
Şi c'o floare la ureche
Şi-mi vine c'o şaică nouă
Şi cu flori la amândouă
De tăia Dunărea'n, două.
(Auzit dela mama mea. Se cânta prin judeţul Ialomiţa pe vremea lui Cuza-Vodă).

Au cunoscut Dobrogea de sute de ani ciobanii ardeleni, cari o pomenesc şi azi, prin urmaşi, în cântecele ardelene:

Spune-mi, puişor de corb
La Dunăre o fi pod?
Spune-mi, pui de rândunea:
Verzită o fi balta?
Ca să pască turma mea...

După 1878, soldaţii români din Moldova şi Muntenia au trecut în Dobrogea să facă pază. Pe meleaguri necunoscute, în preajma unor sate turceşti, lipoveneşti sau bulgăreşti, s'au simţit în ţară străină.

Şi dorul lor de casă s'a prefăcut în cântec:

Cântă cucul luni şi Marţi
Trec soldaţii prin Galaţi;
Cântă cucul Vinerea
Trec soldaţii Dunărea;
Merg pe jos ca nourii
Negrii ca călugării,
Nu-s negri de nespălare
Da-s negri de supărare,
Că s'o despărţit de fraţi
Şi de fraţi şi de surori
Şi de grădina de flori.

Sau:

Dunăre, apă vioară
Face-te-ai neagră cerneală
Stuful tău de-o penişoară
Ca să scriu o hârtioară
S'o trimit la maica'n ţară.
(Culegerile Rădulescu Codin)

Maica bătrână.

Primblă mi se primblă
Pe cel mal de gârlă
Cea maică bătrână
Cu brâul de lână...

Maica întreabă de feciorul ei pe Dunăre:

– Dunăre, Dunăre
Apă tulbure
Apă cu talaz
Şi fără răgaz,
Nu cumva ai văzut
Sau ai cunoscut
Pe unde-ai trecut
Fecioraşul meu
Şi-a lui Dumnezeu?
– O, babă bătrână
Cu brâul de lână
Eu nu l-am ,ăzut
Nu l-am cunoscut
Că-mi ţin drumul meu
Dat de Dumnezeu ...
– Dunăre, Dunăre
Drum fără pulbere
Drum făr'de făgaş
Ce trupşor mâncaşi!
Secaţi-s'ar apele
Şi toate pâraele
Şi toate izvoarele
Să trec cu picioarele.

Dunărea îi răspunde să n'o blesteme degeaba că nu e vinovată, dar să meargă la Mare să întrebe pe

Sora mea ceaţă:
Ce acum se'nalţă

Iar ceaţa i-a spus că l-a văzut

La malul Mării
La marginea ţării
De păgâni gonit
De gloanţe rănit…

(Vezi şi în culegerea Burada)

De bună seamă, că va fi trăit un revoltat ca Badiul dobrogeanul (vezi în cântecele populare din 1853 culese de Vasile Alecsandri) care se va fi ridicat, fie împotriva streinilor veniţi cu corăbii (frânci), fie împotriva turcilor:

Pe luciul Dunării
La scursurile Gârlii
La cotitura Mării
Ian, mări, că mi-şi venea
Un caic lung şinuit

Pe dinăuntru poleit,
Cu postav verde 'nvălit
Şi'n caic şedea lungit
Tăietorul frâncilor
Măcelarul turcilor
Badiul ...

Prin poziţia geografică a Ţărilor Române, noi ar fi trebuit să fim, pe lângă un popor de plugari, de păştori – şi, un popor cu îndeletniciri marine, căci jumătate din hotarul răsăritean se razemă pe Marea Neagră.

Pescari am fost dela încep, – fireşte, e vorba de românii din preajma apelor.

Cel mai vechiu comert românesc atestat de documentele veacului XIV se întreţinea şi din pescuit. Carele cu peşte se ridicau dela Dunăre şi Mare spre Ardeal şi Polonia.

Iar dacă şi acei români (vlahi) dintre Dunăre şi Mare, întâlniţi de cronicarul împăratului Manuil Comnen, din Constantinopol din anii 1166 («O mare mulţime de vlahi din părţile de lângă Marea Neagră, de care se zice că sunt urmaşi ai vechilor coloni din Italia») vor fi trăit din darurile Mării, n'avem ştiri.

Dar a venit o nenorocire istorică, care a oprit desvoltarea virtuţilor noastre marine: Cucerirea Dobrogei de către turci şi a cetăţilor porturi, Chilia şi Cetatea Albă, în veacul al 15-lea. Cu începutul veacului al 16-lea, Ţările Române n'au mai avut hotar până la Mare şi orice activitate liberă în legătură cu Marea a încetat. Totuşi, hărţile veacului al 17-lea înseamnă în pragul Mării, numiri româneşti (Bisericuţa, Portiţa, etc.), la vechi vaduri de corăbii şi de pescuit, – numiri păstrate până azi.

Şi aceasta face dovada că naţia noastră risipită dincolo de hotarul politic, a rămas în coasta Mării, a cutreerat-o cu toată vitregia vreniurilor.

Într'o baladă dobrogeană «Necola Neculcea» culeasă de Teodor Burada între 1879-1880 din nu ştiu ce sat dobrogean, se spune:

Primblă mi se primblă
Şi încet mai, umblă ...
Pe boaz de mare
La apus de soare
Necala Neculcea
Din oraş din Tulcea...
Din vâsle vâslind
Cârma cârmuind...
Şi mereu gândea
La fata de frânc
Făcută cu'n turc.
Când fata-l vedea
Din gură-i grăia :
– Cine-mi face mie
O frumoasă vie
În mijloc de Mare
Cum altul nu are?

Neculcea se prinde că-i va împlini pofta inimii.

Pe Mare pleca
Şi mi se primbla
Taraşi arunca

Din ea drac ieşea ...

Dracul făgădueşte lui Neculcea că pe pământul plutitor sprijinit de taraşi îi va face vie, şi i-a făcut-o.

Necola Neculcea
La fată mergea
Din gură-i grăia:
– Ce mi-ai poruncit
Ţi-am îndeplinit.
Dar ea ce-mi grăia
La el când privea?
– De mi-i săgeta
Şi din cer luna
Taman când a fi
Soare'n miazăzi
Atunci te-oiu lua!
Necola o privea
Şi aşa-i grăia:
Vie fi-am făcut
Tu m'ai amăgit!
Şi asta pot s'o fac
De ţie ţi-i drag.
Şi de nu mă crezi
Haide tu să vezi.
În luntre o punea,
Pe Mare pornea,
Şi când ajungea
Din gură-mî grăia:
– Uite tu la mine
Eu mă uit la tine!
Alta nu-i zicea;
Arcul încorda
Şi mi-o săgeta
Inima-i lovea
În Mare-o trântea!

Într'un colind de flăcău auzit în 1866 (vezi colecţia Gh. Dem. Teodorescu) auzim:

Rău Marea se lăuda
Şi din gură tot striga:
Cine'n lume s'ar afla
Să dea 'n Mare
Cu o floare
Să iasă'n vad
Cu un brad...

Cutare flăcău încălecă şi porni:

Cu suliţa de-a stânga
Cu paloşul de-a dreapta.

Sări 'n vânt
Sări 'n pământi
Sări 'n Mare
Cu o floare,
Şi-mi ieşi în vad
Ca un brad...

Altă variantă a colindului pomeneşte de 2 meri în prundul Mării:

Mere face
Nu le coace
Duhul Mării Negre.
Că aproape-i Duh de Mare
Apă 'ndoită cu sare.
Marea tot zicea:
– Cine'n lume s'o afla
Merii de mi-i săgeta?

Numai cutare flăcău, auzind chemarea Mării Negre aleargă acasă, îşi luă calul, arcul cu săgeata, şi porneşte spre Mare.

Alt colind, de fată mare, (vezi aceiaş veche culegere pomenită) se spune că în grâdina fetii cutare:

Cel peşte de Mare
Din Mare
Că sare,
În grădină intră
Florile îi paşte...

Într'un «colind de fereastră» (colecţia Oh. Dem. Teodorescu) este vorba de cântercul cocoşilor. Ca să scoale pe «boieri mari»,

Îmi săltară şi-mi sburară
Sus, mai sus se ridicară,
Jos, mai jos că se lăsară,
Tocma'n prundurile Mării...
Luară apşoară
În gurişoară
Petricele
În degeţel ...

Într'un colind de copil (din aceiaşi colecţie) se spune că veşmântul copilului e zugrăvit:

Scrisă-i Marea turbure
Cam cu nouă vădurele
Iar în nouă vădurele
Sunt cam nouă corăbiele...

Într'un «colind de viteaz» (idem) scris tot prin 1875

Colo cam pe lângă Mare,
Mare pulbere se'nalţă.

Un tânăr călare pe un cal vânăt merge să scape fata închisă în cetatea din prundul Mării Negre

O *bat Turcii de pe uscat*
Şi *Frâncii de pe Marea Neagră*
Şi *nu pot s'o biruiască...*

Într'alt colind dobrogean (cules pe la 1879-80 de Teodor Burada) o fată – Maria –

Brâu verde împleteşte
Pe Mare priveşte
Departe'mi zăreşte
O *corăbioară*
Mică 'sprinteoară,
Neagră şi smolită
De valuri bătută
De maluri trântită.
În ea se zăresc
Greci care sosesc,
De ce s'au dus
Marfă de-au adus,
Fir şi ibrişin
Postav de cel bun.

Ei strigă la Voinea al ei
Şi să ne vorbească
Să ne vămuiască:
Fir şi ibrişin
Postav de cel bun,
Sculuri de mătasă
Ca să-i coşi cămaşă,
Vama să şi-o ia
Drumul să ne dea...

Într'un colind de preot se zice:
Când ochii îşi aruncau
Ei pe Mare că zăreau
O mică corăbioară
Cam pe la vreme de seară
Sfărâmată şi smolită
Şi de valuri tot bătută
Şi de maluri tot trântită.
Dar într'însa cine este?
Popa Paraschiv soseşte
Cu-a lui dalbă preuteasă
Prea cinstită şi aleasă.
În vad când îmi sosea
Raizul[2]*, din ea sărea*

[2] Cârmaci

Par corăbiei bătea
Cu odgoane o oprea
Popa Paraschiv privea ....
(Culegerea Barada)

În variante (din colectia Gh. Dem. Teodorescu) a acestui colind, scrise prin 1875, este vorba de «o bisericuţă în ostrov de mare lină» sau «într'al Mării Negre prund la dalba mânăstire». De acolo ceata preoţilor

Pe Mare se uita
Şi departe că-mi zărea,
O neagră corăbioară
Ce iute la mal venea....

Dintr'un colind de fată din «Arhiva Dobrogii» 1919:
Sub zare de soare
În ostrov de Mare...
Leagăn mi-este-un leagăn
Leagăn de mătase
Leagăn de mireasă
Da'n el cine-mi şade?
Cutare.........
Cosiţe împleteşte
Pe Mare priveşte,
Departe-mi zăreşte:
O corăbioară
Neagră şi smolită,
De valuri bătută
De maluri trântită...

Uitatul de vremi cioban român, care transformase Dobrogea «într'o mare stână» cum spune un călător, şi-a petrecut viaţa între munte şi Mare, vorba cântecului:
Vara le vara (e vorba de oi)
În vârful munţilor;
Iarna le ierna
În prundul Mărilor,
Pe ţărmuri de Mare
Colo 'ndepărtare ...
(Colecţia Iarnic–Bârseanul)

Un colind de cioban, cules din Dobrogea, spune:
Duh de Mare Neagră
La cercan că-mi vine
D'ăl cercan să sară,
D'ăl berbec lai, lai
Lai şi bucălai
Din gură grăia:
Duh de Mare Neagră

Du-te 'n Mare, du-te
Că de m'oi scula
Şi m'oi scutura
Clopote-or suna ....
(Arhiva Dobrogii, II, 1919)

Dintr'un colind de băiat:

Dumnezeu dăduse
Murgul că grăise:
Stăpâne, stăpâne...
De vândut mă'i vinde,
Dar adu-ţi aminte
Când noi ne băteam
Cu turcii, cu frâncii
Turcii pe uscat
Frâncii'n prund pe Mare.
Turcii ne bătuse
Frâncii ne 'nfrânsese
În Mare ne băgase
Toţi caii înecase;
Doar eu am scăpat
Că mi-am înotat
Marea'n lung şi'n lat. ..
(Arhiva Dobrogii, II, 1919) (Variante în Gh. Dem. Teodorescu)

Un colind de pescar (se poate ceti în culegerea Gh. Dem. Teodorescu) are acest cuprins care aminteşte de vechi credinţe ce au pierit:

Luni năvodu-şi începuse
Cam la prânz îl şi făcuse,
Până Marţi îl şi lucrase
Şi în Mare-l aruncase ...

Năvodarii trag năvoadele. În loc de peşte au prins o lighioană: un puiu de Iudă:

Şi mi-l bat şi mi-l căsnesc
Şi cu toţii îl ispitesc:
– Spună Marea dintr'adânc
Şi cât peşte
În Mare este?...
Văzură Iuda bătrână
Vărsând flacără pe gură
Către ei mi-alerga
Şi astfel le cuvânta:

(se ruga să nu-l bată că e neştiutor)

Nu ştie Marea 'n adânc
Şi cât peşte
În Mare este ....

Că Marea este mare
Marea mărgini n'are ....
Spune-voiu adevărat
Unde-i peşte de vânat
Că e Marea la afund
Cât din cer până 'n pământ;
Şi atâta peşte
În Mare este
Câte stele cerul are
Cât nisip e pe cărare
Câtă iarbă pe pământ
Numai cu trei peşti mai mult ...

Alt colind de pescar dobrogean (în Arhiva Dobrogii 1919).
Grăi Arghişan vătafu:
«Măi pescari, măi nevodari
Înc'o toană să mai daţi ...
Când fuse toana zecea
Frumos peşte că-mi prindea:
Nunai cegă şi păstrugă
Şi galbenă caracudă ...
Cam în fundul matiţii
Prinse puiul Iudiţii ...
Spune puiu de Iudicioară
Unde-i toana crapului
Potmolul morunului
linişteа cosacului…
Nu-ş cum ochii d'arunca
Cam pe Mare, cam sub zare
Dincotro soare răsare,
Iacă vine Iuda mare
Tot strigând şi bărătând
Şi din coadă flăcărând...

Ce jivină va fi această Iudă sau Iudiţă, înlocuită în unele cântece bătrâneşti cu vidră?

În vechile superstiţii ce au pierit, ai noştri credeau că din Mare ori din Dunăre iese un duh care ia trup de peşte sau de altă lighioană ce nu seamănă cu cele cunoscute de om. Această fiinţă răutăcioasă, numită Iudă, cunoaşte rosturile pescarilor şi prin urmare îi poate primejdui la tot pasul[3]). Acest duh (sau dulf) de Mare (Neagră), a cărei amintire o mai păstrează câteva colinde, când iese din adânc, vrea să mănânce nişte mere de aur ce cresc în fundul Mării. Atunci vine voinicul cu arc şi săgetează ca să scape merele.

Tot în Mare trăeşte şi un balaur, trăieşte un fel de vietate în chip de peşte, numit sorb.

Dumnezeu porunceşte sorbului din Mare să iasă să soarbă apa din râuri, din lacuri şi mări, că dacă n'ar sorbi o, apa ar spori mereu şi ar îneca pământul tot. Aşa e credinţa ţăranilor noştri. În năzuinţa de a căuta pricina tuturor întâmplărilor, făpturilor, ţăranul crede (sau credea) că valurile năpraznice ale Mării se fac atunci când peştele uriaş al Mării aleargă după drac care se scaldă şi el în apa Mării.

---

[3] T. Pamrile: Duşmanii şi prietenii omului, p. 290.

Bunicii noştri, credeau că în apa Mării trăeşte un soiu de peşte, femei pe jumătate, numiţi faraoni.

Când Marea se sbuciumă de furtună, faraonii stau ascunşi la fund; cum se linişteşte, ies deasupra şi cântă nespus de frumos. Din acele părţi ale pământului şi dela acele femei – peşti ne vin nouă cântecele frumoase care se împrăştie din om în om.

Corăbierii cari le aud, se întâmplă că adorm vrăjiţi de frumoasele lor cântece şi astfel cad în apă şi se îneacă. Câte odată ele ies pe maluri, primăvara, când e cald şi se joacă cu şireagurile de mărgele şi scumpeturi ale Mării, din cari adesea uită câte ceva, pe cari le găsesc pământenii noştri[4]. Alte ori le lasă într'adins, ca să momească lumea».

Iată povestea zânelor de mare, trecută nouă aproape aidoma, poate dela strămoşii romani, cari şi ei aveau această poveste cu sirene dela grecii cei vechi. Şi toate aceste credinţe şi datine cu Marea şi fiinţele dintr'însa nu le puteai nici pomeni, nici păstra, dacă zarea albastră n'ar fi fost veacuri dearândul sub ochii românilor risipiţi pâna în vadurile ei.

Monumentul Dobrogii ridicat de Tulceni pe colina Hora lângă Tulcea
întru pomenirea faptelor din 1877–1878.
A fost dărâmat de armata bulgară în 1917

[4] T. Pamfile: op. cit., 301.

Cultura românească în Dobrogea până la 1877

(Şcoala şi Biserica)

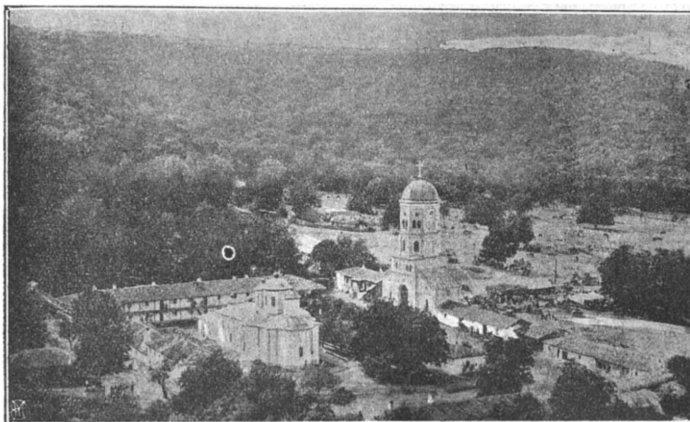
Cum vor fi fost vechile biserici şi întâile şcoale româneşti înainte de 1877, multe ştiri nu avem.

Dobrogea era un lagăr de oşti turceşti şi tătăreşti şi un drum neodihnit de dute-vino pentru ne-astâmpăratii războinici. De aici paşii pânditori se aruncau asupra Ţărilor Române, asupra Ţărilor Ruseşti şi Poloniei.

Vremurile, precum ştim, erau neprielnice oricărei culturi; nici casa lui Dumnezeu, nu era în siguranţă.

Fanatismul musulman nu îngăduia ridicarea bisericilor creştine mai arătoase decât cea mai mică geamie. Biserica noastră va fi fost o biată căsuţă dosită, fără turn şi fără clopot, unde un om făcea pe preotul, iar altul pe cântăretul; şi tot ei, când puteau aduna copiii în tindă, desluşeau bucoavne româneşti.

Un călugăr rus, Partenie, a străbătut sate dobrogene acum 100 de ani aproape şi a văzut bisericile. Timp de 9 zile cât a ţinut călătoria dela Măcin dobrogene; iar unii ciobani călători, făceau chiar un fel de negoţ cu cărţi bisericeşti. Tot mocani sunt întâii întemeietori de mânăstiri dobrogene,– Cocoşul, de pildă,– înzestrând-o şi chivernisind-o cu munca lor de călugări.

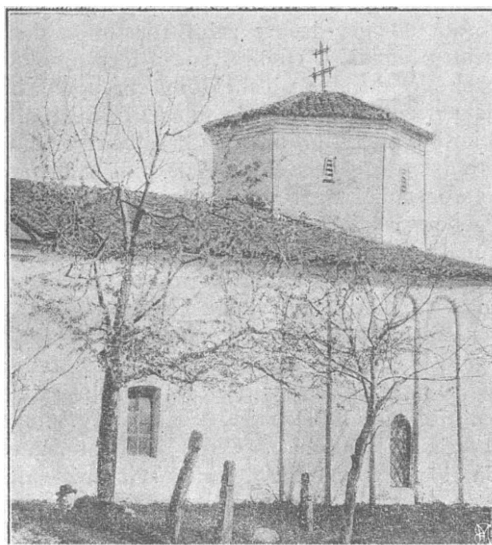

Mânăstirea Cocoşul (Judeţul Tulcea)

În treburi de-ale şcoalelor şi bisericilor, îi întâlnim dela Tulcea până la Turtucaia.

Cea mai veche biserică românească în fiinţă, este aceea din Niculiţel (jud. Tulcea), făcută din zid gros, în stil bizantin, poate din veacul 18-lea.

Vechea biserică din Babadag (după traditie, pe locul alteia de lemn) a fost ridicată de românii orăşelului, pela 1828, când nu numai că nu exista câteva sate am şi găsit dascăli, pe cari îi ţineau ei, cu cheltuiala lor. Este cutare sat care nu s'a lăsat până n'a furat din Ţara Românească un dascăl pe care îl ţin românii în sânul lor, mai bine de cum n'ar fi în sânul lui Abraam.

Biserica veche din comuna Niculiţel (Judeţul Tulcea)

Era o vreme când cărturăria românească începuse să aibă cătare; ajunsese chiar o meserie, un mijloc de câştig. Din şcolile bisericeşti se revărsau spre cele patru vânturi, scriitori de cancelarii, candidaţi la preoţie, dascăli de strană şi de bucoavne.

Unii umblau prin sate să scrie cărti, scrisori, acte, să facă şcoală de 2-3 luni de zile. Şi fiindcă limba, scrisul, învăţătura era aceiaşi la toţi românii, Dunărea n'a fost o piedică, după cum n'au fost nici Carpaţii, în calea acestor cărturari drumeţi.

Găsim urmele trudei lor dela Maramureş la Arad, la Turtucaia, la Babadag şi până la Nistru. Şi-au lăsat numele pe cărţi de biserică («şi am scris eu dascălu Mihai ot (din) Oltenia la Turtucaia»). Trimişi de ai stăpânirii, oameni mânaţi de treburi, cutreierau Ţările Române în lung şi în lat. Aşa vor fi fost întâlniţi pe drumuri dascălii pribegi şi îndreptaţi acolo unde rara lor îndeletnicire avea preţ, – la Babadag, la Turtucaia, ca şi aiurea. Modeştii cărturari rătăcitori au muncit neştiuţi şi au murit uitaţi, deşi faptele lor stau în rândul celor mai frumoase isprăvi de vitejie. Nici o istorie nu va vorbi despre strădania acestor înainte mergători trecuţi între cei fără nume, în groapa comună a uitării. Dascăle Mihai dela Turtucaia şi tu Apostol Teodorescu dela Zebil ori Alibeichioi, nu ştim unde doarme ţărâna voastră! Dar sufletul vostru îl simţim azi. Fără lumina opaiţului n'am fi avut electricitatea. Domnul să vă odihnească în pace!

Cam în aceste vremuri, peste jumătatea veacului trecut trăia refugiat la Tulcea ardeleanul din Sibiu, Nifon Bălăşescu[5]). El organiză pe băştinaşii Tulcei şi pe mocanii lui într'o comunitate (o eforie) românească care să-şi întemeieze şcoala ei, după cum şi grecii şi bulgarii îşi deschiseră şcoala lor. Comunitatea românească avea în fruntea ei pe mocanul Manea Giuglea, care şi-a jertfit o bună parte din avere pentru şcoala română tulceană. Bălăşescu ceru episcopului Dunării de jos (pe atunci cu reşedinţa la Ismail) Melhisedec, ca să le trimită învăţători. După anii 1860, au funcţionat la şcoala română din Tulcea: Ion Filofteiu (i se zicea «dascălul Ioniţă»), Constantin Andreian, seminarist din Brăila şi C. Costescu, seminarist din Ismail. Guvernatorul judetului, albanezul Ismail bei, care iubea pe români, fiindcă-s «liniştiţi şi muncitori», dădu sprijin şcoalei româneşti. Ba însărcină pe Nifon Bălăşescu să organizeze şcoalele satelor noastre. Dar bietul călugăr nu era omul aşteptat; era prea robit de patima lui. După moartea jertfitorului pentru ajutarea şcoalei române, mocanul Manea Giuglea, s'a format un comitet şcolar din fruntaşii oraşului: Vasile Sotirescu, preotul Negru, Savu Dumitriu, Vasile Avramescu, Dumitru Darie şi Petre Darie. Când aceştia au voit, împreună cu învăţătorii, să introducă alfabetul latin (fiindcă ei aduceau cărţile şcolare dela Galaţi sau Brăila), episcopul grec şi cel bulgar au găsit prilej să ne închidă şcoala, sub cuvânt că românii vor să treacă la… catolicism! (Pe atunci şcolile fiind legate de biserici, ţineau de episcopii).

O serbare şcolară în oraşul Silistra la 1872 dată de şcoala română

Numai mulţumită dârzeniei consulului român, Stoianovici, s'a putut trece şi această piedică.

Tot prin stăruinţa fruntaşilor comunitătii române, a funcţionat la Tulcea, înainte de 1877, şi o şcoală primară de fete, având învăţătoare pe Maria Gheorghiu.

---

[5] Fost părtaş al revoluţiei din 1848 în Ardeal. Era un om învăţat pentru vremea lui, şi cât a fost călugăr la Căldăruşani fu descoperit de Vodă Barbu Ştirbei care-l însărcină să facă un dictionar latino-român şi unul francezo-român. Fiind viţios, n'a putut duce nimic la sfârşit. Poate că de aceea a plecat din mânăstire. A murit ca învăţător la Măcin.

Ştiri mai bogate păstrăm dela Silistra, unde, până la războiul independenţei noastre, a fost o înfloritoare mişcare culturală care a rodit. Dela şcoala din Silistra a lui Costache Petrescu, au pornit o mulţime de dascăli în cuprinsul provinciei de azi. A fost aici o mai veche şcoală românească al cărei fir de început nu-l putem găsi. Ştim că pela 1847, Petre Mihail (Silistrenii îi ziceau «dascălul Petrică»), dobrogean get-beget, se tocmeşte «la şcoală, ca să învăţ copiii carte rumănească». Era şi un meşter cântăreţ de biserică şi cunoştea toate limbile ce se vorbeau la Silistra. Silistrenii îl socoteau cel mai învăţat om al lor («mult mai învăţat decât mitropolitul»).

Făcea pe tâlmaciul şi apărătorul creştinilor pe lângă autorităţile turceşti; şi era şi un fel de scriitor (jălbar); purta corespondenţă cu autorităţile române de peste Dunăre, cu cari avea legături. Dascălul Petrică a făcut şcoală până în anul 1859 când moare[6]). În acest an, băiatul cel mare Costache (care şi-a luat numele de Petrescu) împlinind 18 ani, ia şcoala pe mâna lui. Acesta a fost sufletul şi mâna organizatoare a mişcării culturale româneşti din dreapta Dunării; şi nu-l ridicăm prea mult dacă l-am socoti un Gheorghe Lazăr, un Poteca sau Eliade al Dobrogii de sud. A fost un învăţător extraordinar pentru vremea lui şi împrejurările de acolo, pentru câtă învăţătură şi-a agonisit singur (cică învăţase şi latineşte şi franţuzeşte), pentru câte fapte de cultură a izbutit să împlinească cu o voinţă neînfrânată ce n'a ştiut nici odată să dea îndărăt. Un apostol al jertfelor în folosul şcoalei naţionale («singurul liman de scăpare al naţionalităţii noastre române din partea dreaptă a bătrânului Danubiu, naufragiată de vânturile sorţii şi strivită de atâtea elemente streine, scria el după moda limbii de atunci).

Ca şi tatăl său, era apărătorul românilor şi al tuturor creştinilor în faţa autoritäjilor turceşti, în toate daraverile locale.

Isbutise să atragă luarea aminte a Călărăşenilor şi a autoritătilor dela Bucureşti pentru şcoala lui.

Oraşul Călăraşi, din bugetul său, dădea ajutoare băneşti şcoalei din Silistra; primăria Giurgiului la fel. Pe aici, pe la Călăraşi, treceau şi celelalte ajutoare dela Bucureşti.

Dar neobositul Costache Petrescu nu era mulţumit decât suflet a dat şcoalei româneşti din Silistra şi împrejurimi (dela Turtucaia, Aidemir, Ostrov şi în celelalte sate din lungul Dunării până la Hârşova era ascultat şi iubit); nu s'a mulţumit că a scuturat din amorţire pe fruntaşii români ai Silistrei şi ai satelor dunărene, organizându-le eforii şcolare şi bisericeşti; ci dorea o mişcare culturală mai largă decât şcoala în

[6] S'a îngropat lângă tatăl său (Mihail, tot dascăl) în curtea bisericii Sf. Gheorghe din cetate, în locul căreia bulgarii mai apoi au făcut biserica Sf. Apostoli. Pe vremea aceea mişcarea natională bulgară de scuturarea jugului turcesc îmbrăcase o haină bisericească. Bulgarii luptau să aibă biserica lor de sine stătătoare, desfăcută de patriarhia din Constantinopol, cu mitropolitul şi episcopii ei. În părtile Dunării, ca să aibă o populatie creştină numeroasă pentru o episcopie bulgară, trebuia să atragă de partea lor şi pe români, cari erau şi ei nemulţumiţi de feţele bisericeşti greceşti, fiindcă acestea cereau biruri prea grele dela credincioşi. Strădania bulgarilor de a câştiga pe români, a împărţit comunităţile române din Dobrogea în două: Unele dorind să treacă sub ascultarea mitropolitului bulgar din Turcia, iar altele ţinând la vechile legături cu patriarhia.
Până acolo a ajuns desunirea între români, că pe alocurea isbucniseră certuri, ba chiar şi bătăi. Turcii îngăduiseră aşezarea unui episcop bulgar, pentru Dobrogea, ca să facă concurentă episcopului grec de aici. Cel bulgar era mai democrat şi mai ieftin. Să întreceau care să aibă mai mulţi credincioşi români care să-i susţie şi ce făcea unul deslega altul... (Vezi ce scrie d. V. Papacostea în «Graiul Românesc»).

Pe la 1870, mitropolitul «grec dela Silistra, nu era grec, ci român de obârşie ardeleană; aşa spun cei ce l-au cunoscut.
Bulgarii de aici au pornit-o foarte modest: Cereau o strană de limbă slavonă în biserică, unde se slujea româneşte şi greceşte.
Dar în taină, lucrau pe lângă români să treacă sub ascultarea mitropolitului bulgar din Turcia. Un grup de 1500 familii din comunitatea română a Silistrei şi plasa învecinată, a trecut sub ascultarea mitropolitului bulgar din Turcia, plătindu-i o dajdie «mai ieftină». Au rămas destui supuşi ai mitropoliei greceşti locale. Şi conducătorii comunităţii române s'au strecurat astfel printre cele două autorităţi bisericeşti, ca să stea bine cu amândouă. Meşterul cârmaciu era doar Costache Petrescu. Recunoaşterea mitropolitului bulgar din Turcia, în afară de dajdia mai ieftină, era mai mult formală. Slujba, actele religioase şi civile, şcoala, se făcea tot în româneşte; preoţii erau români şi protopopul tot român, Preotul Christea Zaharia din eforia română era protopop şi revizor şcolar al şcolilor române din Dobrogea de sud. Cine erau aceşti tineri apărători şi agitatori ai cauzei bulgare? Mulţi din cei ce au trecut pe la şcoala dascălului Petrică; ba unii erau români şi făceau pe învăţătorii la şcoala bulgară, cum, de pildă, a fost Toader Schiopul Drăgan. Murind dascălul Petrică, conducătorul şcoalei bulgare Taki Culef care avea numai 38 elevi şi nu toţi bulgari, caută să smulgă din cei peste 100 elevi ai şcoalei româneşti, condusă acum de o fată, Despina, fiica cea mai mare a dascălului Petrică, între anii 1859–1861. Un bulgar din Bulgaria scrie: «Aici în Silistra în şcoală şi biserică se predă în limba greacă şi română. Limba bulgărească a fost de mult uitată. În acest an (1855) bulgarii însărcinară pe unul Hr. Ispecof din Cotei ca să înveţe pe copii în greceşte, româneşte şi bulgăreşte. Se făcură încercări să introducă în biserică şi limba slavă, dar grecii şi românii se opuseră (după d. Papahagi în Analele Dobrogii» II).

toată Dobrogea, în care să se cuprindă toţi fruntaşii români. Pentru atingerea scopului, întemeie în 1869 la Silistra «Societatea română pentru cultură şi limbă», cu statute, regulament, condică de membrii, de cotizaţii, daruri şi fapte împlinite.

Sigiliul societăţii

Preşedintele societăţii a fost numai el, tot timpul cât a trăit la Silistra. Societatea urmărea: Răspândirea învăţăturii limbii româneşti; desvoltarea simţirii naţionale şi a mândriei româneşti; apărarea drepturilor românilor dobrogeni; înmulirea şi îmbunătăţirea şcoalelor româneşti în toată Dobrogea, la oraşe şi sate; întemeierea unei şcoale de fete la Silistra; ajutorarea tinerilor români iubitori de carte şi trimiterea lor la învăţătură mai înaltă peste Dunăre; strângerea ajutoarelor băneşti şi în natură pentru scopurile arătate; să se susţie «o şcoală cu 4 clase primare pentru tineri şi adulţi în orele de noapte iarna şi în zilele de sărbătoare vara şi a complecta biblioteca şcoalei pentru folosul naţional», etc.

Membrii societătii plăteau cotizaţii şi primeau în schimb câte o diplomă.

Diploma ce o elibera Societatea română din Silistra membrilor

Primul comitet a fost alcătuit întrebându-i, mi-au spus că-s în clasa II, III şi IV primară. Cu toate intrigile grecilor şi bulgarilor şcoala română prosperă, având în cele 4 clase 110 elevi vara, iarna până la 150 şi fete 17, când şcoala bulgară are 30 elevi. Institutorele, d-nul C. Petrescu, îşi dă o silinţă fără exemplu, căci el ţine cele 4 clase singur cu programul din ţară. Copiii sunt săraci, să li se dee cărţi gratuite, să se dea câte 2-300 lei turceşti pe an, să se mai dea încă un institutore ... »

În 1870 s'a înfiintat un al doilea post de învătător («institutore») ocupat fiind de Dumitru Stătescu.

După cataloagele rămase dela Costache Petrescu, în anul şcolar 1869-1870 erau înscrişi 126, dar numai 41 elevi (34 băeţi şi 7 fete) erau primiti, fiindcă achitaseră taxa în regulă, către eforie. Din aceştia, 2 erau bulgari, 1 german, 1 grec, 1 armean, restul 36 erau români, silistreni şi din satele vecine.

În anul şcolar 1870-71 veneau la şcoală 80 elevi în patru clase, primiti, fiindcă plătiseră taxele şcolare, din 106 înscrişi. Iarna numărul lor atingea 150.

După naţionalitate erau: 3 bulgari, 2 evrei, 1 albanez, 1 armean, 1 german, 1 grec; restul toti români.

Dintre români, 1 era din Cocargea, 3 din Ostrov, 4 din Vaidomir (Aidemir), 1 din Transilvania, 1 din Călăraşi, 1 din Bugeac, 4 din Oltina, 1 din Cernavodă, 1 din Satu Nou; ceilalţi 100 din Silistra.

Ocupaţiile părinţilor acestor copii de români erau: 6 blănari, 1 lumânărar, 5 preoţi, 1 învăţător, 1 dulgher

6 cârciumari, 18 croitori, 7 băcani, 4 lipscani, 3 caşcavalagii, 1 dascăl de biserică, un abagiu, 1 brutar, 10 morari, 1 braşovean, 2 hamali, 4 comercianţi (?), l boiangiu, 4 cărufaşi, 2 ciurari, 1 fierar, 1, dogar,1 cismar, 1 pietrar, 1 cimpoieş, 3 speculanţi(?), restul agricultori.

Putem bănui de aici cât de înfloritoare era populaţia românească silistreană în pragul războiului din 1877. Unde-s urmaşii ei? S'au bulgarizat în mare parte. Pe vechile fotografii, cu greutate găsite şi smulse, ale fruntaşilor de atunci, urmaşii au pus iscălituri în bulgăreşte şi înlocuind pe eseu cu of.

Şcoala românească a Silistrei a mers în plină creştere până la 1878. Cu sprijinul Rusiei şi cu toate stăruintele altor puteri mari prietene României, Silistra a fost dăruită noului Stat bulgar. Între întâile ordine ale autorităţii bulgare aşezate la Silistra a fost închiderea şcoalei române. Bulgarii locali urau de moarte pe Costache Petrescu şi căutau să-l piardă.

A fost trecut de români într'ascuns peste graniţă într'o noapte, urmat fiind de credinciosul său coleg ajutor, învăţătorul Dumitru Stătescu. Se aşeză la Constanţa şi a deschis întâia şcoală românească[7]) şi întâia şcoală de adulţi. În 1882 s'a retras din învăţământ, ca să fie tâlmaciu (translator) la prefectura judeţului, traducând acte de ale cetăţenilor din turceşte, greceşte şi bulgăreşte. Apoi a deschis pe seama lui un biurou pentru asemenea traduceri – după cum spune d-nul I. N. Roman din Constanja (Analele Dobrogii, II, p. 396). În 1893, una din frumoasele figuri ale şcoalei renaşterii noastre naţionale în Dobrogea a închis ochii, la Constanţa. Istoria învăţământului va aşeza la loc de cinste această neastâmpărată energie, entuziastă şi organizatoare care a fost în trupul silistreanului autodidact: Costache Petrescu.

Şcoala lui a fost închisă şi localul dărâmat de bulgari, – ca şi biserica sfântul Gheorghe din Cetate.

«În 1882, comunitatea română din Silistra, prin stăruinfele lui Petre Iosifescu Droc, cumnatul lui Costache Petrescu, a redeschis-o în alt local unde se găseşte acum casa cu No. 44 din strada general Hârjău». Petre Dobre şi alţi români s'au dus la Bucureşti şi căpătând ajutor dela guvernul român, au adus cu ei pe dascălul Tudor Niculescu care a funcţionat dela 1882-1886». În acest din urmă an, eforia şcoalei române din Silistra ţine şedinţă la 30 Iulie (Preşedintele eforiei: P. Săulescu; efori prezenţi: Niculae Petrescu, Ivanciu N. Neamţu, Dumitru Protopopescu, Nicolae Călinescu, Petre I. Droc; efori absenţi: Dumitru Pascalescu, Dimitrie S. Ionescu). Eforia ia în cercetare plângerea părinţilor că învăţătorul Teodor Niculescu, nu se ţine de şcoală. Eforia găseşte că învăţătorul nu-şi dă silinţă deajuns, amenintându-1 cu scăderea lefii dela 160 lei la 120 lei pe lună. Se deleagă trei membri din cei tineri să meargă de 2 ori pe săptămână la şcoală «să vegheze cum progresează d. învăţător cu elevii», scrie procesul-verbal încheiat atunci. Dar autorităţile bulgare au obligat comunitatea română să întreţină la şcoala română şi un învăţător de limba bulgară cu un anume salar într'adins indicat. Românii silistreni, neputând plăti această sumă, şcoala românească a fost închisă.

Şi astfel s'a stins cea mai de seamă vatră de cultură românescă în Dobrogea de jos, până unire.

Ca o ramură din şcoala Silistrei, cu un suflet din sufletul lui Costache Petrescu a fost şcoala satului românesc Vaidomir (azi Aidemir) spre apus de Silistra.

Această şcoală înfiinţată în curtea bisericii de astăzi, de «Popa Tudorică cel tânăr (zis aşa spre a se deosebi de cel bătrân, tatăl său) în 1863.

«Primul dascăl a fost Nicolae Boiciu; al II-lea unul Neculai din neamul lui Popa Alexandru din Călăraşi; al III-lea Dumitru Moldoveanu; al IV-lea Gheorghe Petrescu Durostoreanu, frate cu dascălul Costache Petrescu». Acesta din urmă a ajuns mai apoi profesor de matematici şi inginer hotarnic la Bucureşti. «Tot în Vaidomir au mai fost dascăli: Dumitru Stamatescu, Marin Stănescu (fost mai târziu judecător de pace la Slobozia Ialomiţa); iar cel din urmă dascăl român a fost Tudor Popescu între anii 1877-78. Venind bulgarii,

[7] Azi şcoala primară No. 1 băeţi. Constănţenii ar trebui să repare măcar azi, greşala din uitare sau necunoaştere: Şcoala No. l să poarte numele lui Costache Petrescu, după cum i s-a dat şi unei şcoale din Silistra, dacă nu mă înşel.

el a fugit şi şcoala românească s'a închis»[8]) (după cercetările d-lui Carp Sandu din Silistra: «Cultura românească în Dobrogea Nouă»).

Vrednice de pomenit sunt modestele candele ce au luminat zeci de ani în satele din pragul Dunării: Pe la jumătatea veacului trecut, la Dăeni, unul Cosma avea un fel de şcoală de dascăli dintre cari mulţi ajungeau preoţi în satele dobrogene. Pe la 1868, la Alimanu, dascălul Neculai Negoescu deschide şcoală cu abecedare de Iarcu trimise de Costache Petrescu, din cele venite dela Bucureşti.

La Oltina, şcoala a luat fiintă în 1864 cu dascălii: Tudor Stănescu şi Cercel Hagi Neagu, tineri din sat şi elevi ai dascălului Costache Petrescu dela Silistra. La Topal era şcoala dascălului Popa. La Rasova funcţiona Dumitru Chirescu, unul din întemeietorii şi sprijinitorii «societăţii de cultură şi limbă» din Silistra, alături cu Costache Petrescu.

Mai târziu s'a preoţit la Cernavoda şi a condus şi şcoala de acolo, ajutat de dascălul bisericii. Preotul Chirescu era un om deosebit de inimos şi plin de curaj. Ca să-şi apere credincioşii de nedreptăţile cârmuirii, se lua la harţă cu autoritatea turcă.

Odată, puţin a lipsit să fie pus în gura tunului; dar a scăpat pe o corabie străină la Cernavodă.

În vremea războiului din 1877, redeschide şcoala românească, cu toată porunca contrarie dată de armata rusească de ocupaţie. Iar când a venit armata română şi autorităţile noastre, părintele Chirescu le-a ieşit înainte cu Cernavodenii lui peste două sate, îmbrăcat în odăjdii şi facându-le la Cernavoda o primire de care pomenesc şi azi bătrânii din partea locului.

În anul 1874, în sat la Cochirleni, în apropiere de biserică era o casă părăsită, fără uşi, fără un perete şi cu acoperişul desvelit. Aici a fost şcoala românească, după ce căsuţa a fost reparată. «Într'una din sărbători, preotul Dobrescu, după ce a terminat cu sfânta slujbă, a ieşit în uşa altarului îmbrăcat în sfintele odăjdii şi a grăit credincioşilor, îndemnându-i să ajute la reparatul şcolii, – povesteşte d. Niţescu, azi pensionar la Tulcea, elev al acestei umile şcoale. Chiar a doua zi, bărbaţi, flăcăi, fete, femei, cari mai de care se grăbeau să dea ajutor, care la învelitul casei, care la lipit şi văruit, la facerea uşilor şi ferestrelor, băncilor, etc.

Prin prieteni şi cunoscuti în Ţara Românească, la Călăraşi, s'a trimis veste că la Cochirleni trebue un învăţător. Negăsindu-se nimeni, oamenii au rugat pe cântăreţul bisericii, Mitu Ion, să fie dascăl (învăţător), cu leafa de una lire turcească pe an de fiecare elev. La el am învăţat buchile latineşti şi cele chirilice, cântările bisericeşti, rugăciuni, cetitul şi socotelile ...

Mare lucru nu făcea dascălul Mitu. Se plimba ţoată ziua în odaie (în clasă) cu mâinile pe la spate, iar noi bâzâiam: ceteam pe bucoavne. Când obosea, se aşeza pe pătuţul cu rogojină din colţul clasei. Câteodată chema pe câte un şcolar la dânsul lângă pătuţ. «Ia vin, măi ţâcă, să vedem, ştii ceva? Da nu ştia, îl punea în cârcă la alt băiat şi dă-i cu sfântul Neculai... din cui».

La Turtucaia, printr'o minune, s'a putut urmări numele dascălilor de şcoală şi biserică până acum 154 ani.

D-nul Gheorghe Ionescu, turtucăian get-beget, directorul şcoalei româneşti de acolo din 1884 şi până azi, a putut găsi pe cărţile bisericii şi în amintirea bătrânilor, pomelnicul dascălilor de româneşte[9]).

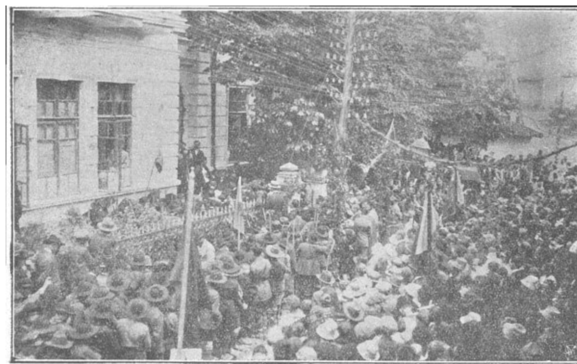
Cel mai vechiu este dascălul Rusu Şaru în anii 1744[10]), care mai apoi s'a preoţit. Urmează dascălul Mihai (1775) şi dascălul Gheorghe (1790-1802), amândoi olteni; dascălul Pahomie Ştefan ar fi fost pe la 1821; dascălul Gavrilă Brănescu (1850-1856) era din Câmpini; dascălul Petre Florea (1856-1860); dascălul Ştefan Niculae (1860-1864); dascălul Gheorghe Zârnă (1864-1868, - după nume pare a fi ardelean) este

[8] Tudor Popescu, fost elev al lui Costache Petrescu, trăeşte şi azi; e pensionar la Silistra. Un alt elev de seamă al lui Costache Petrescu, este Grigore Muşică (din Vaicjomir). A învătat carte în satul de naştere şi apoi la Silistra. Este unul din cei trimişi de eforia Silistrei să înveţe la Bucureşti. A funcţionat ca învăţător la Ostrov şi apoi a trecut Dunărea. A fost unul din întemeietorii cooperaţiei şi a luat parte la mişcările învăţătoreşti pentru organizarea asociaţiei lor şi pentru deşteptarea ţărănimei. A fost adesea pedepsit cu mutarea fiind socotit ca... primejdios. Trăeşte la Techirghiol, la pensie.

[9] După ele profesorul Mihai V. Cordescu a alcătuit cartea despre şcolile româneşti din Peninsula Balcanică.

[10] În Mai 22 anul 1927, am putut serba cei 150 de ani de şcoală românească la Turtucaia, de faţă fiind d-nul I. Petroviei, ministrul Instrucţiunii publice. S'a pus şi o placă de pomenire la şcoală cu numele celor dela 1744 până azi. S'a tipărit atunci foaia festivă «Turtucaia»

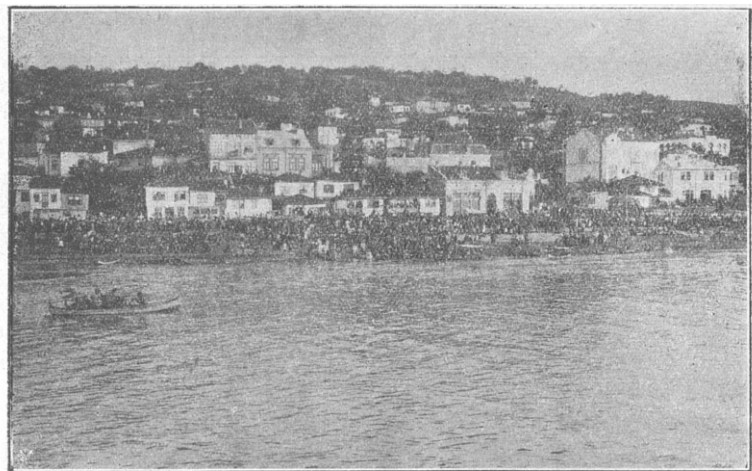
acela care învaţă scrisul şi cetitul cu litere latine; dascălul Niculae Lăcătuş (1868-1870); învăţătorul Ion Creţulescu (1871-1872). Dela 1868 era aici Vasile I. Borănescu, care părăsind Bucureştii, se duce ca «profesor şi prim cântăreţ» fiind chemat de doi turtucăeni. Într'o petitie către Ministerul Instrucţiunii, el spune că a format o şcoală întocmai după modelul celor din ţară»; era «în interesul românismului să se trimită şi la această şcoală cărţile didactice necesarii». Petre Drozianu, elev de a lui Costache Petrescu şi trimis de el aici, funcţionează între anii 1874-1875. Şi fiindcă şi Turtucaia era în cercul de influenţă al lui Costache Petrescu, acesta trimite ca învăţător pe Dumitru Popescu (1875-1883). La 1880, pescarii turtucăeni înfiinţează şi o şcoală de fete cu învăţătoarea Ana Petrescu (1880-1882). Între 1383-1884 Leon Bariţiu din Sibiu (de bună seamă adus de oierii sălişteni ce aveau vad de trecere pe aici) a făcut pe învăţătorul. Din acest an a venit turtucăianul Gheorghe Ionescu, cu şcoală normală dela Bucureşti şi a ridicat sufletul românesc la deplina lui conştiinţă de sine, până la unire.

Serbarea a 150 de ani de şcoală românească la Turtucaia (Mai 1927)
D. I. Petrovici, ministrul Instrucţiunii Publice vorbeşte mulţimii în faţa şcolii sărbătorite

Povesteşte d-nul Ionescu despre trecutul şcoalei şi al bisericii: «Şcoala veche era scundă ca toate casele turceşti, făcută din paiantă şi învelită cu olane. Avea 3 săli şi 2 camere de locuit. Toate s'au făcut cu munca şi strânsura comunităţii româneşti, cam pe la 1850.

În timpul războiului 1877, şcoala a fost dărâmată de artileria rusă. Biserica era tot aşa de mărunţică ca şi şcoala. Era zidită în pământ şi acoperită cu olane. Biserica de azi e făcută tot de noi, punând mână dela mână, prin anii 1863 şi numai cu bani dela românii localnici. Până la 1865 au fost aici numai preoţi români şi nici şcoală bulgară.

Serbările dela Turtucaia

Aveam pe atunci pe preotul Ion ..... ; preotul Dumitru Sârbu. Dela 1865 s'a îngăduit şi unui preot bulgar să facă slujba în biserica noastră odată la 3 săptămâni pentru câţi credincioşi bulgari erau aici. Pe la 1876 au mai venit la noi şi preotul Dragnea şi preotul Tudor dela Ostrov. Cum s'a tras hotarul în 1878, bulgarii au gonit pe cei doi preoţi români, îngăduind numai pe preotul Dumitru Sârbu. La 1900 l-au dat afară şi pe acesta, ultimul preot roman până la 1913. Actuala şcoală primară No. 1, fostă şcoală a comunităţii române, e construită de noi cu strădania eforilor noştri şi cu sprijinul bănesc (în parte) al Statului Român – prin anii 1897.

Progresele şcoalei noastre au fost frumoase: Prin 1907 aveam 400 de elevi şi vreo 6 institutori, Pe lângă şcoală aveam un atelier pentru facerea uneltelor de pescărie şi pentru lotci, cu doi maeştri; şi o maestră de croitorie pentru fete, – un sâmbure de şcoală profesională românească, condusă de răposata soţie a d-lui D. Niculescu-Duju, fost şi director la această şcoală (2 ani) când mă găseam în rele legături cu autoritatea bulgară.

Fără sprijinul eforilor, şcoala noastră ar fi tânjit şi poate ar fi murit. Ei erau căpitanii noştri, iar noi cu şcoala eram străjerii lor. Şi nu numai cei 4-5 efori lucrau împreună cu noi, ci încă 10-15 dintre românii cari îşi făceau ucenicia în trebile obşteşti ale comunităţii. Eforia noastră era un fel de aşezământ pentru toate daraverile româneşti; ea judeca şi împăca pricinile. Numai crimele şi furturile erau răfuite de autorităţile musulmane.

Înainte de 1877, eforia şcolară şi bisericească a Turtucaei s'a organizat după îndemnurile lui Costache Petrescu dela Silistra, punând preşedinte pe Marin Popescu. Tot Costache Petrescu trimite în 1875 ca învăţător cu carte bună, pe Dumitru Popescu.

În pragul războiului din 77 erau efori: Ion Arabagiu (tatăl meu care era şi ceorbagiu (primar) al mahalalei româneşti), Slav Ene, Ioniţă Vulpe, Hagi Răduş Culea, Niculae Popcea, Decu Bârzaea, Marin Drăgănescu şi Costea Cheoroglu.

După 1877, eforia s'a constituit astfel: Marin Drăgănescu, preşedinte, Costea Cheoroglu, Niţă Enciulescu, Anghel Slematescu, Petre St. Popa, Ion Tudor şi Ioniţă Vulpe».

Şcoala din Turtucaia, dela 1913, a intrat în organizarea de stat a României.

Dar în afară de puterea şcoalei noastre care era de tot mică, viata de toate zilele a românilor, cari veneau ca număr după populaţia musulmană, făcea ca limba românească să fie pretutindeni înţeleasă în Dobrogea.

Ion Ionescu dela Brad scrie de prin 1850 despre tăria noastră în Dobrogea: «Românii românizează pe toate popoarele împreună locuitoare cu dânşii.

Toate neamurile celelalte vorbesc limba românului.

Cu turcii şi cu tătarii eu m'am înţeles în vorbă româneşte.

În biserică, şi chiar pe unde sunt bulgari, popii tot în româneşte cântă şi cetesc. Acum dela sate, românizarea a străbătut şi prin târguri. Aşa în cetatea Silistra, românii, cari sunt mai puţin la număr, au făcut şi pe bulgar şi pe grec a asculta în româneşte rugăciunea zisă de popă grec». Iar francezul Lejean, care a făcut harta împărăţiei turceşti prin 1861, face aceiaşi constatare: Turcii îndeobşte nu învaţă bucuros limbi streine, «totuşi din cauza legăturilor de tot felul cu unele neamuri creştine din împărăţie, cei (turcii) din nord şi răsărit vorbesc bulgăreşte, cei din sud-est greceşte şi cei din Dobrogea româneşte».

În afară de răspândirea graiului românesc, Cărţile româneşti, zugravii de biserici, chiar şi învăţători de origină română se întâlneau prin satele bulgăreşti din părţile Turtucaiei. La Popina (sat «bulgăresc» dunărean) bunăoară, icoanele catapeteasmei sunt zugrăvite în 1859-60 de meşterul Costache Niculae, – şi toate inscripţiunile sunt în româneşte. Aici am văzut o psaltire tipărită la Sibiu 1848, având însemnări cu chirilice în cari se arată că e cumpărată din Bucureşti «la bolta din uliţa zarafilor»; un aghiasmatar tipărit la Bucureşti 1858; un tipic bisericesc pe care stă scris că e tipărit la Bucureşti 1851 în tipografia lui Anton Pann; un molitvenic din 1794, Bucureşti şi un ceaslov tipărit la Braşov 1835.

Acestea fac dovada de înrâurirea culturii româneşti în acea fâşie (zisă Cadrilater) cucerită pe încetul de revărsările române şi bulgare printre satele părăduite ale turcilor şi tătarilor.

Graniţa româno–bulgară trasă în 1878, a oprit înaintarea românească spre miazăzi peste sălaşele musulmane în plină decădere. În schimb însă, bulgarii s'au întins cuceritori cu puteri îndoite, fiind sprijiniţi de stat şi rărind aşezările turceşti seculare.

Dela Ostrov la Turtucaia s'a dus o politică de înverşunată bulgarizare. Politica culturală a României de azi caută să-şi re-românizeze vechile sale aşezări şi să aducă în cele două judeţe ale Dobrogii de sud reparaţia şi dreapta cumpănă între cele trei naţiuni conlocuitoare.

Roadele şcoalei româneşti dela 1878 până azi.

Odată cu aşezarea autorităţilor româneşti în Dobrogea, întâia grijă a guvernului a fost să trimită peste Dunăre preoţi şi învăţători romani. S'au întemeiat numai decât şcoli primare în toate oraşele, orăşelele şi satele fruntaşe ale celor două judeţe.

Vechii dascăli de biserică cari făceau pe învăţătorii, absolvenţi de şcoală primară, nu mai puteau ţine pas cu vremea; luminile lor prea sărace şi nevoile culturale ale României ajunsă la Mare erau acum sporite.

Pentru organizarea şcolilor primare (căci întâiul gimnaziu la Constanţa abia a luat fiinţă în 1896, devenind liceu în 1911), a fost însărcinat profesorul Ion Bănescu, ca revizor şcolar al întregii Dobroge.

A fost un om de mare suflet şi de o voinţă neostenită. Era veşnic pe drumuri, controlând, ajutând şi îndemnând. Prima decadă de şcoală românească dobrogeană e toată a lui. Şi poate am fi avut roade mai bune dacă neînţelegătorii n'ar fi stăruit să se desfiinţeze şcoala normală de învăţători, înfiinţată de Ion Bănescu la Constanţa, pentru Dobrogea. Guvernul a făcut atunci apel la învăţătorii şi preoţii din ţară să treacă Dunărea în Dobrogea, dându-le multe înlesniri de traiu. Într'o ţară nedeprinsă cu ascultarea legilor scrise, cu cârmuire obişnuită cu hatărul şi fără pază sigură, cu populaţii streine duşmănoase şi unele aproape sălbatice prin felul lor de viaţă, cu urmele războaielor încă nevindecate şi fără o comunicaţie directă cu ţara,– traiul funcţionarilor romani era destul de anevoios. Unii se socoteau aici ca într'un fel de surghiun siberian şi nu ştiau cum să plece mai repede. De aceea solii culturii noastre, sentinele înaintate ale românismului, cari au deschis întâiele şcoli de Stat şi au rămas aici, îndurând lipsuri şi ameninţări, sunt vrednici de pomenit în istoria învăţământului. Durerea noastră cea mare este că războiul nimicind arhivele Dobrogii, nu mai putem reconstitui trecutul şcoalei decât în frânturi şi după aduceri aminte nesigure.

Totuşi vrednicul revizor şcolar al Constanţei de după războiu, d. Vasile Helgiu, a putut întocmi un pomelnic necomplect al întâilor învăţători cu carte bună, începând cu anii 1879. Cei mai mulţi sunt veniţi din sudul Basarabiei (din judeţele Cahul, Ismail şi Bolgrad) trecut sub jugul Rusiei. «Unii dintre ei, abia ieşiţi de prin şcolile normale din Bucureşti şi Iaşi, sau din seminariile Huşilor şi Ismailului, alţii încărunţiţi vechi şcolari dela Academia Mihăilană şi din preparandiile Transilvaniei, - toţi băjenari basarabeni în iarna lui 1878 şi 79.

S'au luptat cu asprimea frigului şi nevoile vremii, ca să ajungă la Constanţa sau să primească îndreptări dela Tulcea, pentru a-şi începe lucrul...

Sosiţi cu gospodăriile în spinare – scrie d. Helgiu – şi copiii de mână, abia pe la sfârşitul lui Aprilie 1879, când razele căldicele ale soarelui le îngăduiră să înceapă învăţătura şi fără foc, având în loc de bănci scânduri aşezate pe patru pari bătuţi în pământ, iar drept tablă de scris o cutie mare de nisip, – ei au deschis întâiele şcoli oficiale româneşti...»

«Îi văd pe toţi cum descălicară: Ion Donea (cu învăţătură dela Academia Mihăileană din Iaşi dela Satul Nou-Bolgrad la Beştepe, pe malul Dunării lângă Mahmudia; Ion Brătescu (tatăl geografului Const. Brătescu), dela Tigheciu-Cahul şi Cartal-Bolgrad la Câşla lângă Tulcea, după un mic popas în Osmancea-Constanţa; Nichifor Ludovic dela Muravlevca-Bolgrad la Niculiţel lângă Isaccea; Carol Vişinescu dela Neruşai-Ismail la Casapchioi-Constanţa; Petre Dima, seminarist din Ismail dela Caragaci-Bolgrad la Somova-Tulcea; Gh. Chisencu dela Capaclia Rizeşti-Cahul la Jijila aproape de malul Dunării în faţa Galaţilor; Şt. Voinea venit dela Domneşti-Putna la Somova-Tulcea; Const. Mateescu, cu şcoală pedagogică-teologică dela Sibiu la Satu Nou-Tulcea; Gh. Voditǎ, cu Academia Mihăileană Iaşi, dela Vadul lui Isac-Cahul la Raşova şi apoi Ostrov-Constanţa; Matei Neculau, cu seminarul din Ismail, la Luncaviţa şi apoi la Garvăn-Tulcea; Francisc Enăşescu, normalist la Iaşi, dela Colibaşi-Bolgrad la Edilchioi-Constanţa, la Ostrov-Tulcea, la DăeniTulcea; Teodor Mârzea, normalist, dela Baimaclia-Bolgrad la Gheringic-Mârleanu-Cochirleni-Constanţa; Ilie Ştefan, cu şcoală pedagogică dela Arad şi Vârşeţ la Ciucurova Tulcea; D. Gavrilescu, normalist, dela Băleni-Bolgrad la Gârliciu-Constanţa; Elena Eftuşescu la Cioban-Constanţa cu soţul Gh. Eftu-

şescu la şcoala de băeţi, venind din Basarabia sud; Const. Popescu seminarist, dela Smulţi-Covurlui la Oltina şi Satu Nou; Atanase Petru, seminarist şi soţia sa Natalia A. Petru, cea dintâi învăţătoare trecută în Dobrogea, dela Tomai-Cahul la Oltina Constanţa; Constantin Condrea dela Furmanca şi Chitai-Ismail la Dobromir-Constanţa; Ion Negrescu dela Cişmeaua Văruită-Belgrad la Coşlugea în părţile Ostrovului; Gheorghe Ştefănescu, părintele a 2 învăţători: fruntaşul învăţătorimei române idealiste Petre Ştefănescu-Dobromir şi Traian Ştefănescu amândoi morţi în luptele dela Turtucaia – dela Leova Cahul la Topraisar-Constanţa; Gheorghe Popa Ghibăneanu tatăl profesorului Ilie Ghibănescu, dela Noul Caragaci, nu departe de Reni, la Topal-Constanţa; Ion Şoltescu, cu două clase la Academia Mihăileană Iaşi, dela Erdec Burnu şi Cişmeaua Văruită-Belgrad la Osman Facâ; Dumitru Rozoleanu la Seimenii Mari; Dumitru Cârjău dela Chilia Nouă la Seimenii Mici; Petre Popescu dela Babele-Ismail la Bugeac Constanţa şi soţia Smaranda Popescu; Pangrate Mititescu, seminarist dela Ismail la Vlahioi-Constanţa şi alţii mulţi, veniţi tot din Basarabia şi România şi nu ştiu prin ce sate dobrogene s'au aşezat. Ion Cotovu, tatăl d-lui Vasile Cotovu, – directorul şcoalei primare din Hârşova şi întemeietorul muzăului de acolo – şi al d-lui Brutus Cotovu, institutor pensionar din Tulcea, – a fost directorul şcoalei primare· din Ismail (1859-1878), având ca elevi între alţii şi pe generalul Averescu. Odată ce Rusia ne răşluise şi ultimul colt basarabean, Ion Cotovu a venit la Hârşova. Era un cărturar fruntaş pe vremea lui şi un latinist de modă romantică. A tradus cântecul Gintei Latine de Alecsandri în latineşte; a tradus din Eneida lui Virgiliu, din Pliniu, Iuliu Cesar, Tit Liviu, Ovidiu, etc. Manuscrisele lui se păstrează la muzăul din Hârşova.

Dintr'o cuvântare a lui Ion Cotovu, aflu numărul şcolilor din principalele oraşe şi orăşele ale Dobrogii după primul an (1879-80) de şcoală de stat, fără să ne arate numărul claselor, afară de Hârşova (avea 2).

Şcoala (una de băeji şi una de fete) primară din oraşul Tulcea avea 97 b. şi 62 f.

Şcoala (una de băeţi şi una de fete) primară din oraşul Babadag avea 51 b. şi 25 f.

Şcoala (una de băeţi şi una de fete) primară din oraşul Isaccea avea 72 b. şi 22 f.

Şcoala (una de băeţi şi una de fete) primară din oraşul Măcin avea 61 b. şi 27 f.

Şcoala (una de băeţi şi una de fete) primară din oraşul Mahmudia avea 21 b. şi - f.

Şcoala (una de băeti şi una de fete) primară din oraşul Sulina avea 16 b. şi 4 f.

Şcoala (una de băeţi şi una de fete) primară din oraşuI Chilia Veche avea 27 b. şi 17 f.

Şcoala (una de băeţi şi una de fete) primară din oraşul Constanţa avea 58 b. şi 19 f.

Şcoala (una de băeţi şi una de fete) primară din oraşul Mangalia avea ·20 b. şi 5 f.

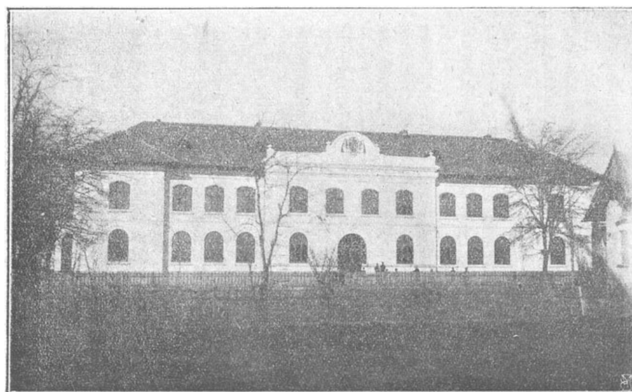
Şcoala (una de băeţi şi una de fete) primară din oraşul Megidia avea 22 b. şi 6 fete.

Şcoala (una de băeji şi una de fete) primară din oraşul Cernavodă avea 33 b. şi 18 f.

Şcoala (una de băeti şi una de fete) primară din oraşul Hârşova avea 60 b. şi 46 f.

Şcoala (una de băeti şi una de fete) primară din oraşul Ostrov avea 148 b. şi 50 f.

Şcoala primară mixtă urbană din Cuzgun avea 23 b. şi f.

Şcoala primară No. 1 din Cernavodă

În afară de orăşelele şi oraşele pomenite mai sus, au funcţionat şcoli primare săteşti de stat, începând cu anul unirii (1879) în următoarele commune din jud. Tulcea: Malcoci-Prislava, Câşla, Somova, Niculitel (şcoală de băeti şi de fete din 1881), Beidaud, Luncavita (băeţi şi de fete), Satu Nou, Greci (băeţi şi de fete

din 1884), Văcăreni (băeţi şi de fete din 1884), Ostrov, Garvăn, Jijila, Cerna (băeţi şi de fete din 1884), Hagighiol (băeţi şi de fete din 1887), Dăeni (băeţi şi de fete din 1884). În jud. Constanta: Bugeac, Satu Nou (băeţi şi de fete din 1888), Mârleanu, Oltina (băeţi şi de fete), Lipnita-Coslugea, Gârlici (băeţi şi de fete din 1884), Ciobanu (băeţi şi de fete), Qsman Facâ, Topraisar, Rasova, Seimenii Mari, Seimenii Mici, Topal.

În 1880 au început la: Beştepe, Zebil, Urumbei, Nalbant, Canlâ Bugeac (jud. Tulcea); la Casapchioi, Mihai Viteazul (Sariurt), Beilic (băeţi şi de fete), Parachioi (băeţi şi de fete în 1885), Gârliţa (băeţi, şcoala de fete în 1881), Esechioi (jud. Constanta).

În 1880, frecvenţa în toate şcolile primare dobrogene era de 3100 elevi şi eleve; iar în 1905 se ridicase la 19531.

Restul şcolilor şi posturilor s'au înfiinţat treptat (după arătările d-lui V. Helgiu din Constanta).

În timpul războiului şi a ocupaţiei bulgare, bulgarii au înfiinţat şcoale în toate satele, chiar şi acolo unde nu era picior de bulgar. Totuşi, după cercetările d-lui Helgiu, au funcţionat şi 20 şcoli româneşti. Viaţa acestor şcoli a fost plină de suferinţi şi amintirea lor e dureroasă. Învăţători bătuţi şi învăţătoare maltratate de ocupanţii vremelnici bulgari, pentru ca ai noştri să fie siliţi să plece cu toţii peste Dunăre.....

Întorşi la vetrele lor, cele trei părţi de dobrogeni refugiaţi, s'au pus pe muncă să astupe rănile războiului.

În 10 ani aproape că s'a vindecat totul, – fără să se uite totul. Putem da o icoană statistică a stării culturale după 50 de ani dela aşezarea hotarului în malul Mării:

Judeţul Tulcea (statistica oficială 1928)

Învăţători de sfat titulari 216. suplinitori 214.

Grădini de copii 43 (cu 19 titulare şi 27 suplinitoare).

Cătune fără şcoală: 1 (Gorgova în Delta Dunării)

Sate care au nevge de localuri noui: 16.

Şcoli minoritare particulare: 5.

Secţii minoritare (pentru religie şi limba maternă) pe lângă şcolile primare de stat: 21.

Cursuri supra-prim. (complem.) cu cl. V-a: 44.

» » » » » V şi VI: 33.

» » » » » V ,VI şi VII: 30.

Ateliere şcolare pentru cursul complementar: 23 (1 dogărie, 7 tâmplărie, 1 unelte pescăreşti, 2 industrie caznică fete, 9 croitorie fete şi 3 de covoare).

Şcoli de adulţi: 66 cu o frecvenţă regulată de 2495 (ambele sexe).

Coruri şcolare bune: 10.

Biblioteci populare pe lângă şcoli primare: 54.

Case de cetire, căminuri culturale: 4.

Dela 7–21 ani ştiu carte 34892 b.; 20514 f.; nu ştiu carte 22062 b., 38749 f.

Bărbaţi cetăţeni români dela 21 ani în sus care ştiu carte: 19858; fără ştiinţă de carte: 13398.

Şcoală în aer liber la Pecineaga (Tulcea)

La ancheta culturală întreprinsă de mine printr'o circulară a Casei Şcoalelor, au răspuns numai comunele notate mai jos.

Fiind unele mari, altele mici, unele curat româneşti şi altele amestecate, ne putem face o idee şi de restul omunelor ale căror învăţători au neglijat să răspundă:

Casimcea. Şcoală din 1881. Biserica din 1880.

Din 628 bărbaţi (dela 15 ani în sus) ştiu carte: 465.

femei dela 15 ani în sus: 665; ştiu carte: 398.

Există 3 biblioteci (a centrului cultural, a şcoalei, şi a elevilor de curs secundar), fiecare au câte mai mult de 300 volume.

S'au cetit într'un an cam 600 volume de 100 cetitori.

Există un depozit de ziare în sat.

Studenţi şi elevi de curs secundar: 30; fete: 12; total 42 la şcoli.

Râmnicul de jos. Şcoală din 1888. Biserică din 1889

Bărbaţi dela 15 ani în sus: 416; ştiu carte: 357.

Femei: 537; ştiu carte: 377.

N'are bibliotecă. La curs secundar (şi universitar) 15.

Pecineaga. Şcoală din anul... Biserică din 1865

Bărbaţi dela 15 ani în sus: 570. Ştiu carte: 402.

femei dela 15 ani în sus: 640. Ştiu carte: 339.

Biblioteca cu 1400 volume cu 320 cetitori pe anul 1927 – 1928.

În sat vin ziare populare felurite 5. Reviste 7.

La şcoli secundare 15 băeţi, 5 fete, 1 student, total 21.

Dorobanţu. Şcoala întemeiată la 1879. Biserica la l881.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 402; ştiu carte 303.

femei dela 15 ani în sus 327; ştiu carte 165.

Biblioteca are 153 volume. În anul trecut s'au cetit 75 volume de 50 cetitori.

În sat vin 7 ziare populare felurite.

9 elevi şi eleve la şcoli secundare.

Mircea Vodă. Şcoală din 1898. Biserică din 1895.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 185, ştiu carte 133.

femei dela 15 ani în sus 187, ştiu carte 93.

Biblioteca şcoalei de 84 volume. Într'un an s'au cetit 60 vol. de 88 cetitori.

Vin în sat 8 ziare şi reviste populare diverse.

Elevi şi eleve la şcoli secundare 8.

Calfa. Şcoală din 1890. Biserică din 1888.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 173; ştiu carte 123.

femei dela 15 ani în sus 182; ştiu carte 79.

N'are bibliotecă. Vin 3 ziare felurite în sat.

La curs secundar: 6 elevi şi eleve .

Agighiol. Şcoală din 1879. Biserică din 1858.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 635; ştiu carte 473.

femei dela 15 ani în sus 633;.ştiu carte 160.

Biblioteca 563 volume; cetite 304 volume de 65 cetitori.

În sat vin reviste şi ziare populare 8.

La şcoli secundare 8 elevi.

Balabancea. Şcoala din 1889. Biserica din l880.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 521; ştiu carte 358.

femei dela 15 ani în sus 573; ştiu carte 315.

Bibliotecă nu există. Ziare şi reviste populare ce vin în sat 13.

La curs secundar şi universitar 18.

Dăeni. Şcoală din 1879. Biserică din 1888.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 924; ştiu carte 789.

femei dela 15 ani în sus 960; ştiu carte 513.

Biblioteca 120 vol. «Universul» şi" «Dimineaţa» au aproximativ 30 foi zilnice cetite. Revista «Duminica ortodoxă» are 15 abonaţi.

Elevii de curs secundar şi universitar (25) au dat 3 serbări şi au strâns un fond cultural de 10.000 lei.

Beştepe. Şcoală din 1881. Biserică din 1864.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 640; ştiu carte 485.

femei dela 15 ani în sus 651; ştiu carte 219.

Biblioteca 552 vol. Într'un an s'au cetit 212 vol. de 93 cetitori. În sat vin 8 ziare şi reviste populare diverse.

La şcoli secundare 5 elevi.

Dunavăţul de sus. Şcoală din 1904. Biserică 1891.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 168; ştiu carte 116.

femei dela 15 ani în sus 158; ştiu carte 68.

Biblioteca are 171 vol., cetitori 41 pentru 92 vol.

Reviste şi ziare populare diverse 4.

Elevi la curs secundar 2.

Mahmudia. Şcoala l879. Pe locul vechei biserice sunt cruci cu chirilice datând din 1871 şi alta 1700 (?)

Bărbati dela 15 ani în sus 696; ştiu carte 447.

femei dela 15 ani în sus 849; ştiu carte 462.

Bibliotecă nu există.

Elevi curs secundar 7.

Letea, Şcoala din 1880. Biserica 1865.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 338; ştiu carte 86.

femei dela 15 ani în sus 238; ştiu carte 49.

Nu există bibliotecă; ziare ce vin pentru funcţionari: 3.

Meidanchioi. Şcoală din 1879. Biserica e mai veche de 100 ani.

Bărbaţi' dela 15 ani în sus 790; ştiu carte 506.

femei dela 15 ani în sus 834; ştiu carte 257.

Biblioteca 90 volume. S'au cetit 63 volume. de către 30 cetitori.

Ziare şi reviste populare: 5. La curs secundar 2 elevi.

Biserica de nuele e din 1808 şi e făcută de gospodarul Prună.

Mahometcea. Şcoală din 1910. Biserică nu există.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 63; ştiu carte 49.

femei dela 15 ani în sus 66; ştiu carte 30.

Citesc ziare 6 persoane. Bibliotecă nu există.

Sabangia. Şcoală 1891. Biserică 1878.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 283; ştiu carte 167.

femei dela 15 ani în sus 225; ştiu carte 85.

Nu există bibliotecă populară; sunt 5 elevi la curs secundar.

6 ziare şi reviste populare felurite vin în sat.

Somova. A fost şcoală dela 1872. Biserică 1840.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 700; ştiu carte 560.

femei dela 15 ani în sus 925; ştiu carte 400.

Biblioteca 400 vol. Cetite 280 vol.

La curs secundar 10 elevi.

Principele Mihai.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 800; ştiu carte 690.

femei dela 15 ani în sus 1080; ştiu carte 600.

Biblioteca are 300 vol.

5 elevi şi eleve de curs secundar.

Greci. Şcoală a fost de prin 1862. Biserica 1860.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 1025; ştiu carte 648.

femei dela 15 ani în sus 1113; ştiu carte 383.

Biblioteca 536 vol. S'a cetit într'un an 414 vol. de către 709 cetitori.

Vin în sat 13 reviste şi ziare populare felurite.

La curs secundar şi universitar 25 băeţi şi fete.

Paşa Câşla. Şcoală din 1883. Biserica e clădită din 1863-65.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 460; ştiu carte 256.

femei dela 15 ani în sus 460; ştiu carte 170.

Bibliotecă nu exista.

Dunăvăţu de jos. Şcoală din 1891. Biserică 1890.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 235; ştiu carte 120.

femei dela 15 ani în sus 231; ştiu carte 71.

Alba. Şcoală 1906. Biserică 1918.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 276; ştiu carte 125.

femei dela 15 ani în sus 288; ştiu carte 98.

Bibliotecă nu există.

La şcoli secundare 3.

Câşla. Şcoală din 1889. Biserică din 1882.

Bărbaţi dela 15 ani în sus care ştiu ceti 270.

femei dela 15 ani în sus care ştiu ceti 206.

Nu există bibliotecă. (Directorul şcoalei a suprimat servitorul şi a cumpărat 50 vol. Început de bibliotecă).

La curs secundar 9 elevi.

Smândanul Nou. Şcoală din 1907.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 198; ştiu carte 146.

femei dela 15 ani în sus 181; ştiu carte 112.

Reviste şi ziare populare 9 ce vin în sat.

La curs secundar 7 elevi şi eleve.

Pardina. Şcoala e din 1906. Biserica 1881.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 155; ştiu carte 43.

femei dela 15 ani în sus 143: ştiu carte 61.

Nu există bibliotecă.

Cătunele din Deltă: *Principele Carol, Ilganii de sus, Gorgova, Ceatal:* Şcoală din 1912. Biserică 1903.

Bărbaţi dela 15 ani în sus l81; ştiu carte 84.

femei dela 15 ani în sus 186; ştiu carte 25.

Nu există bibliotecă.

Carmen Silva. Şcoală din 1909. Biserică 1900.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 310; ştiu carte 202.

femei dela 15 ani în sus 340; ştiu carte 104.

Nu există bibliotecă.

Vin câteva ziare pentru funcţionari.

2 elevi la curs secundar.

Sf. Gheorghe. Şcoală din 1889. Biserica din 1878.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 532.

femei dela 15 ani în susG530.

Nu există bibliotecă.

La curs secundar 2 elevi.

Vin câteva gazete şi reviste pentru funcţionari.

Geaferca Rusă. Şcoală din 1922. Biserică nu este.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 61; ştiu carte 46.

femei dela 15 ani în sus 46; ştiu carte 14-.

Nu există bibliotecă.

Doi ţărani primesc 2 foi populare.

Poşta. Şcoala din 1879. Biserica 1382.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 790; ştiu carte 552.

femei dela 15 ani în sus 385; ştiu carte 255.

Nu există bibliotecă.

Vin 4 ziare şi reviste populare diferite.

La şcoli secundare 7.

Cetalchioi. Şcoală 1904. Biserică 1878.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 217; ştiu carte 122.

femei dela 15 ani în sus 165; ştiu carte 61.

Nu există bibliotecă.

5 gospodari primesc foi populare.

Carcaliu. Şcoală 1885. Biserică 1910.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 1265; ştiu ·carte 297.

femei dela 15 ani în sus 1302; ştiu carte 79.

Nu există bibliotecă.

Vin foi şi reviste populare 4, felurite.

La şcoli secundare 8 elevi.

Teliţa. Şcoală 1984. Biserica datează de pe la 1800.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 432; ştiu carte 233.

femei dela 15 ani în sus 443; ştiu carte 114.

Nu există bibliotecă populară.

Urmează 2 elevi la şcoli secundare.

În sat vin 9 reviste şi foi populare.

Cârjelari. Şcoală din 1883. Biserica e într'o fostă geamie cerchezească lucrată pe la 1856 de meşterul român Costea Cristea, român macedonean. Până la 1922 şcoala dăduse 206 absolvenţi.

Ceamurlia de sus. Şcoala 1881. Biserica 1860.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 689; ştiu carte 473.

femei dela 15 ani în sus 651; ştiu carte 330.

Nu există bibliotecă.

Vin câteva foi pentru funcţionari.

4 elevi la curs secundar.

Judeţul Constanţa.

Învăţători de stat titulari 435.

Învăţători de stat suplinitori 82.

Conducătoare de grădini de copii 74 (25 titulare şi 49 suplinitoare).

Învăţători minoritari 39 (4 titulari şi 35 suplinitori).

Secţii minoritare (pentru religie şi limba maternă) pe lângă şcolile primare de stat: 37.

Şcoli particulare primare: 5.

Localităţi fără localuri proprii de şcoală: 44.

Cursuri supraprimare (complementare) la 37 şcoli cu clasa a V-a.

Cursuri supraprimare (complementare) la 24 şcoli cu clasa a V şi VI-a.

Cursuri supraprimare (complementare) la 13 şcoli cu clasele V, VI şi VII-a.

Ateliere şcolare pe lângă cursurile complementare de băeţi 11 (10 tâmplărie şi 1 tinichigerie); pe lângă cursurile de fete 5 (2 broderie, 2 croitorie şi 1 ţesătorie).

Cursuri de adulţi 159 (din cari 11 urbane)

Biblioteci populare pe lângă şcolile primare: 16.

Între 16-18 ani adulti ştiu carte 6236; nu ştiu carte 2863 adulti.

Au răspuns la ancheta culturală următoarele comune:

Tapatu. Şcoală din 1879. Biserica e a treia oară refăcută. Cruci la cimitire după 1800.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 732; ştiu carte 475.

femei dela 15 ani în sus 793; ştiu carte 462.

Biblioteca 401 volume. Într'un an s'au cetit 300 volume de 200 cetitori.

La şcolile secundare şi universitare: 25.

Mârleanu. Şcoala din 1890.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 1500; ştiu carte 1000.

femei dela 15 ani în sus 1525; ştiu carte 600.

Biblioteca 100 volume; a avut 30 cetitori pe an. Vin numai ziarele locale judeţene.

La şcolile secundare şi universitare 42 (15 fete, 25 băeţi, 2 studenţi).

Dobromiru Vale. Şcoala din 1882. Biserica 1885.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 524; ştiu carte 271.

femei dela 15 ani în sus 435; ştiu carte 175.

Biblioteca 275 volume cu 45 cetitori în 1927.

Vin 8 reviste şi foi populare.

Curs secundar şi universitar 9.

Hasiduluc. Şcoală din 1886.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 525; ştiu carte 325.

femei dela 15 ani în sus 467; ştiu carte 136.

Biblioteca are 34 volume cetite de 70 cetitori într'un an.

Vin 8 ziare şi reviste populare.

La şcoalele secundare 13 elevi, eleve.

Alimanu. Şcoală din 1880. Biserica e pomenită din 1779.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 309; ştiu carte 207.

femei dela 15 ani în sus 308; ştiu carte 124.

Nu există bibliotecă.

Vin 4 ziare felurite.

8 elevi curs secundar şi universitar.

Cavargic. Şcoală din 1890.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 91; ştiu carte 79.

femei dela 15 ani în sus 108; ştiu carte 86.

Nu există bibliotecă.

Ziare şi reviste populare 4 felurite.
15 elevi curs secundar.
Osmanfacâ. Şcoală din 1893. Biserica din 1892.
Bărbaţi dela 15 ani în sus 420; ştiu carte 235.
femei dela 15 ani în sus 324; ştiu carte 139.
Ziare şi reviste populare din 10 felurite.
La şcoalele secundare 31.
Cogealac. Şcoală din 1880. Biseri ca nouă 1903.
Bărbaţi dela 15 ani în sus 694; ştiu carte 593.
femei dela 15 ani în sus 756; ştiu carte 497.
Nu există bibliotecă.
Vin 5 ziare şi reviste populare.
La şcoli secundare 11.
Regele Mihai I. Şcoala 1893. Biserica 1915.
Bărbaţi dela 15 ani în sus 329; ştiu carte 160.
femei dela 15 ani în sus 304; ştiu carte 127.
Bibliotecă: 52 volume cetite de aproximativ 100 cetitori pe an.
La şcoalele secundare 7.
Cochirleni. Şcoală dinainte de 1879. Biserica e veche.
Bărbaţi dela 15 ani în sus 520; ştiu carte 400.
femei dela 15 ani în sus 580; ştiu carte 400.
Nu există bibliotecă.
La şcolile secundare 6.
Caranlâc. Şcoală 1879. Biserica 1868.
Bărbaţi dela 15 ani în sus 494; ştiu carte 292 .
femei dela 15 ani în sus 374; ştiu carte 137
Nu există bibliotecă.
În sat vin 6 ziare şi reviste populare.
10 elevi şi eleve la curs secundar.
Enişenlia. Şcoală 1898.
Bărbaţi dela 15 ani în sus 156; ştiu carte 93.
femei dela 15 ani în sus 159; ştiu carte 55.
Biblioteca 222 volume. S'au cetit 180 volume de 30 cetitori.
În sat sunt 20-25 locuitori (cu funcţionarii la un loc) cari primesc 8 ziare şi reviste diferite.
La curs secundar 7.
Caramurat. Şcoala 1881. Biserica 1882.
Bărbaţi dela 15 ani în sus 637; ştiu carte 525.
femei dela 15 ani în sus 655; ştiu carte 483.
Biblioteca populară 713 volume. Într'un an volume 785 cetite de 140 cetitori.
Vin **7** foi şi reviste populare.
La şcoli secundare şi universitare 36.
Potur. Şcoală din 1879.
Bărbăţi dela 15 ani în sus 387; ştiu carte 293.
femei dela 15 ani în sus 347; ştiu carte 100.
Biblioteca populară 100 volume. Volume cetite 70 de 60 locuitori.
În sat vin ziarele judeţene cetile de 30 cetitori.
Elevi la curs secundar şi universitar 8.

Cazi! Murat. Şcoală din 1896. Biserică din 1904.
Bărbaţi dela 15 ani în sus 358; ştiu carte 267.
femei dela 15 ani în sus 347; ştiu carte 241.
Bibliotecă 90 volume. Cetite 64 într'un an.
În sat vin 9 reviste şi ziare populare.
La şcoli secundare *22.*
Vadul (Caraharman). Şcoală 1892. Biserică nu e.
Bărbaţi dela 15 ani în sus 116; ştiu carte 68.
femei dela 15 ani în sus 92; ştiu carte 31.
Biblioteca 50 volume, cetite de 15 cetitori.
Vin 2 ziare şi reviste populare.
6 elevi la şcoli secundare.
Istria (Caranasuf). Şcoală 1881. Biserică 1883.
Bărbaţi dela 15 ani în sus 644; ştiu carte 524.
femei dela 15 ani în sus 695; ştiu carte 308.
Bibliotecă 130 volume. Cetitori într'un an 70.
Ziare şi reviste populare 5 felurite.
La şcoli secundare şi universitare 8.
Sarai. Şcoală 1884. Biserică 1878.
Bărbaţi dela 15 ani în sus 563; ştiu carte 512.
femei dela 15 ani în sus 529; ştiu carte 368.
Bibliotecă 431 volume. S'au cetit într'un an 223 volume de 70 cetitori.
Vin în sat 12 reviste şi ziare populare.
La şcoli secundare 29.
Techirghiol-sat. Şcoală 1912. Biserică 1914.
Bărbaţi dela 15 ani în sus 691; ştiu carte 516.
femei dela 15 ani în sus 687; ştiu carte 315.
Biblioteca 375 volume. Cetite 375 volume de 110 cetitori pe an.
10 foi populare vin în sat.
La şcoli secundare şi universitare 20.
Dulgheru. Şcoală şi biserică 1884.
Bărbaţi dela 15 ani în sus 549; ştiu carte 124.
femei dela 15 ani în sus 551; ştiu carte 252.
Nu există bibliotecă.
Ziare şi reviste populare 4.
La şcoli secundare şi universitare 19.
Valalâ. Şcoală 1908. Biserică 1898.
Bărbaţi dela 15 ani în sus 426; ştiu carte 312.
femei dela 15 ani în sus 387; ştiu carte 147.
Nu există bibliotecă.
Vine vreo 4 foi locale (dela Constanţa).
Caraomer. Şcoală din 1898. Biserică 1912.
Bărbaţi dela 15 ani în sus 663; ştie carte 470.
femei dela 15 ani în sus 625; ştie carte 237.
Bibliotecă 60 volume.
Se cetesc ziarele de Bucureşti şi cele de Constanţa şi 3 reviste populare.
La curs secundar şi universitar 20.

Şcoala a dat 178 absolvenţi în 20 de ani dela înfiinţare.

Oltina. Şcoala era şi în 1864 cu dascălii Tudor Stănescu şi Cercel Hagi Neagu, tineri din sat şi elevi ai dascălului Costache Petrescu dela Silistra. Biserică era şi prin 1861.

Bărbati dela 15 ani în sus cari ştiu carte 702.

femei dela 15 ani în sus 15 care ştiu carte 383.

Cele 3 biblioteci la un loc au 839 volume cu 285 cetitori anual.

Reviste şi foi populare abonate felurite 5.

La şcoli secundare şi universitare 37 (20 băeţi, 15 fete, 2 stud.).

Directorul şcoalei H. Ghergic posedă o carte pe care au învăţat oamenii la C. Petrescu din Silistra, cu ştampila eforiei 1866.

Topraisar. Şcoală 1901. Biserică 1905.

Barbaţi dela 15 ani în sus 378; ştiu carte 213.

femei dela 15 ani în sus 340; ştiu carte 128.

Bibliotecă 406 volume. Cetite 310 de 72 cetitori pe an.

Ziare şi reviste populare 6.

La curs secundar şi universitar 34.

Adam Clissi. Şcoală şi biserică după 1900.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 995; ştie carte 567.

femei dela 15 ani în sus 947; ştiu carte 386.

Bibliotecă 1169 volume. Cetite 680 volume de 260 cetăţeni pe an.

Vin toate ziarele din Bucureşti şi Constanţa.

La şcoli secundare şi universitare 42.

Hasancea. Şcoală din 1922. Biserică nu e.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 112; ştiu carte 47.

femei dela 15 ani în sus 95; ştiu carte 12.

Bibliotecă nu e.

La şcoli secundare 1.

Foi populare 3.

Gorno Kadievo.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 697; ştiu carte 6

femei dela 15 ani în sus 608; ştiu carte 36.

Nu există bibliotecă.

La curs secundar 1 elev şi 2 studenţi.

foi populare ce vin în sat: 3.

Tudor Vladimirescu.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 299; ştiu carte 120.

femei dela 15 ani în sus 317; ştiu carte 50.

Bibliotecă 300 volume. Cetite 100 volume de 150 cetitori anual.

Reviste şi ziare ce vin în comună: 6.

La şcoli secundare 2.

Ţepeş-Vodă. Şcoală şi biserică din 1888.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 265; ştiu carte 215.

femei dela 15 ani în sus 331; ştiu carte 263.

Bibliotecă 1250 volume. Cetite 725 volume de 613 cetitori anual.

La şcoli secundare 45 (40 plus 5 studenţi).

Mihai Viteazul. Şcoală şi biserică 1880.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 379; ştiu carte 331.

femei dela 15 ani în sus 531; ştiu carte 77.

Bibliotecă 112 volume. Cetit de 38 cetitori pe an 70 volume.

5 reviste şi ziare ·populare diferite.

La şcoli şcoli secundare 7.

Târguşor (Pazarlia). Şcoală 1890. Biserică 1899.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 306; ştiu carte 291.

femei dela 15 ani în sus 285; ştiu carte 239,

Bibliotecă 455 volume. Cetite 375 volume anual de 106 cetitori.

Ziare şi reviste populare 9.

La şcoli secunqare 22.

Carol I. Şcoală 1886. Biserică idem.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 910; ştiu carte 530.

femei dela 15 ani în sus 940; ştiu carte 400.

Bibliotecă 267 volume. Cetite 120 volume de 100 cetitori anual.

Ziare şi reviste populare 8.

La şcoli secundare 30, studenţi 5.

Tuzla. Şcoală 1884. Biserică 1882.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 482; stiu carte 303.

Femei dela 15 ani în sus 469; ştiu carte 213.

Bibliotecă nu există.

Elevi şi eleve curs secundar 12.

Satişchioi. Şcoală 1891. Biserică 1893.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 243; ştiu carte 183.

femei dela 15 ani în sus 250; ştiu carte 120.

Bibliotecă 360 volume. Cetite 256 volume de 103 cetitori anual.

La şcoli secundare şi universitare 10.

Tariverde. Şcoală română 1889.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 264; ştiu carte 234.

femei dela 15 ani în sus 284; ştiu carte 209.

Bibliotecă există la şcoală.

Ziare şi reviste populare româneşti vreo 8.

La şcoli secundare 2.

Canara. Şcoala 1894. Biserica este şi casă de rugăciuni.

Bărbaţi dela 15 ani în sus, 284; ştiu carte 197.

femei dela 15 ani în sus 251; ştiu carte 112.

Nu există bibliotecă. Reviste populare şi ziare la şcoli secundare şi universitate 12.

Ghiuvenlia. Şcoala 1900. Biserică din 1894.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 618; ştiu carte 463.

femei dela 15 ani în sus 748; ştiu carte 256.

Biblioteca 825 volume. Cetite 340 volume de 45 cetitori pe un an.

Reviste populare şi ziare 9.

La şcoalele secundare şi universitare 15.

Esechioi (trecută la jud. Durostor). Şcoala din 1881. Biserica e zidită în 1908. Înaintea ei era o casă de rugăciuni.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 403; ştiu carte 249.

femei dela 15 ani în sus 430; ştiu carte 71.

Biblioteca 375 volume. No. cetitorilor în mijlociu pe an 80-90. În sat vin 4 ziare şi reviste populare 6.

Elevi de curs secundar şi universitar 13.

Canlia (idem). Şcoala din 1881. Biserică românească din 1881.

Bărbaţi dela 15 ani în sus 986; ştiu carte 583.

femei dela 15 ani în sus 894; ştiu carte 486.

Biblioteea şcolii are 86 volume. S'au cetit 26 volume de 36 cetitori într'un an.

Ziare ce vin în sat 5. Reviste populare 1.

Urmează la şcoli secundare şi profesionale 8.

Din sat au ieşit 9 intelectuali (preoţi, ofiţeri, etc.)

Judeţul Caliacra.

Acest judeţ are nevoe de 100 localuri noui de şcoale primare la totalul de 163 şcoli primare în funcţiune. Sunt în fiinţă 58 grădini de copii cu 16 titulare şi 42 suplinitoare.

Învăţători de stat 254; suplinitori 82.

Şcoli primare particulare 5. Secţiuni minoritare pentru religie şi limba natală 48 la şcolile primare de stat. Şcoala primară bulgară din Bazargic are 17 săli de clasă cu 19 învăţători bulgari.

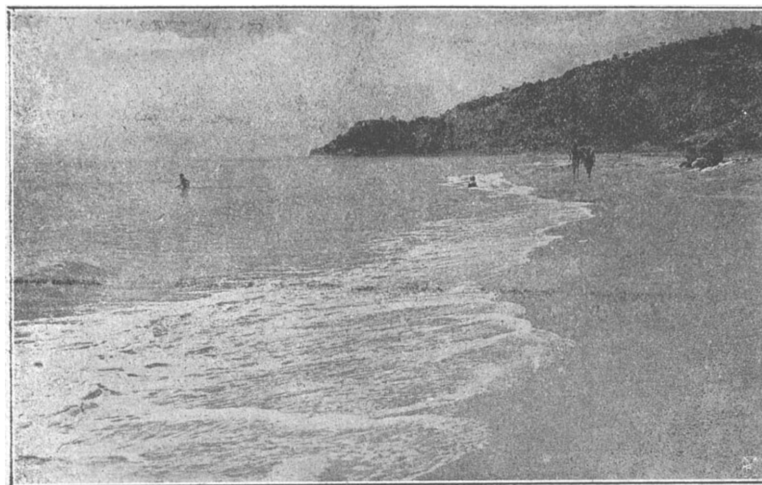
Cursuri complementare cu clasa a V-a 36; cu clasa a VI-a 2 şi cu clasa a VII-a 2.

Ateliere şcolare pe lângă aceste cursuri 10 (tâmplărie, croitorie şi ţesătorie). Biblioteci populare pe lângă şcoli primare 13.

Cursuri de adulţi 57 cu 1700 adulţi total. Coruri şcolare bune 10.

Dela 1913 şcoalele primare au dat 3055 absolvenţi.

Din populaţia judeţului ştiu carte românească: 3060 români, 12200 bulgari, 1487 turci şi 1498 alte naţionalitâti.

Plaja dela Ecrene

Judeţul Durostor.

În acest judeţ sunt 97 şcoli primare de stat cu 224 învăţători titulari şi 197 suplinitori; 78 grădini de copii cu 20 titulare şi 66 suplinitoare. Sate fără şcoli 9. Şcoli primare particulare 3. Secţii minoritare pe lângă şcolile primare de stat 58.

Cursuri complementare 36 cu 19 ateliere (3 croitorie, 4 ţesătorie, 7 tâmplărie, 4 cartonaje şi 1 tinichigerie).

Cursuri de adulţi 113. Biblioteci populare pe lângă şcoli primare 29. Coruri şcolare şi de adulţi pe lângă şcolile de stat şi particulare 24.

Dela întemeierea şcolilor primare (majoritatea din 1913 şi câteva din 1879-80, fără cele din Turtucaia, Silistra şi Ostrov cari sunt mai vechi) şcolile româneşti au dat 2782 absolvenţi.

Din populaţia judeţului ştiu carte românească: 8902 români, 3943 bulgari, 1475 turci şi 2300 alte naţionalităţi.

*

Învăţământul secundar în Dobrogea este destul de desvoltat, afară de cel practic.

Licee de băeţi de stat 5 (Tulcea, Constanta, Cernavoda, Bazargic, Silistra).

Licee de fete de stat (idem).

Gimnazii 8 (Turtucaia de băeti, de fete; mixte: Balcic, Cavarna, Adamclissi, Medgidia Hârşova, Sulina).

Şcoli normale 3 (Tulcea de băeţi, Constanţa: una de băeţi, alta de fete).

Seminarii creştine 1 (la Constanta) şi 1 seminar musulman la Medgidia. Licee şi gimnazii particulare (bulgare): băeţi şi fete la Silistra şi la Bazargic şi mixte la Balcic şi Cavarna.

Şcoli profesionale de fete: Constanţa, Bazargic, Silistra Balcic, Tulcea şi o secţie pe lângă şcoala secundară de fete din Turtucaia.

Şcoli de comerţ: 1 Tulcea, 2 Constanta, 1 Bazargic şi 1 Silistra.

Şcoli de meserii: Constanta, Tulcea, Bazargic, Babadag.

Şcoală elementară de agricultură la Hamamgia (Tulcea) la Murtfatlar (Constanţa) şi la Bazargic.

Şcoli de ucenici industriali la Constanţa (cu cămin de ucenici), la Bazargic.

Şcoli de contabili la: Constanţa şi Ostrov.

La Constanţa este o şcoală navală pentru ofiţeri de marină şi o şcoală de marină pentru personalul inferior marinăresc (căpitani de remorchere, de porturi mici, etc.)

Societăţi culturale şi alte aşezăminte: Cercul didactic cu bibliotecă populară şi ateneul popular, la Tulcea; secţia Ligii Culturale şi a Astrei, ateneul popular, o bibliotecă populară pentru muncitori, etc., la Constanţa; universitatea populară de vară «Coasta de Argint» din Balcic; două asociaţii culturale bulgare (Silistra şi Bazargic): muzăul regional din Hârşova.

Reviste şi ziare dobrogene zilnice (la Constanţa) «Dobrogea Jună»,«Dacia», «Marea Neagră», «Kurier» (bulgar, la Bazargic). Săptămânale, bilunare, lunare, ocazionale: 3 la Tulcea, 10 la Constanţa; la Bazargic: 1 românesc (al macedonenilor), 2 româno–bulgare («Libertatea» şi «Dobrogea Nouă»), 1 turcesc, 1 umoristic (bulgar); la Balcic («Coasta de-Argint» româno–bulgaro–turc); la Silistra: 2 româneşti, 1 româno–bulgar («Zorile»), 1 bulgar, 1 turcesc. Revista culturală regională: «Analele Dobrogii» la Constanţa, «Dobrogea Economică», «Buletinul Camerii de comerţ şi industrie», «Justiţia Dobrogii», «Tomisul » organul episcopiei de Constanţa, «Revista farmaciştilor» şi alte buletine felurite, toate la Constanţa. În bulgăreşte apare (la Bazargic) revista «Pole».

*

Nevoile bisericeşti ale provinciei sunt mai simţite:

În judeţul Tulcea trebuiesc preoţi încă pe atâţia cât sunt, afară de satele cari n'au biserică. În judeţul Constanţa trebuiesc cam o treime pentru a se complecta nevoile duhovniceşti ale satelor. În judeţul Durostor sunt 93 sate fără biserică şi 3 biserici sunt fără preoţi. În judeţul Caliacra sunt 3 biserici fără preoţi şi 30 sate creştine fără biserici.

Când s'au aşezat alte neamuri în Dobrogea.

Aşezarea Turcilor şi a Tătarilor.

Precum am arătat mai sus, turcii dobrogeni sunt colonişti, începând cu veacul XV-lea. Sultanii din această vreme puseseră stăpânire pe toate cetăţile din dreapta Dunării până la guri.

De aici paşii ţineau în frâu pe voevozii români şi oştile năvăleau spre Moldova şi Muntenia. Pentru întreţinerea garnizoanelor din cetăţile dunărene trebuiau braţe de muncă agricolă, care să cultive pământul, să crească vitele; trebuia o populaţie aşezată din care să se recruteze ostaşi, că era foarte greu să-i aducă tocmai din fundul împărătiei. În acest scop au fost strămutate aici în preajma vadurilor întărite şi în locurile roditoare, familii de colonişti turci din fundul Asiei. Cea mai puternică colonizare s'a făcut după bătălia dela Vama (1444).

După cucerirea Chiliei şi Cetăţii Albe din mâinele moldovenilor, în tot Bugeacul (sudul Basaraoiei), şi în Dobrogea att fost aduşi din Crimeea, câteva zeci de mii de tătari şi aşezaţi în mijlocul Dobrogii care era pustiu. Turcii ocupaseră ţărmul Mării Negre şi locurile din preajma pădurilor; iar românii s'au retras spre malul Dunării.

Popor de pradă şi nededat la munca aşezată a câmpului, tătarii dobrogeni stăteau gata la porunca sultanului; se aruncau asupra Ţărilor Române la orice semnal, ca să fure şi să aducă robi acasă.

Când ruşii au pornit cu războae asupra turcilor şi nu mai aveau încredere în tătarii din Bugeac, aceştia au fost strămutaţi în Crimeea, iar parte din ei au trecut în Dobrogea, îngroşind astfel populaţiile musulmane ale provinciei.

Dobrogea toată a fost un mare lagăr turco–tătar cu paşi, cetăţi şi oaste totdauna gata: la Silistra, Hârşova, Măcin, vadul Isaccei (pe unde treceau în Moldova, spre Polonia: şi Tataria).

La Babadag era punctul de concentrare şi un mare centru musulman, militar, religios şi comercial.

Călătorul turc Evliia Celebi ne descrie Babadagul de pe la 1656: « ... Sunt aici 3 seminarii, 20 şcoli primare, 8 hanuri (oteluri) şi 3 băi... Afară de acestea alte vreo 70 băi particulare. Sunt 390 prăvălii... Cele mai multe prăvălii sunt latineşti şi în ele se vând stofe şi prăvălii de arcuri şi săgeţi. Are 8 cafenele, tăbăcării şi 11 techele (techea = schit, mânăstire de dervişi = călugări turci).

Cu sfârşitul veacului al 18-lea şi începând al 19-lea, populaţiile mahomedane au început a se rări din pricina războaielor cu ruşii. De atunci au căzut în declin. Viaţa liniştită de muncă şi civilizaţie nu i-a putut cuceri.

Vremea războaielor trecând, ei nu se pot obişnui cu cerinţele moderne ale lumii de azi. De aceea au sărăcit, se sting pe încetul, – sau emigrează de de unde au venit străbunicii lor acum 500 de ani.

În anul 1879, am luat în primire (în cele două judeţe) 56.000 suflete credincioase lui Mohămed.

Aşezarea Bulgarilor.

Când au început războaiele turco–ruse, ţinuturile dobrogene şi nordul Bulgariei se transformaseră într'un câmp de lupte ce nu mai avea odihnă. În calea oştilor ruseşti cari înaintau spre Balcani, satele bulgăreşti se răsculau şi ele alăturea de ruşii creştini împotriva turcilor. Vai de bulgarii răsvrătiţi, când turcii alungau pe ruşi! De aceea populaţia bulgară se ridica ca să scape de măcel şi pornea spre Rusia, în sudul Basarabiei, unde erau locuri goale după plecarea tătarilor. Drumul acestor nenorociţi fugari era prin Dobrogea. Chiar autorităţile turceşti ajutau populaţia bulgară să plece spre miază-noapte, ca să scape de nişte spioni şi călăuze ai armatelor ruseşti. Unii pribegi găsind în Dobrogea locuri goale şi o stăpânire turcească mai slabă, au rămas aici. Cei cari nu erau mulţumiţi în Rusia şi Basarabia, au trecut Dunărea îndărăt, aşezându-se în judeţul Tulcea. De aceea se găsesc mai mulţi locuitori bulgari în aceste părţi.

Începutul emigrării bulgarilor în Dobrogrea şi prin Dobrogea s'a făcut după anii 1800 şi au ţinut până în ajunul războiului turco-ruso-român (1877).

Dar să lăsăm să vorbească pe un învăţat bulgar care a strabătut Dobrogea, (profesorul Miletici dela Sofia) şi a scris o carte prin 1902. Publicăm o traducere din capitolul despre «Dobrogea română» (trad. de d-ra A. C.): «În Dobrogea română, populaţia bulgară este alcătuită din colonişti noui dela sfârşitul secolului al 18-lea şi chiar până lă războiul ruso–romåno–turc. Ca obârşie, aceşti colonişti sunt din aceleaşi locuri din care· sunt şi coloniile bulgare dela Silistra şi Vama, deoarece mai mulţi din ei s'au aşezat aici, după ce au colindat Dobrogea câţiva ani dearândul, după pacea dela Adrianopol (1889).

Căci drumul cel mai bun spre Rusia, unde se îndrepta puhoiul principal al emigrărei, trecea prin Dobrogea. Şi aşa că din aceiaşi tulpină e populaţia bulgară din prejurul Silistrei ca şi cea din restul Dobrogii.

Bulgari dobrogeni în haine de sărbătoare.
Portul national e de aceeaşi origină ca şi al nostru

Emigrantii îşi au obârşia dintre Şumla-Provadia, din Balcanii răsăriteni (între Cotei şi Oulita) şi din Tracia, din împrejurimile Slivnei, Iambol, Kavaclii şi Adrianopole. E cunoscut că cei din Cotei în timpul dominaţiei otomane, se duceau mulţi în Dobrogea, ca ciobani. Aşa că între colonişti, cei din Cotei ar forma partea cea mai numeroasă. Însă aşa însemnătate nu trebue să dăm ciobanilor coteleni, de oarece foarte mulţi din ei petreceau aici neînsuraţi, întorcându-se în urmă tot în Cotei. Ca Erchecenii şi Gulicenii sunt buni colonizatori sătenii Aitoşeni din satele: Copara, Oraman, apoi din satul Glavan (Cavaclii) şi în cele din urmă Adrianopoienii şi mai ales cei din spre Cârcâlise. Din Bulgaria de Nord, colonizatori energici şi tari sunt emigrantii din satele «Sârdţchi» aşa numiţi în Silistra «şicovţi» din care sunt mulţi în Dobrogea română şi în Basarabia. *Să credem că în Dobrogea, afară de oraşe, este şi populaţie veche bulgară, ar fi să ne înşelăm singuri.*

Fapt e că numai turcii, cei mai numeroşi în timpul împărăţiei lor, se pot socoti ca vechi, de oarece parte din ei sunt aici din timpul cucerirei acestei părţi de către turti. Oamenii bătrâni din Bulgaria nord-est care au avut treburi în Dobrogea acum 70 ani, ştiu că ţara e pustie, populată ici-colo cu turci şi tătari...

Începutul elementului bulgar în Dobrogea este sădit în timpul marei emigrări a bulgarilor între 1801 şi 1812 şi în urma păcei dela Adrianopol. Iar după asta, până la 1850, a continuat colonizarea Dobrogii cu diferite naţiuni, din care după Bulgari întâiul loc îl ţin românii[11].

După «Jurnalul Constantinopolului» (Ţarigradschy vesnic) din 1850, d. Miletici socoate că în Dobrogea dela Silistra–Bazargic până între Balcic–Varna, spre miază-noapte ar fi aşezate 3734 familii bulgare (compară cu statistica lui I. Ionescu dela Brad din aceiaşi vreme) care i-a numărat la faţa locului: 1194 familii. Şi e de aceiaş părere cu profesorul A. Işircof (care a cercetat , Dobrogea în 1895-97): «Populaţia bulgară aici nu e mai mică de 35000 nici mai mare de 45000 suflete». (E vorba de jud. Tulcea şi Constanţa). «Să credem că sunt mai mult de 50000 de bulgari în Dobrogea, cum o facem adesea, înseamnă să ne înşelăm într'un mod grosolan» (Rominska Dobroza). «Vom arăta – scrie mai departe profesorul Miletici – satele bulgare mai de seamă ce cad la est de Silistra pe pământul românesc, arătând coloniile până la Tulcea şi Babadag».

[11] Citiţi adevărul în mărturiile pomenite la capitolul trecut N. A .

Almalâu. Jumătatea populaţiei e din satele Grebeniko, iar cealaltă jumătate «Şicovţi». Aceşti din urmă s'au aşezat aci la 1812 şi se trag din satele: Enevo (Ianevo), Caspicean, Ravna, Krivna şi Morcovcea din plăşile Novipazar şi Provadia.

Fugarii din Caspicean au stat la 1812 la Călăraşi (România) şi o parte din ei s'au grăbit să treacă înapoi la Almalâu.

Bugeac. Aici jumătate din locuitori sunt români, iar cealaltă jumătate bulgari, din preajma Slivnei şi Iambol.

Esekioi. Aici au fost mai înainte turci şi Bulgari şicovţi. Turcii emigrează, iar bulgarii sunt acum în majoritate.

Galiţa. Şicovti şi slivneni (din preajma Slivhei).

Gârlifa. Slivneni.

Cuingiuk. Slivneni.

Canlia. Erceceni şi galiceni.

Câşla. Glaveni (din satul Glavan-Cavaclii).

Lipniţa. Slivneni şi iamboleni.

Garvânu Mare şi Mic. Sunt sate turceşti; iar acum, în urma răsboiului din 1877, sunt locuite de români şi bulgari.

Parachioi. Emigranţi români şi bulgari.

Dobromir. Adrianopoleni.

Demirge. Iamboleni.

Ghiolpunar. Adrianopoleni.

În oraşul *Tulcea,* locuitorii bulgari, după statistica română, sunt în număr de 3711 suflete. Cei mai mulţi sunt din satele din prejur, dar sunt mulţi şi din Cotei şi Şumla, cari au venit aici ca negustori.

Satul apropiat Frecăţei e locuit de români şi bulgari, din diferite părţi. Tot de diferite origini sunt şi bulgarii din comuna *Beştepe* la est de Tulcea, aproape de Mahmudia.

În *Enichioi* sunt «zaralii» din spre Stara-Zagora.

În *Agighiol* sunt găgăuti, greci şi bulgari din spre satul Coparan, plasa Anhialo.

Congas. Aici, unii sunt din satul Cercovna (plasa Provadia), iar alţii din spre Stara-Zagora. Mai sunt şi emigranţi din 1828 din vechii locuitori ai satului Gebege (Belevo), plasa Varna.

Hagilar. Turci şi bulgari de origină necunoscută.

Nalbant. Iamboleni.

Cinelii. Adrianopoleni.

Alibeichioi: Greci din preajma Varnei, satul Acdere; sunt şi puţini bulgari:

Baschioi. Iamboleni.

Artmutlii. Sat turcesc cu puţini bulgari.

Satul Nou. Bulgari din diferite părţi şi români colonizaţi.

Camber. Bulgari din satul Glavani (Kavaclii).

Cerna. E un mare sat de bulgari din satele Smadovo, Riş şi Dragoevo (plasa Preslav).

Babadag. Aici sunt 1000 suflete bulgari din diferite părţi.

Kamenca. Bulgari de origină necunoscută,

Ceamurlia de Sus. Din satele sârte: Crivna, Ravna şi altele (plasa Provadia).

Ceamurlia de Jos. Din satele sârte (plasa Provadia) din satul Dragoevo plasa Preslav şi din Iamboli.

Eschibaba. Găgăuţi bulgari şi puţini bulgari din diferite părţi.

Beidaud. Sunt bulgari găgăuţi din Hambarlă Caraagaci şi Slivneni din satul Haidar şi altele.

Paşa- Câşla. Jumătate români, iar jumătate bulgari din satul Dragoevo şi Riş (plasa Preslav).

Potur. Bulgari din satul Smedovo (plasa Preslav).

Casapchioi. Locuit de dragoevceni (din satul Dragoevo plasa Preslav) şi traci (din Tracia) aşa numiţii «tocani».

Caranasuf. Bulgari din Riş şi Smedovo plasa Preslav.

Sarighiol. Bulgari din Şumla şi Provadia.

Sariurt. Bulgari din Iambol.

Hamamgia. Slivneni şi iamboleni.

În Alifac şi Testemel, foste sate turceşti, sunt bulgari din timpuri recente, precum şi în Inan–Ceşme (foste sate tătăreşti) şi altele. Sunt bulgari împrăştiati şi în multe alte sate în număr mic, iar ca negustori şi cârciumari sunt aproape pretutindeni.

Iar în altă carte, tot profesorul Miletici scrie: «Dela Marea Neagră, de lângă satul Imrichor şi până la Dunăre n'am putut găsi nici o localitate cu populaţie bulgară băştinaşă ... A crede în existent unei vechi populaţiuni bulgare în Dobrogea, ar fi să ne înşelăm singuri».

Profesorul Miletici adaugă că în afară de găgăuţi, şi de puţine colonii greceşti, restul populaţiunii creştine din jud. Varna, Balcic şi Dobrici (Bazargic) şi în mare parte din jud. Novi-Bazar, Provadia, Curt-bunar şi Silistra, ca şi din întreaga Dobroge *este o colonizare recentă,* care nu trece de 100 de ani, iar în cazuri extreme, nu trece de 150 ani».

Prin 1848-49, polonezul Korsak găseşte case (familii) bulgăreşti în următoarele sate unde erau şi cazaci: Hagi Ghenli, Beidaud, Ciamurlia, Hamangia, Caramanchioi, Periclia (jud. Tulcea); la Anadolchioi, Satihchioi (jud. Constanţa), la Calipietro (lângă Silistra) Badjah şi Aidemir. Bulgarii dobrogeni, sunt toţi colonişti proaspeţi, cum arată numele turceşti ale satelor.

Bulgarii veniţi în Cadrilater prin veacul trecut, sunt în mare parte dela Kotel şi împrejurimi. De ce neam sunt ei, prin amestec de sânge, o spune marele geograf sârb Cvijci, care numai prietenul românilor nu era: «Sate aromâneşti existând încă în secolul al XVlll-lea în Srednia Gora şi în Rodope. Ele s'au bulgarizat... Dar familii numeroase bulgare, mai cu seamă în Balcani şi în Srednia Gora, sunt cu siguranţă de obârşie aromânească. Oraşele de meseriaşi bulgari, Gabrovo, Selvijevo; chiar cele dela munte, Kotel, Jeravna şi altele, sunt foarte cunoscute. Se pare că populaţia lor e de origină bulgaro–română... » (după almanachul Frăţilia; scrie Em. Bucuţa).

Vrednic de luat în seamă e faptul că femeile bulgare poartă fote asemănătoare cu ale noastre cum şi alte cusături.

Portul acesta este sau împrumutat dela noi, sau e o moştenire dela populaţia băştinaşă a întregii peninsule balcanice: tracii.

Aceste femei sunt ale bulgarilor din părţile Dunării (numiţi «horcoi» sau cerlii» = băştinaşi). Bărbaţii poartă pantaloni strâmţi de postav alb, ca oltenii noştri. Balcangii, cei veniţi dinspre Balcani, poartă şalvari, poturi, de modă turcească. Greşit le zicem pantaloni «bulgăreşti».

Găgăuţii.

Locuesc în satele ţinutului Caliacra, spre Mare, ca de pildă: Ghiaur–Suiuciuc, Mihăileni, Pădureni, Vânători; prin jumătăţile de sate: Cavarna, Caramanlâ, Caracaşchioi, Ghiorman, Iazagilar, Stânca; sau risipiţi prin Bazargic, Balcic, Şabla, Dropia. Numărul lor în acest judeţ, ar fi cam 8000 suflete. În judeţul Tulcea îi aflăm pe la Beidaud, Eschibaba, Agighiol, Alibeichioi (com. Ferdinand I). Portul lor e ca al tuturor creştinilor dobrogeni, – modă turcească în parte. Limba lor e plină de turcisme. Unii însă (cei din Alibeichioi) au multe cuvinte greceşti în limbă.

După unii învăţaţi, găgăutii sunt ramăşitele cumanilor creştinaţi înainte de venirea turcilor. Având aceiaşi limbă ca şi turcii (fiind de origină comună) s'au păstrat în insule risipite în Dobrogea, numai cu ajutorul religiei creştine. Alţi învăţaţi susţin că ar fi greci foarte vechi, cari au fost câştigaţi pentru limba turcă, dar şi-au păstrat religia creştină. Aceşti găgăuti aduc mult la înfăţişarea feţei cu românii dar şi cu horcoii, bulgari dunăreni, cari seamănă, cu noi şi la portul naţional.

Aşezarea Ruşilor (cazaci ucranieni şi lipoveni)

Cei dintâi ruşi ce s'au aşezat în Dobrogea au fost pe vremea lui Dumitru Cantemir, – începutul veacului al 17-lea. Pe atunci începuse în Rusia o sectă religioasă zisă a *rascolnicilor,* a *starovieţilor,* sau *lipovenii* de azi. Mitropolitul Nicon al Rusiei se apucase să îndrepteze cărţile sfinte, cari împrăştiindu-se prin scrisul de mână (tiparul era prea rar în Rusia), ajunseseră să cuprindă greşeli de înţeles.

Poporul simplu şi neştiutor, credea că aşa cum scrie cărţile vechi de mână este adevărata religie a lui Christos. Ba odată cu eresurile născute din copierile greşite, credincioşii s'au depărtat şi dela datina creştină ortodoxă. De pildă: unii se închinau cu două degete, purtau barbă... nevoind să primească nici o schimbare cerută de sfântul sinod în cap cu Nicon mitropolitul, «păstrătorii credinţei vechi» – starovieţii, – lipovenii, – au fost siliţi să fugă din Rusia cu familiile lor. Altfel erau prigoniti ca toţi ereticii şi socotiţi duşmani ai bisericii. Au trecut în Ţările Române. Fiind meşteri pescari, s'au aşezat pe lângă bălţile dela gurile Dunării.

În Dobrogea au fost foarte bine primiţi de autorităţile turceşti, fiindcă urau pe ruşii ce-au «spurcat» credinţa adevărată în Christos. Turcii le-au dat libertate deplină să pescuiască la gurile Dunării, nesupărându-i cu dări. I-au folosit în războaiele cu ruşii; ba s'au gândit să-i organizeze milităreşte deosebit cu un hatman de al lor. Fiind meşteri vânâtori de apă, porneau cu luntrile după pradă pe urma corăbiilor. Aceşti temuţi bandiţi şi hoţi de mare au dat mult de lucru corăbierilor şi negustorilor.

Iată că spre sfârşitul veacului al 18-lea se iveşte la gurile Dunării alt soiu de ruşi: sunt *cazacii dela Nipru, rutenii, maloruşii sau haholii.* Erau organizaţi milităreşte, şedeau în tabere, aveau comandanţi aleşi şi trăiau din prăzi: «Dela Nipru s'au aruncat în bărcile lor şi au sburat pe apă peste Dunăre» în Dobrogea. Şi pe ei i-au primit turcii, dându-le loc de pescuit tot la gurile Dunării. Aici s'au luat la harţă cu lipovenii. Fiind mai buni ostaşi i-au alungat, cuprinzându-le poziţiile şi satele: Dunăvetele şi Morughiolul şi altele. Lipovenii s'au împrăştiat pe la Mahmudia, în Deltă, Sarichioi, în Deltă, Jurilofca, Slava Rusă şi Cercheză, Tulcea, Carcaliu, Ghizdăveşti până la Tătărita lângă Silistra şi Borduşani în Ialomita. Cazacii s'au aşezat la cele două Dunăvete, Morughiol, Sf. Gheorghe în Deltă, la Telita, Tulcea, Taita, Ţiganca şi alte părţi.

Această risipire în Dobrogea a cazacilor s'a făcut după 1828, când ruşii prin iscoade i-au atras de partea lor, prefăcându-i în spioni şi când intrând certurile între ei, şi-au stricat organizaţia militărească.

De atunci au rămas pescari ori au trecut la meseria statornică de plugari, pe unde s'au aşezat.

Până atunci, cât au fost ostaşi, treceau în cete în Ţările Române ca să fure obiecte bisericeşti, clopote...; au luat parte la potolirea răscoalei grecilor eterişti în 1821. Iar când Rusia a început să-I înroleze în armata regulată, numeroşi dezertori veneau la cazacii dela gurile Dunării şi Dobrogea, să trăiască în linişte.

În 1879, recensământul populaţiei ruse din Tulcea şi Constanţa arăta: 8561 suflete de lipoveni şi 5736 suflete de cazaci ucraineni.

Germanii aşezaţi în Dobrogea.

Germanii dobrogeni sunt colonişti veniţi aici între anii 1841–1891,adică în timp de 50 de ani. Aceste pâlcuri s'au desfăcut din massa coloniştilor germani aşezaţi mai de mult în Rusia.

Când Bugeacul Basarabiei a fost golit de tătari, băştinaşii români fiind împinşi de aceştia spre apus ruşii au început să aducă aici colonişti: cazaci, ucainieni, germani, ce nu erau mulţumiţi unde au fost odată colonizaţi, cum şi bulgari fugari de teama turcilor.

Parte din germanii aceştia, fie că nu le-au plăcut locurile, fie că nu s'au putut împăca cu stăpânirea rusească, au trecut în «ţara turcului» în Dobrogea.

Cei mai vechi colonişti nemţi sunt cei aşezaţi în nordul judeţului Tulcea: Acpunar (unde s'a făcut descălicarea întâilor sosiţi), Atmagea, Tulcea, Malcoci, Ciucurova, Cataloi... Dece au plecat din Rusia?

Poate din cauza legii ruseşti de colonizare a împărătesei Ecaterina III (a doua jumătate a veacului al 18-lea) prin care se oprea vânzarea şi împărţirea lotului de colonizare; poate că din cauza secetei de câţiva ani la rând, de boli şi de lipsă de pământ.

Casele întâilor colonişti veniţi în Dobrogea erau nişte biete colibi învelite cu stuf, bordee sărăcăcioase...

Al doilea rând de colonişti au venit între 1873–1883, oprindu-se în mijlocul Dobrogii, pe la Cogealac, Tariverde, Facria, Caramurat, Colielia, Constanţa, Cogealia.

Motivul emigrării acestora în Dobrogea e că Rusia luase câteva măsuri cari le stânjeneau libertatea: recrutarea în armata rusă, dările şi controlul administrativ de stat.

Ultimul convoiu de emigranţi veniţi din Rusia au venit la noi în Dobrogea pe la 1890-91, aşezându-se în sudul Dobrogii (la Cobadin, Satighiol, Mangeapunar, etc.). «O lege rusească din 1890 interzice tuturor cetăţenilor străini nu numai să cumpere pământ şi proprietăţi, dar chiar să are şi să semene pe pământ rusesc. Mai departe, erau opriţi de a-şi construi biserici. În anul următor limba rusească deveni obligatoare în toate şcoalele imperiului» (scrie d. I. Georgescu în «Analele Dobrogii, VII). Nevoind să se supună, aceşti însetaţi de pământuri noui, ca lacomul din «Cât pământ îi trebuie unui om» de Tolstoi, au pornit spre miazăzi la noi.

Numărul azi nu trece de 10.000 în toată Dobrogea: Sunt harnici şi model în sate ce pot fi date de pildă tuturora: îşi întreţin şcolile şi bisericele lor, primesc din patria depărtată reviste şi jurnale, şi nu se desnaţionalizează.

Vedere din comuna Cataloi (judeţul Tulcea) 1892

Statistica locuitorilor Dobrogei.

Proprietatea

Jud. Tulcea:
Români…………………………..… 102.293 suflete
Bulgari………………………..……. 28.361 suflete
Mahomedani …………….……... 5.785 suflete
Ruşi (lipoveni şi ucrainieni)……. 34.812 suflete
Alte nafionalităfi…………………9258 suflete
Total……………………….….... 180.509 suflete

Jud. Constanţa:
Români ………………………..…... 154.338 suflete
Bulgari …………….……………… 21.565 suflete
Mahomedani ……………………… 28.952 suflete
Ruşi (lipoveni şi ucrainieni)……….. 3.347 suflete
Germani …………………………… 7.300 suflete
Alte naţionalităţi ……………..…… 13.236 suflete
Total ……………………………….. 228.738 suflete

Jud. Durostor:
Români ………………………………..31. 978 suflete
Bulgari ………………………………...66.044 suflete
Turci ………………………………….....88.642 suflete
Alte naţionalităţi ………………………3.556 suflete
Total …………………………………..190.220 suflete

Jud. Caliacra:
Români ……………………………….. 12.346 suflete
Bulgari ……………………………….. 70.707 suflete
Mahomedani …………….………… 49.296 suflete
Găgăufi ……………………………….. 7.545 suflete
Alte nationalităţi ………………..….. 5.864 suflete
Total …………………...…………… 145.758 suflete

În toată Dobrogea sunt 751.225 locuitori. Din acestea sunt:
Români ……………………………….…300.955 suflete
Bulgari …………………………………. 188.677 suflete
Mahomedani …………………………. 173.104 suflete
Ruşi (lipoveni şi ucrainieni)……………... 43.159 suflete
Alte naţionalităţi …………………………45.350 suflete

Proprietatea.

În 1903, după statistica d-lui I. N. Roman, bun cunoscător al problemelor dobrogene, proprietatea dobrogeană era astfel împărţită:

Naţionalitatea proprietarilor	SUPRAFAŢA STĂPÂNITĂ							
	Pâna la 10 ha		10 – 100 ha		Peste 100 ha		În toată Dobrogea	%
	Constanţa	Tulcea	Constanţa	Tulcea	Constanţa	Tulcea		
Români	61.138	42.000	152.672	19.132	115.849	1.696	392.787	63,8
Bulgari	12.979	47.737	15.029	21.515	11.490	1.197	109.954	17,9
Mahomedani	24.726	10.253	14.669	4.612	4.724	300	59.284	9,6
Ruşi şi lipoveni	1.818	20.513	908	1.390	200	–	24.828	4
Germani	1.771	4.876	2.579	4.160	3.301	131	16.818	2,7
Alte naţionalităţi	1.172	3.111	1.458	636	5.373	400	12.150	2
Total	103.603	128.490	187.315	51.745	140.944	3.724	615.821	100

Precum se vede din acest tablou, aproape două treimi din pământ erau în mâini româneşti, iar restul, ceva mai mult decât o treime, era proprietatea celorlalte naţionalităţi minoritare la un loc.

Astăzi, proprietatea românească a crescut şi mai mult în cele două judeţe, dela 63,8¾ la 72–75¾.

În 1926, proprietatea în hectare era astfel împărţită:

	Marea proprietate	Mica proprietate
Tulcea	1.060 ha	226.951 ha
Constanţa	28.987 ha	330.410 ha
Durostor	2.121 ha	153.464 ha
Caliacra	115.576 ha	203.359 ha
Total	217.744 ha	914.148 ha

Caliacra era în 1926 întâiul judeţ pe ţară cu mare proprietate (jumătate din totalul micei proprietăţi în mâinile câtorva).

Viitorul agriculturii, creştere vitelor, grădinile şi pădurile;
Bogaţiile subsolului

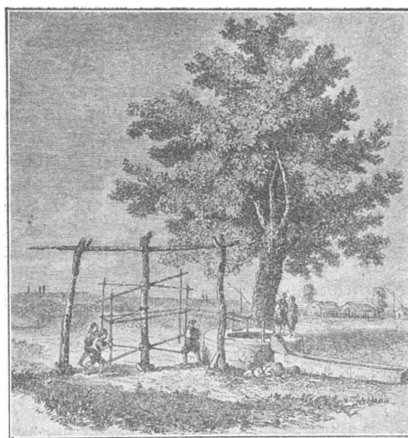
Pământul Dobrogii, prin felul alcătuirii lui şi prin clima de aici, este cel mai puţin rodnic dintre solurile României. Puţinul de bună calitate ce se află pe fundul văilor şi pe unde au fost păduri (în jud. Durostor, Tulcea), cum şi o parte din jud. Caliacra înseamnă cam un sfert din suprafaţa agricolă a regiunii. Orice ţăran dobrogean ştie că pământul lui nu e de valoarea productivă ca al celui de peste Dunăre, – în general vorbind. După datele statistice ţinute pe câtiva ani, producţia mijlocie la hectar este în urma celorlalte provincii. Numai orzul dobrogean şi grâul de Caliacra întrece această mijlocie.

Să vedem, de pildă, producţia grâului la hectar pe 1926 în cele patru judeţe.

Jud. Tulcea …………..… 6,8 chintale
Jud. Constanţa ………… 5,8 chintale
Jud. Durostor……..……... 9,8 chintale
Jud. Caliacra …………… 8,2 chintale

Media e de 7,6 chintale la hectar. În judeţele dunărene ale Munteniei şi Olteniei, media este 8,2; în cele de sub Carpaţi 9 şi 10; în judeţele de pe valea Siretului şi Prutului este de 10; în Bucovina 13,2; în Basarabia 7,9; Ardeal 10,6.

Solul arabil dobrogean este subţire. Sub el se află stratul de pământ calcaros (văros), sfărâmat sau în bolovani, ori pământ argilos, ori nisipos, care suge umezeala ca buretele. De aceea pajiştile de pe dealuri, imaşurile, cum începe puţină secetă, se pârjolesc. Este aşa de neregulat acest strat arabil încât aci e îmbelşugat, iar dincolo, la mică distanţă lasă să iasă afară sfărâmăturile de roci, ori chiar colţi de stânci. Pe costişe şi pe vârfuri de dealuri, nu departe de arături, găseşti cariere de piatră. Clima îndeobşte este usca1ă şi secetoasă prin puţinele ploi ce cad (mai ales în mijlocul Dobrogii) şi prin vânturile uscate de stepă ce bat mereu şi ard vegetaţia.

Fântână dobrogeană (după Kanitz), 1887

Poate e şi altă cauză pentru care agricultura dobrogeană a rămas mai în urmă. Dobrogea este lipsită de tradiţia plugăriei. Aici a fost raiul păstoritului.

Turco–tătarii n'au fost niciodată cultivatori de pământ. Puţina plugărie ce se făcea aici era doar pentru hrană şi nu pentru comerţ, – dar şi aceasta se lucra cu unelte primitive ca acum mii de ani.

Locuitorii Dobrogii ce s'au adăogat băştinaşilor, n'au venit în mare parte ca plugari, ci ca crescători de vite (mocanii, de pildă), – afară de coloniştii nemţi. Trecerea dela păstorit la agricultură s'a făcut de nevoie într'un timp scurt; şi foştii ciobani, care n'aveau obişnuinţa meşteşugului plugăresc, n'au putut ajunge prea repede buni agricultori.

Pe de alta, lipsa căilor de comunicaţie până acum 10–20 de ani, a împiedicat răspândirea uneltelor bune şi maşinilor agricole în satele unde paragina turcului fatalist răspândise credinţa că numai dacă Dumnezeu vrea, ţarina rodeşte. Putem urmări desvoltarea agriculturei în paguba creşterii vitelor după statistici.

În 1885 erau 242.000 ha. semănături.

În 1905 au ajuns 608.000 ha. semănături.

Adică în 20 de ani suprafaţa culturilor agricole (Tulcea şi Constanta) aproape s'a întreit. Iar în 1926, aceleaşi două judeţe au avut cam 700.000 ha semănături. Ce e de făcut pentru a îmbunătăţi agricultura acestei regiuni? Zicătoarea danezilor să ne stea scrisă cu litere de foc înaintea ochilor ca o lumină călăuzitoare: «Niciodată nu se poate spune că un pământ poate fi rău, ci numai plugăria poate fi rea». Să grăbim primenirea metoadelor de plugărie rutinară prin cele mai potrivite regiuni secetoase:

Arături adânci, ogoare, îngrăşăminte din gros, maşini şi soiuri de cereale rezistente în pământuri uscăcioase.

Să se încerce şi în Dobrogea experienţele de plugărie ale americanilor în ţinuturi secetoase şi sterpe, –, aşa zisele «dry farming»-uri. Ministerul agriculturii prin doi specialişti (d-nii I. Ionescu–Siseşti şi chimistul agricol Seidel) experimentează asemenea metoade în Bărăgan şi sudul Basarabiei.

Dece nu s'a întins încercările şi în Dobrogea? De va fi nevoe, va trebui să aducem agronomi specialişti în culturi uscate, pentru a da consultaţiuni agriculturii dobrogene care e bolnavă. Şi agronomii judeţului cât sunt, vor trebui să intre în rol, în meseria lor. Să facă apostolat agricol faptic. Ei au nevoie să se ridice în ochii sătenilor, cari trebuie să vadă în ei un doctor şi un învăţător, într'ale pământului.

Camerele agricole să nu creadă în conferinţi, în foi şi broşurele răspândite, pentru o agricultură mai bună. De 30–40 de ani risipim vorbe în vânt şi agricultura n'a făcut un pas mai departe. Ne trebuiesc pilde, fapte subt ochii tutorora. Cele 3 şcoli elementare de agricultură (la Hamangia, Murfatlar şi Bazargic) şi ferma de lângă Silistra, influenţează cu prea puţin agricultura regiunii. Dece camerele agricole şi d-nii agronomi câţi sunt în fiecare judeţ nu organizează excursii cu ţăranii la ferme, la gospodăriile din Banat, de pildă?

Cetim în «Curentul» din Sept. a. c. un asemenea caz: «Camera de agricultură a judetului Turda, a făcut o vizită de studii în judeţul Turda. Excursia a fost condusă de d. Valer Moldovan, preşedintele camerei, împreună cu un număr de peste 40 săteni, preoţi şi învăţători.

S'a vizitat cu această ocazie fermele agricole Rugoj şi Pereg, coloniile Nădlag, Pecica şi Cenad, precum şi crescătoriile Siementhal, Comloş şi Grabatz».

Dece nu se stărueşte să se sporească numărul fermelor, şcolilor de agricultură? Dece nu întemeiază puncte agronomice, staţiuni mici de experimentare pe unde sunt agronomi regionali? Dece nu se trimit flăcăi de prin sate ca ucenici agricoli la fermele statului? Apoi: concursuri agricole şi premii săteşti pe sate, expoziţii dese, răspândire de maşini, unelte, seminţe selecţionate în condiţiuni neîmpovărătoare, etc. Şi cât mai puţine sfaturi scrise din cancelarii. Avem o bogată bibliotecă agricolă populară, care stă necitită şi nefolosită practic.

În sfârşit, educaţia agricolă sănătoasă va începe atunci când va veni reforma învăţământului practic rural. Când fiecare sat va avea agronomul lui cu şcoală inferioară sau medie, ca professor de cursul complementar şi de adulţi, ca lucrător al terenului comunal de experientă şi al grădinei şcolare din fiecare sat.

Creşterea vitelor.

Dobrogea până la 1877 a fost, cum am mai spus o mare stână. De atunci până azi, îndoindu-se şi întreindu-se populaţia, vitele s'au împuţinat. Deşi după statistici, vitele unele au sporit şi altele au scăzut, socotite pe capete de familii însă, numărul lor e cu mult mai mic ca acum 50 de ani.

În Dobrogea veche, în 1905 (la 25 ani dela alipirea Dobrogii) numărul cailor s'a îndoit; boii şi vacile au sporit cu 3 sferturi; iar oile s'au împuţinat cu un sfert.

În anul 1880 erau	45198 cai,	100486 boi-vaci	583189 oi.
În anul 1905 erau	97219 cai,	177447 boi-vaci	577304 oi.
În anul 1926 erau	98294 cai,	125536 boi-vaci	688260 oi.

Pe judeţe în anul 1926:

Boi-vaci:

Jud. Caliacra	35004, adică jumătate cât are fiecare din judeţele: Ialomiţa, Ilfov, Brăila.
Jud. Constanţa	80059, – cam cât fiecare din aceste judeţe.
Jud. Durostor	55424, – peste jumătatre din fiecare judeţ pomenit
Jud. Tulcea	45477, – peste jumătatre din fiecare judeţ pomenit

Cai:

Jud. Caliacra	25592.
Jud. Constanţa	58972
Jud. Durostor	31392.
Jud. Tulcea	39322.

Adică fiecare judeţ are cam jumătate din caii Ialomiţei sau ai Brăilei, sau ai Ilfovului.

Oi:

Jud. Constanţa	489744 (întâiul pe ţară, Ialomiţa e al II-lea)
Jud. Caliacra	279222.
Jud. Durostor	237816.
Jud. Tulcea	247296.

Aceste 3 judeţe din urmă vin cam al 20-lea între toate judeţele României (71).

Pădurile şi grădinile (livezile, viile).

Una din cauzele pentru care Dobrogea a ajuns o regiune prea des bătută de uscăciuni, este împuţinarea pădurilor; iar această împuţinare a vegetaţiei de umbră şi păstratoare de umiditate, a adus dupăsine secarea izvoarelor, a pâraielor ce se scurgeau odată pe văile dobrogene.

Sate întregi au pierit din pricina lipsei de ape, mutându-se aiurea; şi tot de aceea satele dobrogene sunt pitite pe funduri de văi.

În vremuri trecute, turcii au tăiat fără milă pădurile pentru foc şi mai ales pentru construcţii.

Ion Ionescu dela Brad povesteşte în 1850 ce-a auzit dela un tătar bătrân: «Ţara, zicea el, n'a fost altă dată ca acum. Mai de mult erau sate în locuri unde e greu să le bănuieşti astăzi. Acum satele nu se aşează în Dobrogea decât unde găsesc isvoare şi aşa trebue să fi fost totdeauna. Unde au secat izvoarele, au dispărut şi satele. Cum izvoarele seacă unde nu sunt păduri întinse, pustiirea pădurilor a a avut deci o mare influenţă asupra climei şi ţării».

Cel mai sărac judef în păduri este jud. Constanţa (25670 ha.); de aceea este cel mai secetos.

Jud. Tulcea	83082. ha.
Jud. Durostor	89306 ha.
Jud. Caliacra	32088 ha.

Încă din anul 1882 (prin legea proprietăţii imobiliare) s'au destinat comunelor câte 1 ha. de familie pentru împădurire. Păcat că această măsură nu s'a aplicat. S'au făcut, e adevărat, câteva pepiniere şi plantaţii de salcâmi, dar îs prea puţine aceste flori în pustiu, – şi războiul le-a distrus în parte. Înainte de 1916 abia am avut 3000 hectare plantaţii, iar pădurile hotărîte prin lege ocupă azi abia a 8-a parte din suprafaţa destinată. Cele ce sunt în fiinţă se împuţinează mereu .....

Aceiaş sărăcie se constată şi în cultura pomilor fructiferi. Excepţie fac satele din pragul Dunării (nu toate) ale căror livezi sunt o podoabă a ţinutului...

Dece n'am avea aceiaşi privelişte şi unde se poate şi în lăuntrul ţării? Dece n'am umple grindurile bălţilor cu gutui de baltă?

Jud. Tulcea are	17 hectare pruni	360 de hectare de alti pomi fructiferi.
Jud. Constanţa are	7 hectare pruni	121 hectare de alti pomi fructiferi.
Jud. Durostor are	1898 hectare pruni	2282 hectare de alti pomi fructiferi.
Jud. Caliacra are	13 hectare pruni	80 hectare de alţi pomi fructiferi.

În această privinţă, Dobrogea cu pomăritul stă în urma jud. Ialomiţa şi Ilfov.

Cu viile însă Dobrogea se poate lăuda. Podgoriile dela Sarica[12], Bădila, Sarichioi (jud. Tulcea) şi Ostrov (jud. Durostor) sunt vestite în toată ţara pentru calitatea vinului.

Jud. Tulcea are	6090 hectare vie.
Jud. Constanţa are	2789 hectare vie.
Jud. Durostor are	3473 hectare vie.
Jud. Caliacra are	578 hectare vie.

Aceiaş cruciată ca şi în agricultură, trebuie pornită în toată Dobrogea, pentru a-i da, prin silinţa obştească a satelor cu ajutorul Statului, păduri şi cât pomărit poate creşte aici. Proverbul agricol danez se potriveşte şi pentru păduri şi livezi.

Întâiu trebue dusă o luptă împotriva credinţei greşite că Dobrogea fiind o stepă arsă, nu e proprie pentru copaci şi umbră. Cei ce se cred astfel au stepa în sufletele lor; nu iubesc verdeaţa, umbra şi floarea. Stepa este o moştenire trecută nouă prin imitaţie dela foştii călăreţi ai pustiului cari n'au iubit podoabele naturii. Prin toate mijloacele să pornim lupta împotriva peisagului dobrogean, trist şi monoton, prin lipsa de culori înveselitoare; şi nu numai de dragul podoabei, ci şi pentru un folos practic. Să nu rămâie şcoală, biserică şi orice aşezământ public fără vatra de nori, fără pâlcul de pomi cu roadă şi şiragul de copaci umbroşi în preajmă.

Serbarea pomilor, a florilor şi a arborilor e mai necesară în Dobrogea ca ori unde. De aceea am stăruit pe lângă Ministerul Instrucţiunii publice să facem în această toamnă, cu prilejul sărbătorilor dobrogene, o sădire de pomi şi copaci, cu ajutorul şcoalelor, la sate şi oraşe. Ar fi semnalul de început al acestei campanii.

Să se aplice legea pădurilor comunale votată acum câtiva ani; să vedem măcar un început. Să se înmulţească pepinierele viticole (pentru a se stârpi viţa «terasă»), pomicole şi silvice, cu plantaţii adaptate climei şi solului Dobrogii. Să vedem şcoli de viticultură şi pomicultură la Niculiţel (jud. Tulcea) la Ostrov şi Turtucaia şi în mijlocul «stepei» dobrogene. Încurajări de plantafii în toate satele şi dealungul drumurilor, prin toate mijloacele, etc.

Dacă turcii au avut cişmelele lor vestite, noi ar trebui să dăm Dobrogii fântânile arteziene; nu numai pentru nevoile caznice şi pentru vite, ci şi pentru udat grădinile. În orice fund de vale trebue scobit şi umplut cu fântâni. Numai aşa, prin belşugul apei, se poate desvolta grădinăritul.

Bogăţiile subsolului

Adevărata bogăţie minieră a Dobrogii o formează carierele de piatră (zisele canarale), pentru construcţie, pentru var şi pentru pietruit şoselele. La Turcoaia – Iacobdeal şi la Greci, nu departe de Măcin, se scoate granitul de cea mai bună calitate. Lângă Isaccea, Başchioi şi Tulcea se găseşte un fel de marmoră colorată. Dobrogea e plină de cariere de piatră calcaroasă pentru facerea varului şi cimentului; de caolin pentru fabricarea farfuriilor şi cănilor; de pământuri pentru fabriarea culorilor de pământ (ocruri); de lut galben (loessul) pentru fabricaţia ţiglei şi cărămidei; apoi nisip, pietriş, etc.

Pământ coalinos se găseşte în preajma Măcinului, comunei Greci, Cavargic, Şeremet, Tortoman (jud. Constanta); pământ colorat pe la Seremet-Cavargic; savură pela Hârşova, Palas, Carol I, Topal, Rasova, Cernavoda, Greci, Turcoaia, etc.

Pe anul în curs, carierele Statului – concesionate, arendate – în toată Dobrogea sunt în număr de 76, cu o suprafaţă ce atinge 1300 hectare (piatră brută calcară, savură, nisip, pietriş, pământ colorat şi caolinos, pământ pentru cărămidă şi ţiglă, granit, gresie).

Din dealul Altântepe între comunele Eschibaba şi Ceamurlia (jud. Tulcea), se scot minereuri (pirite) pentru extragerea aramei şi acidului sulfuric. Producţia societăţii «Creditul minier, pe anul 1927 a fost aici de 117.800 kgr. minereu curat şi 630.320 kgr. minereu sărac.

12 Impărăteasa Rusiei, Ecaterina II, (veacul al 18-lea) de aici cumpăra vin pentru curtea sa.

Nămolul dela Techirghiol şi Tuzla lângă Balcic este o adevărată binecuvântare pentru sănătate.

Tot aşa va fi şi cu apele sulfuroase dela Mangalia.

Apoi plaja Mamaia de lângă Constanţa, plaja Mangaliei şi cea dela Ecrene mai la sud de Balcic, pentru băi de mare, pot ajunge pline de faimă, când om şti să le împodobim cu clădiri anume şi cu grădini în apropiere.

Pescuitul în Dunărea de Jos şi în Marea Neagră.

Cum stăm azi şi ce trebuie să facem pentru ziua de mâine.

Bogăţia apelor noastre nu interesează numai pe locuitorii din preajma lor, ci pe oricine, până la ţăranul care a luat în mână un jurnal să afle cum merg rosturile ţării. Cu toţii trebue să ne cunoaştem nevoile obşteşti, ca să ştim ce avem de făcut din acel dorit «mai bine». Pescuitul la români este o îndeletnicire tot aşa de veche ca şi plugăria şi unul din principalele isvoare ale avuţiei noastre economice. Numeroasele unelte şi meşteşuguri de prins feluritele soiuri de peşti (din apele de munte, râuri, lacuri, Dunăre şi Mare) fac această dovadă.

Nu-i sat în vecinătatea vre-unui râuşor sau lac, în care să nu afli câteva unelte pescăreşti. Odată satele noastre depărtate de ape îşi făceau singure iazuri (heleştae) artificiale pentru mori şi crescut crapi. Azi abia găsim în cuprinsul României 12 heleştee artificiale pentru cultura crapiilor, păstrăvilor, mrenelor... Producţia lor e abia de 10 kgr. la hectar, în loc de 300 kgr. la ha, cât dau iazurile din străinătate, – o adevărată bogăţie acolo! Şi astăzi pescarii Dunării, dealungul României, pe amândouă malurile, sunt români în cea mai mare parte. Dela Tulcea în jos, pescarii români s'au rărit, fiind înlocuiţi cu ruşi, pe vremea ocupaţiunilor turceşti şi ruseşti. Că au fost pescari români şi în acest cot de ţară unde braţul Dunării atât de cunoscut în vechime (Sfântul Gheorghe) se varsă în Mare, ne dovedesc numirile româneşti păstrate în părţile unde e pescuitul cel mai bogat din Dobrogea: Portiţa, Dolojman, Cetăjuia, Bisericuţa, etc.

Bătrânii satelor româneşti de acolo (Sarighiol, Calica, Sarinasuf, Enisala, etc.) spun că «părintii lor erau primii vătafi la năvoade şi că ei au învăţat întâi pe ruşi să tragă cu năvodul, căci aceştia veniseră aici numai cu carmacele şi setcele». (Scrie cel mai învăţat român în ştiinţa pescăriilor, d-l dr. Antipa).

Pescari turtucăeni

Vestiţii noştri pescari au înfiripat întâiul export comercial acum sute de ani, când Ţările Române abia se închegau în state cârmuite de voevozi.

Carele cu peşte sărat şi icre, porneau dela Dunăre şi dela gurile ei în Ardeal şi Polonia.

Corăbiile depărtatei Veneţii, când aduceau în porturile noastre mărfuri italiene, se întorceau acasă cu peşte conservat şi icre. Despre morunii dela Chilia vorbesc o sumedenie de acte comerciale şi cronici de acum sute de ani. Căci românii trăitori între bratele Dunării şi pomeniţi de o cronică din Nürenberg după anii 1400, erau de bună seamă pescari. Aceştia au botezat poate atâtea lacuri, gârle, grinduri cu numiri româneşti ce se păstrează până azi în Deltă.

În zilele noastre România stă în fruntea ţărilor cele mai bogate în ape naturale de pescuit. Dar nu şi în ceeace priveşte cantitatea şi calitatea peştelui prins. Apele dulci pescuibile ale României au o întindere cam de 600000 hectare. Producţia acestor ape e de tot mică: Abia se prind 60 kgr. peşte la hectar şi nu de calitatea cea mai bună, în loc de 200 kgr. la hectar şi de calitatea cea mai aleasă, cum dau apele din ţările cu organizaţii pescăreşti după toate regulile ştiinţii. Barem pescuitul la Mare e ca şi cum n'ar fi: Coasta Mării Negre, dela gura Nistrului la Ecrene, are o lungime de 490 km. Pe această lungime şi pe o lăţime de 30 km. în larg; – cât ţine Marea teritorială română, avem o suprafaţă de pescuit în Mare ce apropie cifra de un milion şi jumătate de hectare. În această uriaşă întindere de apă bogată în peşte abia se prinde 1 kgr. peşte pe un hectar! O nimica toată... De unde în alţe ţări cu Mare, 90% din peşte e prins la larg şi restul lângă ţărm, la

noi totul e prins lângă mal.

Cu toate că România stăpâneşte cam 2 milioane hectare de pescuit, cu un număr de 9–10000 de pescari cu autorizaţie (număr foarte mic), peştele a ajuns un aliment naţional foarte scump faţă de ţările cari n'au apele noastre (Cehoslovacia, Ungaria, Austria, Germania). În alte ţări, peştele e de 5-6 ori mai ieftin decât carnea, la noi ajunge de două ori mai scump decât carnea. Este ceva de necrezut şi pe dos, dar aşa e.

România mică îşi îndestula populaţia cu peşte, ba şi exporta câteva milioane de kgr.; azi România mare e silită să aducă în mijlociu pe fiecare an cam 10 milioane kgr. peşte conservat pentru consumul intern.

Economia noastră piscicolă e bolnavă din multe pricini: ape bogate cu foarte săracă producţie şi de calitate inferioară; lipsă de meseriaşi buni şi mulţi; lipsă de mijloace comerciale şi industriale, etc.

Este adevărat, sunt pescari (puţini: Turtucăenii cei dintâi, Gropenenii din jud. Brăila, un mănunchiu de câteva sate dobrogene şi o parte din ruşii dobrogeni) cari au atâtea cunoştinţe despre viaţa peştilor şi prinsul lor, despre geografia bălţilor, că au pus în uimire pe oamenii de ştiinţă ce au învăţat piscicultură în şcolile străinătăţii. Strânsura aceasta de învăţăminte practice s'a făcut vreme de sute de ani, din tată în fiu; şi cu toate că e empirică, – deci nu toată complectă şi exactă, – poate însă ajuta ca puncte de plecare la organizarea pescuitului pe temeiul ştiinţei, pentru sporirea producţiei cantitative şi calitative. Dar marele număr, grosul celor ce se zic «pescari», nu au aceste virtuţi de vânători de apă. Căci nu toţi mărginaşii apelor ce aruncă plasa, prostovolul sau coşul orb ca să prindă peşte pentru casă, se chiamă pescar. Nu toţi cei ce au plug şi vite pot fi buni plugari, după cum nu toţi cei ce au barcă şi câteva unelte pot ajunge în scurt timp pescari de meserie.

Meşteşugul acesta se învaţă o viaţă întreagă, cere pricepere şi omul nu trebuie să mai facă altceva decât pescuit. Jumătate din zişii noştri pescari sunt improvizaţi, buni de toate şi de... încurcă lume. Când proprietarii de întreprinderi văd că producţia e atât de neînsemnată cu aceşti meşteri-strică într'ale pescuitului, cheamă specialişti, dela Turtucaia mai ales ca să nu iasa în pagubă.

De regulă, pescuitul român e mai înapoiat ca plugăria. Aici suntem în vremea plugului de lemn, a arcului şi a scăpăratului cu cremene. Pescuim cu aceleaşi unelte şi conservăm peştele cu aceleaşi metode de acum sute de ani, ca pentru carele lui...

Petru Rareş, negustorul de peşte. Pe multe ape, pescarii n'au dube (bărci) şi umblă încă cu cinul (un butuc scobit) ca acum 2000 de ani; mai pescuim cu coşul şi mai doborîm somnul cu măciuca şi toporul.

«În cherhanale nu se cunoaşte încă robinetul, ci se spală peştele tăiat cu apă murdară scoasă cu găleata de sub cherhana. Motorul – şi orice fel de maşină care scuteşte munca manuală – nu a fost încă descoperit pentru aceste regiuni» (scrie d-nul Gr. Antipa).

Cine să-i îndrumeze spre perfecţiune? În administraţiile pescăriilor Statului sunt funcţionari cari n'au nici în clin nici în mânecă cu rosturile în cari sunt puşi; nu ştiu nici măcar cât pescarii în meserie.

Au trecut printr'o şcoală de agricultură, ori au învăţat dreptul, o şcoală comercială, ori câteva clase secundare neisprăvite, ori ... nimic, afară de clasele primare. Aceştia sunt chemaţi «să perfecţioneze tehnica producţiei pescăreşti»! fac cel mult poliţie şi control administrativ.

«Astăzi, în ţara noastră, nu avem mai mulţi de 3-4 specialişti cari cunosc ramura pescăriei din punctele de vedere biologic, hidrografic, industrial, tehnic; şi faptul este îngrijitor, căci o avere aşa de întinsă nu se poate pune în valoare decât prin ajutorul unei armate de cel puţin 100 specialişti, bine şi disciplinat instruiţi, din toate punctele de vedere ale unei exploatări raţionale» (scrie d. dr. P. Oaia, directorul general al pescăriilor statului).

Dacă avem un pescuit atât de sărac în ape atât bogate, ce trebue să cerem, noi Dobrogenii, cari ţinem în mâinele noastre trei părţi din avuţiile piscicole ale ţării, dela conducătorii României? Cum să ieşim din această stare înapoiată ca să punem în valoare nişte bogăţii nesocotite?

După cei mai buni cunoscători ai problemei, măsurile sunt de multe feluri, şi ar fi următoarele:

a) Şcoli de pescărie, maeştri pescari, piscicultori.

Întâi de toate să ne formăm specialişti la şcoli de piscicultură şi la intreprinderi–fabrici de industrializarea peştelui, dela slujbaşii cei mai mari până la cei mai mici. Statul să nu lase o exploatare atât de grea şi de mănoasă numai în seama cunoştiinţelor băbeşti ale lui moş Pelin din nu ştiu ce sat dunărean; ci după cum agricultura modernă are agronomi specialişti, ferme model şi şcoli de agricultură pentru îmbunătăţirea culturei, tot aşa să se dea şi pescăriilor putinţe de perfecţionare în egală măsură.

Nu vor trece multe zeci de ani până când vom vedea în fiecare sat cu apă în vecinătate, câte un maestru pescar cu şcoală, ba şi un maestru piscicultor, care să îndrumeze cultura sistematică a peştelui; apoi maeştri specialişti în facerea eleşteelor artificiale, în cultura peştilor de munte etc.

Tot dintre ei vor fi conducători de echipe de pescuit, supraveghetori, agenţi de pescărie etc. Cehoslovacia, ţarăfără Mare şi fără apele Moldovi măcar, are 37 de şcoli de piscicultură pentru asemenea maeştrii. Germania are 147 şcoli inferioare de piscicultură şi câteva superioare. Noi n'avem nici una, şi ne trebue dintr'odată cel puţin 3 de apă dulce şi una de Mare. Abia de câteva luni s'a deschis o şcoală de început la Giurgiu, cu o secţie de piscicultură şi alte pentru agenţi.

Dar până o fi să avem şcoli speciale, măcar la şcolile de agricultură să se facă ceva teoretic şi practic, pentru începutul unui învătământ piscicol.

Apoi în şcolile primare complementare şi de adulţi din regiunea apelor să se întemeieze şi un învăţământ aplicat nevoilor locale: Cunoştinţi despre natura apropiată (ape şi bălţi) a peştilor, lucrări manuale potrivite locului; ba şi literatura regională să fie folosită pentru a trezi interes. D-l. Antipa mărturiseşte că datoreşte dragostea pentru viaţa pescarilor, povestirilor lui Victor Crasescu Spirca, (Cum a căpătat Sarichioiul vie şi celelalte cetite în copilărie).

b) Pescării model.

Nu e destul numai îmulţirea acestor şcoli practice pentru meşteri într'ale pescuitului cu ştiinţă nouă prin sate. Statul să facă ici-colo câte o piscicultură model, cum sunt fermele model agricole înzestrate cu maeştri model, pescari model, cherhanale şi unelte model etc. unde să se facă dovada oricând despre cantitatea şi calitatea pescuitului, mereu sporită şi cu folos întrebuinţată.

Să vadă pescarii cum să pot repopula apele natural cu soiuri de peşti de valoare şi cum în bazinuri artificiale se ţin reproductori de rase selecţionate; feluritele unelte de prins, după soiurile peştilor, după felul şi adâncimea apelor, după anotimp temperatură etc…

Aici să vadă cum trăesc peştii, cum şi cu ce se hrănesc, cum se prăsesc; apoi cum se sară, cum se păstrează viu ori în ghiaţă, cum se transport cu mijloace perfecţionate şi repezi. Dela aceste pescării model să primească pescarii informaţiuni despre locurile bune de pescuit în toate epocile anului. Aici să se fabrice uneltele cele mai perfecţionate şi mai potrivite regiunei.

Peştii, ca toate fiinţele ce nu au condiţii prielnice de traiu, se împuţinează, ori degenerează dacă nu chiar pier cu totul. Meşterii grădinari îşi refac grădinile (prin altoiri, îngrijiri speciale, replantări de soiuri alese etc.) crescătorii de vite caută să aibă cât mai multe vite de rasa şi a. m. d. La fel se îngrijesc şi piscicultorii.

c) Regiunea pescăriilor, bălţile; îmbunătăţirile de adus.

În lungul Dunării şi în vecinătatea Mării Negre sunt mari suprafeţe de lacuri, de bălţi şi mocirle, de întinsuri ierboase ori nisipoase, de lunci şi zăvoae, cât pot acoperi viiturile de ape. Această zonă inundabilă,– cunoscută în deobşte sub numele de «baltă», – cuprinzând lacuri, bălţi statornice ori vremelnice, gârle (privaluri) eleştee (japşe), stufării şi păpurişuri, întinsuri de iarbă şi burueni, grinduri şi păduri de baltă, se întreţin de apele Dunării ori ale Mării, alcătuind împreună un tot, – organe de circulaţie cum ar fi vinele şi arterele corpului, omenesc .

Fără această regiune băltoasă, România n'ar fi fost şi nu ar fi o ţară a pescăriilor ...

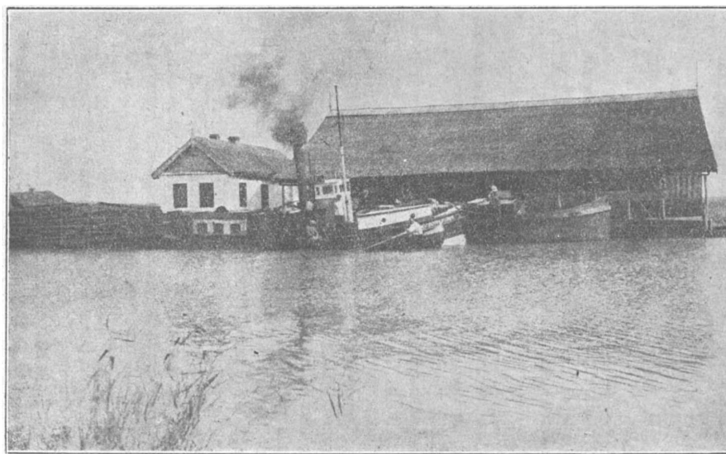
Să ne închipuim că s'ar găsi nişte capitaluri uriaşe şi nişte ingineri cari să execute lucrările de secarea bălţilor şi oprirea revărsărilor prin aşezarea unor diguri în lungul Dunării. Chipurile, intenţia ar fi să se dea

agriculturei zeci şi sute de mii de hectare loc arabil. Ce s'ar întâmpla când Dunărea ar fi închisă între două diguri continue?

Digurile lungi pe malurile Dunării ar aduce creşterea nivelului apei, i-ar iuţi cursul ei şi ar târî spre guri şi mai mult potmol ca azi, care, cu vremea îngrămădindu-se acolo, ar împiedica intrarea vapoarelor. Pe vremea desgheţului şi a ploilor mari, curentul apei, puternic şi sporit, ar rupe digurile şi ar produce înecuri groasnice şi pagube nesocotite. Lunca Dunării apărată de diguri continue n'ar putea fi secată şi cultivată în deplină siguranţă. Nivelul apei curgătoare fiind ridicat, apa ar musti, ar pătrunde prin infiltraţie în părţile joase ale luncei, – cu toată apărarea lor cu diguri – prefăcându-le în mlaştini de ţânţari, de broaşte şi de mirosuri nesănătoase. Prin oprirea inundaţiilor anuale, luncile mărginaşe Dunării, bune de păşune, – şi care azi i-au rămas, alături de poenile Carpaţilor, singurele locuri pentru turme şi cirezi – vor pierde din valoarea lor. Întâi că se vor umple cu băltoace de infiltraţie care împiedică creşterea păşunelor bune; apoi acele ierburi care dau calitate şi bogăţie imaşului de baltă vor pieri, fiind lipsite de inundaţiile anuale care le întreţin viaţa şi creşterea.

Nici pentru agricultură nu vor fi atât de productive aceste terenuri indiguite, fiindcă nu mai au umezeala şi puterea de rodnicie a apei de înundaţie ce lasă peste ele în fiecare an un strat de nămol gras. După scurt timp, puterea lor de producţie scade. Indiguirile totale păgubesc şi mai mult pescăriilor.

Căci s'a dovedit că izvorul producţiei de peşte nu este albia Dunării, ci balta cu luncile inundabile, unde vin peştii să-şi depună icrele, să crească şi să-şi caute hrană. În albia apei curgătoare trăesc puţine soiuri de peşti cari să n'aibă nevoe de baltă; aici peştele se refugiază pe vremea de iarnă. Cu cât balta e mai bogată în lacuri şi gârle de comunicaţie cu albia apei curgătoare, cu atât e mai mare şi bogăţia peştelui. Dacă am opri revărsările anuale prin diguri sau astuparea complectă a gârlelor de comunicaţie cu Dunărea, peştele călător aflat în baltă n'ar mai putea ieşi la apă curgătoare. Prin împuţinarea hranei şi lipsa de primenire a apei, peştele ar degenera până ar pieri. Pescăria din întreaga Dunăre ar fi ameninţată, din lipsa locurilor de reproducţie şi de hrană pentru peşti.

O cherhana în Delta Dunării – 1900

Aşa s'a întâmplat cu râul Tissa din Ungaria unde, după indiguire producţia peştelui în albie a scăzut dela 100 la 1. Iar la noi în Dobrogea avem o pildă cu balta neproductivă dela Megidia. Când comunica cu Dunărea prin valea (gârla) Carasului, avea peşte.

De când s'a făcut digul dela Cernavoda odată cu construcţia drumului de fier, s'a oprit trecerea apei din Dunăre; peştele a pierit, deşi a rămas apă deajuns în această baltă, cu totul nefolositoare azi.

Nici într'un caz bălţile producătoare de peşti şi păşune, prin secare, nu pot fi mai rentabile cu ajutorul agriculturei. Dimpotrivă. Nu mai socotim munca şi capitalul cheltuit cu scurgerea şi pomparea apelor stătătoare, cari ar fi neînchipuit de mari şi nu s'ar acoperi nici cu cea mai bogată rodnicie a zecilor de ani. A încercat o societate olandeză să sece o bucată de loc în Deltă (în faţa Mahmudiei) pentru agricultură. A dat însă faliment, fiindcă venitul nu acoperea cheltuelile şi Statul a trebuit să despăgubească pe vitejii cuceritori de pământuri din ape în ţara lor. Căci ceea ce se poate în Olanda, nu se potriveşte încă cu ceeace se poate

împlini azi în România. De altfel secarea Deltei Dunării (e cât un judeţ de mare) nu este cu putinţă în veacul nostru.

Acest uriaş lac care e Delta fost odată golf de Mare, are o adâncime cam de 2 m. sub nivelul Mării. Este brăzdat în toate părţile de ridicături de pământ (sunt potmolirile aduse cândva de apele Dunării şi de ale Mării) mai înălţate sau mai întinse (grindurile).

Unde nu se văd ochiuri de apă (lacuri şi gârle de comunicaţie) este acoperit la suprafaţă cu o pătură, plutitoare sau fixă, de stuf numit plaur.

Regiunea inundabilă a Dunării, în lungul ei, este o adevărată binefacere pentru ţara noastră; fie ca o rezervă de pământ arabil în viitor şi de păşune, fie ca o producătoare de umezeală şi aducătoare ele ploi, fie ca un belşug nesfârşit de pescuit. Funcţia ei este «ca a unei supape de siguranţă în contra supra înălţării nivelului apelor de albie şi ca bazin de înmagazinare al apelor din timpul creşterilor mari». Ţinând seamă de rostul bălţii orânduit de natură, trebue folosită astfel.

În America, fluviul Mississipi era îndiguit. A trebuit să se strice digurile şi să se lase balta la loc.

Acelaş lucru au făcut şi ungurii cu râul Tissa. În Germania, învăţaţii arată primejdia adusă de totala îndiguire care nu lasă apa să fecundeze pământul pe o suprafaţă cât mai mare. Prin repedea scurgere a apelor către Mare, apa nu mai are răgazul să pătrundă pe încetul straturile pământului, umezeala solului şi nivelul apelor e în scădere din această pricină, iar seceta ameninţă.

Însă trebue ştiut ceeace e de păstrat pentru nevoile pescuitului, pentru culturi agricole, pentru păşuni, pentru stufăriş, păpuriş, răchită şi păduri de baltă; restul fiind smârcuri pline de broaşte şi ţânţari, trebue supus secării prin îndiguiri şi scurgeri, ori prefăcut în eleştee pentru peşte.

«Îndiguirile trebuesc restrânse numai la acele terenuri mai înalte care se potrivesc pentru culturile agricole». Aceste terenuri trebuesc îmbunătăţite în aşa fel (este o nevoie pe care viitorul o va aduce şi la noi) ca parcelele să servească când pentru agricultură, când pentru pescărie. «Adică, fiecare teren să fie împărţit cu diguri în mai multe bazine şi fiecare bazin va servi câţiva ani la culturi agricole şi apoi să fie inundat pentru a servi la cultura crapului». Acest sistem propus de d-l Grigore Antipa a fost găsit practic şi aplicat pentru regularea unui fluviu din America. Tot aşa se practică şi în Cehoslovacia cu vestitele eleştee artificiale în marginea râurilor, alternate cu agricultură; – fireşte, aceste terenuri sunt lăsate să fie inundate, iar digurile totale de pe malurile apelor curgătoare au fost stricate pentru a lăsa liberă revărsarea. Să nu pierdem din vedere că rentabilitatea bălţilor în rândul întâiu o dau pescăriile.

Să avem cea mai mare grijă pentru sporirea producţiei, ca aceste ape să fie alimentate primăvara cu apă de Dunăre, când peştii caută locuri de reproducţie şi hrană. Gârlele şi canalele de comunicaţie să fie bine îngrijite pentru ca să treacă din fluviu cât mai mulţi peşti călători; iar în jurul bălţilor să fie lăsat cât mai mult teren inundabil cu nivel jos, unde să nu calce vite, pentru a lăsa peştilor locuri prielnice pentru reproducţie, iar puilor locuri pentru hrană şi creşterea lor.

O luptă grea de dus e împotriva întinderii stufărişului (plaurului) peste apele băljilor. (În bălţile Tulcei 80 % din suprafaţă e stufăriş). Creşte unde apa nu se poate scurge; şi prin rădăcinile ce se împleticesc între ele, formând un fel de scoarţă plutitoare, se întinde peste apă, fără să mai aibă nevoe să-şi înfigă rădăcinile în fund.

Bălţi întregi, altă dată pline de peşte, dar pentrucă gurile de scurgere s'au potmolit şi nimeni nu le-au curăţit, s'au acoperit de nesfârşite deşişuri de stuf (zeci de mii de hectare) ce n'au găsit încă întrebuinţarea rentabilă.

Pentru a împiedica desvolţarea stufăriilor ce au apă subt ele, mijlocul cel mai bun e să se deschidă gârle de comunicaţie, pe unde să intre apă proaspătă.

Cum vine un curent de apă, stuful încetează să se desvolte, iar papura şi rogozul pier cu totul. Acolo însă unde stuful şi-a înfipt rădăcinile în pământ, lucrul e mai greu.

Ca să se desfunde cu plugul după ce s'a tăiat ori ars desişul uscat, nu e o muncă răsplătită. Aceste coşcove sau cocioace, cum le spun ţăranii, sunt pline de vechi rădăcini de stuf cari dau pământului acide, şi

prin asta. nu-s deloc de bună calitate agricolă, în afară că desfundatul e o grea trudă.

În halul cum sunt bălţile noastre, cele mai multe aşa cum le-a lăsat Dumnezeu, pescuitul e o muncă anevoioasă. «Astăzi, în bălţile Dunării, când apa e mare sau când peştele stă ascuns în stuf, pescuitul e atât de greu, încât se dă pescarului şi peste 50 şi 80%, ba chiar 85% din valoarea totală a peştelui prins.

În pisciculturile din Cehoslovacia, însă, şi la eleşteele unde scurgerea apei e bine regulată şi unde toamna se poate scădea după voe nivelul apei, pescuirea se face atât de uşor, încât strângerea recoltei anuale costă abia 5% din valoarea peştelui prins. Şi acolo, de sigur, munca e foarte bine plătită. Aceasta trebue dar să ţinţa şi la noi: de a uşura prin lucrări hidraulice cât mai mult pescuitul şi deci de a scădea cât mai mult cheltuelile de prinderea peştelui. Numai pe această cale a micşorării cheltuelilor de producţie se va putea ajunge şi la noi la o ieftenire adevărată a peştelui», scrie cel mai bun cunoscător al acestor chestii, d-nul Grigore Antipa.

Statul e dator să destupe gârlele de scurgere, să astupe pe cele nefolositoare, să deschidă noui canale prin care întinsele bălţi să fie alimentate cu apă proaspătă, ori să se scurgă apele stătute şi împuţite; sau să se tină nivelul ridicat al apelor ca să nu se primejduiască viaţa peştilor, când aceste bălţi ar scădea ori ar seca; să se cureţe buruenile de pe lângă bălţi, cari vatămă viaţa şi reproducţia peştilor. Să se sape adăposturi de ape dulci în lungul coastei Mării Negre, unde să se adune peştele ieşit din bălţi şi de pe gurile Dunării, când e surprins de apele sărate. Ne vor trebui să săpăm bazinuri mari în care să punem peştele viu pe vremea pescuitului îmbelşugat, pentru atunci când apele şi timpul împiedică pescuitul.

S'au făcut câteva lucrări hidraulice de acest soiu, dar cea mai de seamă între toate este tăierea canalelor ce leagă bratul Sf. Gheorghe cu marele lac Razim, fost odată golf de Mare. Acest lac ne mai primind îndeajuns apă dulce de Dunăre prin bratul Dunăvăţ (azi aproape potmolit) sărătura apei de Mare împiedică creşterea peştilor.

După propunerea d-lui Antipa, s'au tăiat canale lucrate de cel mai bun inginer în asemenea lucrări, d-nul Vidraşcu.

De unde producţia de până atunci a lacului Razim era de 500.000 kgr. peşte pe an, îndată s'a urcat la peste 3 milioane kgr. pe an.

Planul e făcut ca să se astupe gura Portiţa dinspre Mare şi ca toate lacurile legate de Razim să primească apă dulce. Atunci belşugul de peşte va spori şi mai mult.

d) Pescuitul la Mare.

De pe coastele marine ale altor ţări, în special dimineaţa, pâlcuri de bărci pescăreşti se îndreaptă spre larg, ca după un semnal.

La noi o asemenea privelişte aproape că nu o vezi nicăeri, parcă ar fi o coastă pustie de lume.

Ici colo, câte o îmbarcaţiune de greci, de turci cearcă «marea cu degetul» să prindă la întâmplare, lângă ţărm, niscaiva peşte, cu uneltele de acum 2000 de ani.

Puţinii lipoveni, vânatori de nisetru şi moruni dela Portiţa spre gurile Dunării, nu intră în socotelile unei bune pescuiri marine pentru câtă mare avem.

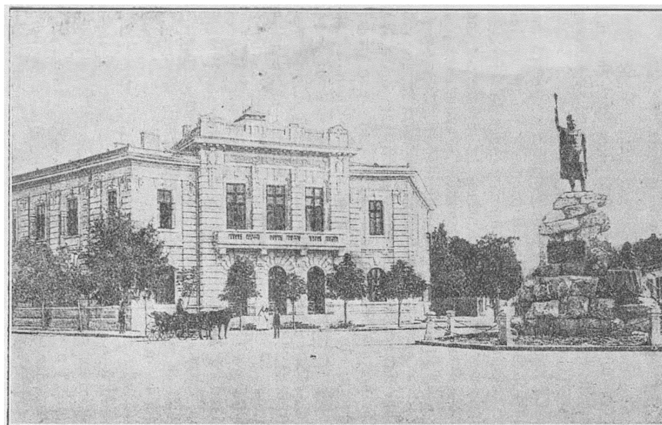
De pretutindeni, românul e absent; parcă n'ar fi Marea lui la care a mai pescuit odată. Trebue totuş s'o recucerim prin colonii de pescari şi şcoli de pescari şi pe această cale a pescuitului în Mare; prin societăţi de pescuit, cum pare-mi-se au luat fiinţă.

Pe greci îi întâlnim din vechi vremuri aici, pescuind cu aceleaşi unelte ce poartă aceleaşi numiri pe toată coasta Mării Negre, aceleaşi soiuri de peşti cu acelaş nume: Guvizi, calcani, scrumbii, pălămide, hamsii, midii etc.

Când turcii au cucerit ţărmul Mării Negre, au pus pe ai lor să înveţe pescuitul dela greci. E rândul să facem şi noi la fel. După 50 de ani de stăpânire politică a ţărmului de Mare, se cade să ne aşezăm gospodării pescăreşti româneşti, cât ţine malul.

Măcar să începem cu atâta cât au făcut bulgarii pentru marea lor.

Au întemeiat o asociajie a prietenilor Mării («Liga maritimă bulgară») pentru excursiuni, şi băi, pentru a o cunoaşte ca bogăţie şi frumuseţă, începând cu tot ce are coasta Mării. Această asociaţie a însufleţit guvernul să pornească organizarea unui pescuit marin pe temeiurile ştiinţei moderne căutându-se a se înlocui pescarii turci şi greci prin bulgari. S'a întemeiat la Sozopol lângă Vama o şcoală de pescuit marin pentru orfanii pescarilor, cu un învăţământ practic de 3 ani şi teoretic de 1 an. Alta stă gata la Messembria. S'au adus din străinătate unelte pescăreşti cele mai perfecţionate şi maeştri pescari din Danemarca şi Norvegia. S'a înzestrat şcoala cu 11 nave cu motor de pescuit în Mare; corăbii cu pânze, dube şi construcţiuni de adăpost pentru apărarea vaselor şi păstrarea peştelui. Absolvenţii se organizează în cooperative, împroprietărindu-se cu loc de casă şi teren arabil dealungul mării, dându-li-se material de construcţie gratis şi o sumă de bani, fără dobândă, pentru cumpărarea uneltelor şi vaselor de pescuire. Şi aşa bulgarii au început să-şi cucerească Marea lor. Noi stăm încă la nişte începuturi timide, afară de stabilimentul de cercetări dela Agigea, care e în organizare. Cu atât mai mult trebuie să zorim organizarea pescuitului marin, cu cât am început să simţim urmările pescuitului sistematic bulgar, de acum 4 ani încă, când s'a inaugurat; în afară că numărul pescarilor de Mare scade în loc să crească. Se ştie că scrumbiile albastre (din care se fac ţării) ca şi cele de Dunăre, vin dela sud la nord dealungul coastei Mării Negre, deci trec pe lângă coasta bulgară mai întâi. Având pescari instruiţi şi cu unelte moderne, Bulgaria prinde scrumbii mai multe ca noi. Numai în anul 1924 au prins 1300.000 Kgr. scrumbii albastre, faţă de 375.000 Kgr. ale noastre. Diferenţa este izbitoare şi trebuie să ne dea de gândit.

Administraţia pescăriilor statului din Tulcea cu monumentul lui Mircea cel Mare.
(distrus de Bulgari în 1917)

Şi totuşi România are o zonă de producţie piscicolă marină din cele mai bogate (a doua după Rusia dela Odesa până la Crimeea), fiindcă platoul submarin, care favorizează înmulţirea peştilor, este întins. Aşa spun unii streini. Marea noastră este necunoscută nouă. Pescuitul nostru e numai de coastă şi se face la întâmplare, pe presupuneri, şi nici de cum pe cercetările sigure ale ştiinţei. Nimeni nu şi-a bătut capul să măsoare adâncimile şi fundul mării noastre; nimeni n'a studiat soiurile de peşti ce vin în apele noastre: cum trăesc, unde se adăpostesc, când pornesc în cete, etc. Nimeni n'a explorat Marea, spre a găsi locurile unde se adăpostesc peştii în timpul anului cât nu apar lângă coastă.

Trebuiesc aduşi şi formaţi pescari iscusiţi, cu îmbarcaţiuni şi unelte perfecţionate, care să urmărească îngrămădirile de peşti, acolo unde se adăpostesc, ori când pornesc dintr'un loc în altul.

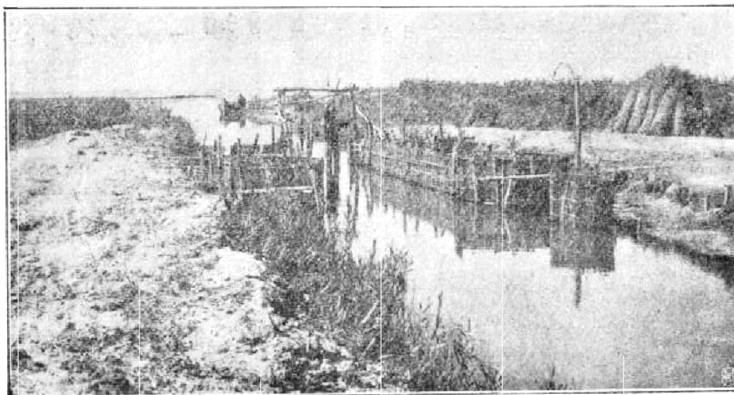
Trebuesc făcute porturi de pescării şi adăposturi de pescari lângă coastă. Dar dintre toate, trei măsuri grabnice trebuesc luate: Şcoală de pescari marini, colonii de pescari români dealungul coastei şi cercetarea Mării noastre de către specialişti.

Cu bucurie adăugăm aceste rânduri făgăduitoare de speranţe: La Constanţa s'a înfiinţat cooperativa de pescuit în mare «Canara», societatea «Pont Euxin» şi societatea «Pescuitul Românesc». Aceasta din urmă a închiriat un vapor de pescuit din Germania şi a comandat unul nou în acelaşi scop.

e) Industrializarea bogăţiilor apelor noastre.

Pentru a încuraja producţia, trebue încurajată şi consumaţia. Este legea cererii şi a ofertei cari merg

mână în mână. Peştele de mare, dela noi, se vânează puţin şi pentru motivul că se cere (se consumă) puţin. Mijloacele de transport repezi, de conservare şi de preparaţie a produselor pescăreşti, ne lipsesc; capitalurile şi oamenii de întreprinderi comerciale şi industriale de asemenea. Ce câmp de afaceri şi de înavuţire deschide balta şi marea pescărească! Sunt aici izvoare de bogăţii viitoare, prin industrializare şi comercializare, nebănuite; atât pentru capitalişti, cât şi pentru technicieni şi muncitori. În bălţi zace o avere de sute de miliarde lei, începând cu peştii, şi stuful, până la burueni.

O gârlă în Delta Dunării (clişeu de. Antipa) – 1899

Să le înşirăm:

Fabrici de peşte conservat în cutii, în butoae; marinată de peşte; afumătorii de peşte.

Fabrici de untură de peşte (şi de delfini) şi cleiu de peşte.

Întreprinderi pentru strângerea resturilor de peşte (solzi, măruntae, oase de peşte, etc.) bune pentru îngrăşăminte agricole.

O industrie de unelte de pescuit (mai ales frângherie şi plase).

Întreprinderi pentru a industrializa şi comercializa papura, răchita, ţipirigul,lemnul de salcie şi de plopi (de făcut rogojini, ştergătoare, ambalage, coşuri de răchită şi papură, împletituri de stuf pentru zidării şi stucăturii; butoae de peşte, linguri şi ălbii din lemn de plop şi salcie; culturi de răchită.

Întreprinderi pentru strângerea şî cultura plantelor medicinale de baltă.

Încercări de culturi de plante (legume, orez, bumbac, viţă de baltă, soiuri de ceriale şi de pomi mai ales gutui, etc.) ce s'ar potrivi regiunei de baltă; ori din cele ce trebuesc pescarilor de aproape (cânepă, în).

Crescătorii de vite de baltă pentru tăiat şi lăptării (porci, bivoli, etc.); apoi cţeşteri de raţe, gâşte.

Nutreţuri artificiale din plante de baltă şi turtă furagere din ciuini (castane de baltă).

Fabrici de conserve din legume de baltă.

Fabrici de oţet de stuf şi din alte plante de baltă.

Fabrici de uleiu de dovleac (bostan), cânepă, in, pentru conservele de peşte.

O întreprindere pentru exploatarea vânatului de baltă (blăni, piei, pene de pasări, etc.). Numai în Deltă avem 300.000 hectace stuf, din care nu se taie nici 50.000 ha. (pentru acoperit case, pentru foc, garduri, coteţe şi închisori de peşte, etc.) Stuful tocat şi presat se transformă în nişte combustibil (ca un fel de tizic) de aceeaşi valoare ca şi lemnul cel mai bun de foc. Stuful nu trebue tăiat şi lăsat în apă să putrezească, pentru că lasă otrăvuri periculoase vieţii peştilor.

Un mare viitor vor avea stufăriile noastre pentru fabricarea celulozei. Slavă Domnului, nu-i o ţară în Europa mai bogată în stuf ca România (stuful nostru ajunge până la o înălţime de 5–6 metri). Celuloza are principala întrebuinţare la fabricarea hârtiei. Hârtia de stuf este de foarte bună calitate.

Dacă s'ar desvolta această industrie, s'ar mai economisi pădurile noastre cari merg prea repede spre împuţinare. Se începuse înainte de răsboiu, la Brăila, fabricarea celulozei din stuf. Dar fabricanţii nu avuseseră mijloace mai perfecţionate pentru fabricaţie.

Totuşi cererile de celuloză veneau din toate părţile, – ba chiar şi din Japonia. A izbucnit răsboiul care a oprit desvoltarea acestei fabrici, distrugând-o chiar.

Din rădăcinile stufului s'au putut scoate zahăr şi alcool (până la 3 litri din 100 kgr. rădăcini). Din partea făinoasă a rădăcinilor s'au fabricat turte de nutreţ foarte hrănitoare pentru vite, numite fragmite; ba s'a scos şi un fel de bere; apoi nişte fire textile cari au putut înlocui firele de iută. Alţi inventatori au putut fabrica, prin presare, din tulpine de stuf sfărâmate, un fel de plăci bune pentru zidit, având proprietatea că nu putrezesc în apă.

Din papură amestecată cu putină cânepă s'au putut face saci şi poloage destul de tari. Pentru încurajarea acestor feluri de întreprinderi cari n'au apărut decât timid ici-colo, Statul ar trebui să vie cu creditul său în ajutor. Să se întemeieze bănci pentru întreprinderile pescăreşti şi tot ce stă în legătură cu balta. Credit ieftin pentru pescari, patroni de pescari, comercianţi şi industriaşi pescari, recunoscuţi ca pricepuţi în meserie, şi' nu pentru improvizaţi şi profitori fără muncă.

f) Cooperativele, organizarea pescarilor.

Cu numele de «pescar» trăesc o mulţime de oameni cari nu pun nici cine ştie ce muncă şi capital, şi nici un fel de pricepere. Aceştia sunt păduchii pescarilor adivăraţi. Organizarea muncii pescăreşti trebuie să vie odată. Să se ştie cari sunt comercianţii adevăraţi şi industriaşii, proprietari de intreprinderi cu risc şi pricepere în meserie, cari sunt pescarii muncitori (vânători, sărători şi afumători, meşteri de unelte şi închisori, apoi corvagii la tras şi cărat etc.) Ei trebuiesc organizaţi în sindicate şi cooperative pentru a se scăpa de paraziţii ce trăesc din munca şi meşteşugul lor; dar mai ales pentru a se perfecţiona, ajuta între ei şi a fi sprijiniţi de către Stat.

Fireşte, cooperativele nu vor fi numai de vânat, ci şi de luare în concesie de bălţi, cooperative industrial (sărare, conservare şi transport) de fabricat unelte, cooperative de desfacere (vânzare de peşte, proaspăt şi preparat). Avem începuturi făgăduitoare de mari desvoltări în viitor. Statul e gata să închirieze bălţile numai cooperativelor pescăreşti. Numai dela Hârşova şi până în dreptul Galaţilor, bălţile Dunării sunt pe mâna a 8 cooperative cu peste 3000 pescari şi ajutoarele lor.

Băncile şi cooperativele pescăreşti împreună cu Statul (prin Ministerul Muncii, direcţia asigurărilor sociale) să ia în grijă asigurarea pentru bătrâneţe şi accidente a pescarilor muncitori, a familiilor lor, dat fiind ca această meserie grea este plină de primejdii.

Până o fi să vedem întemeiate şcolile de care am vorbit, cooperativele – iniţiativa particular – poate face bune începuturi, aducându-şi şi formându-şi specialişti pentru perfecţionarea pescăritului.

g) Naţionalizarea pescarilor apelor noastre; colonii de pescari.

Să nu uităm că în zonele cele mai bogate de pescuit, ruşii (fie lipoveni ori cazaci ucraineni, haholii) sunt în majoritate, pe unele locuri numai ei singuri. Aceste zone de pescuit sunt şi puncte strategice pentru apărarea hotarului. Pescarul prin meseria lui (dacă e strein) este un spion primejdios.

Deci dar, la Dunăre ca şi la Mare pescarii trebuie să fie români pentru acest foarte serios motiv. N'au proclamat lipovenii noştri în 1917 «republica independentă sovietică a Deltei Dunării»? N'au fost ei cari au adus pe agitatorii bolşevici în sudul Basarabiei când s'au produs tulburările dela Tatar Bunar?

Când Statul vrea să descopere pe agitatorii, pe spionii pe banditii dintre ei, se închid cu totul neamul lor într'o tăcere solidară.

Chestiunea naţionalizării pescăritului trebuie privită şi din laturea plasării prisosului de populaţie muncitorească dealungul apelor (Dunării mai ales) cu începuturi de îndeletniciri pescăreşti. Bălţile Dunării şi coasta Mării Negre sunt ultima rezervă economică neexploatată a ţării. În privinţa pescuitului suntem la larg ca acum 100 de ani. Barem la Mare pe cei aproape 500 km. de coastă, nu avem nici o aşezare pescărească românească; suntem ca la «facerea lumii». Colonii de pescari români, aduşi de lângă apele Dunării, ar fi întâii pioneri. Iar Delta şi bălţile dobrogene ale Dunării au nevoe de încă de 3 ori pe atâţia pescari pentru o bogată şi raţională pescuire.

Începuturi de colonizare românească în Deltă s'au făcut de prefecţii de inimă: Ion Neniţescu şi Luca

Ionescu, acum 20–30 de ani şi mai bine, formând câteva sate. Greşala a fost că nu toţi erau pescari de meserie şi nici din regiunile apei, de unde ar fi venit cu oarecari deprinderi formate pentru viaţa de baltă. Căci să nu uităm: Coloniştii trebuie să fie tot din pragurile pescăreşti apropiate, iar principala ocupaţie să le fie tot pescuitul. Cât pământ neinundabil se găseşte în bălţi şi Deltă, va fi lăsat agriculturei şi păşunatului pentru nevoile locale. Va trebui să facem o nouă expropriere în lungul coastei Mării Negre, pentru a avea pământuri necesare coloniştilor pescari marini. Să nu uităm: Naţionalizarea Deltei şi a ţărmului Mării Negre este o problemă de apărare naţională, economică şi politică.

*

Aşa dar, săteni şi fruntaşi luminaţi ai satelor dobrogene de lângă ape, să nu priviţi cu grijă viitorul, când vedeţi împuţinându-se pământul de arătură.

Este balta şi Marea care vă deschide izvoare de traiu nebănuite. Uniţi-vă şi cereţi conducătorilor vrednici să prindă firul începuturilor, să vă lumineze şi să vă ajute.

Industria şi comerţul, creditul, cooperativele

Industria dobrogeană este tot aşa de înapoiată ca şi cea basarabeană. Stabilimentele industriale de aici nu întrebuinţează mai mult de 3000 lucrători industriali şi 14000 cai putere (motoare). Socotim aici orice stabiliment care are o forţă motrice (motor) sau cel puţin 20 lucrători (după «Anuarul general al Dobrogii» de O. Văleanu şi I. N: Ionescu).

Industria alimentară numără 238 fabrici, din cari 196 mori sistematice şi ţărăneşti, 30 fabrici uleiu, 4 fabrici apă gazoasă, 3 fabrici halva, rahat şi bomboane, 2 fabrici paste făinoase, 1 fabrică bere, 1 de mezeluri, 2 de conserve. În acest număr nu intră morile de vânt şi apă, nici presele de mână pentru uleiu sau umplutoarele manuale de apă gazoasă.

În Dobrogea fiind din belşug argilă, piatră calcară, granit, caolin şi nisip, *industria ceramică* a luat o frumoasă desvoltare. Sunt 4 fabrici de ţiglă şi cărămidă (Cernavodă, 2 Megidia şi Turtucaia) şi 3 numai de cărămidă (2 la Constanţa şi 1 la Bazargic).

Fabrica de ciment din Cernavoda produce zilnic cam 20 vagoane ciment.

Societatea «Turcoaia Granit» din comuna Turcoaia–Tulcea, având cariere pe o suprafată de 120 hectare, produce anual cam 45000 tone pavele, piatră spartă, etc.

La Constanţa este o fabrică de sticlărie, iar la Murfatlar una de cretă.

Industria metalurgică cuprinde 28 stabilimente şi anume: 4 fabrici de ambalage metalice (bidoane, cutii de tablă şi de lemn) toate la Constanţa.

21 ateliere mecanice şi turnătorii (10 mari şi 11 mici) pentru piese de maşini, reparaţii, etc. Sunt 4 la Bazargic, 1 Cavarna şi 5 la Constanţa.

1 fabrică de construcţii de fier şi cazangerie la Constanţa.

1 uzină pentru şuruburi, buloane şi nituri la Cernavodă.

Industria pielăriei cuprinde 3 fabrici: (Tulcea, Constanţa, Bazargic).

Industria lemnului: 4 fabrici de tâmplărie şi mobile la Constanţa; 3 fabrici de cherestea.

Industria textilă cuprinde: 1 fabrică de tors lână, lână dărăcită, piuă şi de postav ţărănesc (dimie) la Topolog, jud. Tulcea; 1 fabrică de tors şi văpsit, cum şi de ţesut dimie la Bazargic; 1 fabrică de bătut postavul la piuă, lustruit şi văpsit la Casimcea (jud. Tulcea); 2 fabrici de scărmănat şi dărăcit lână la Bazargic; 1 fabrică de postav la Constanţa şi o piuă de bătut postav în comuna. Carali (jud. Caliacra).

O fabrică de pânzeturi, ţesături de bumbac şi cânepă la Constanţa (produce: americă, zefir, driluri, pânză naţională, etc.). 2 fabrici de frânghii, sfoară, căpestre, guri de ham, articole de pescărie la Constanţa şi una la Tulcea.

Diverse: 2 fabrici de culori de pământ, lacuri, văpsele (una la Constanţa şi alta în comuna Defcea jud. Constanta); 1 laborator de produse (la Constanta) chimice de toaletă; 1 fabrică de ghiaţă artificială la Constanta; 1 fabrică de clei şi îngrăşăminte lângă Constanţa, la Anadolchioi; 1 rafinerie de petrol la Cernavoda; 1 fabrică de produse chimice şi unsori la Constanţa (săpun, lesivă, sodă cristalizată, unsori, cremă de ghete, lumânări, etc.); 1 fabrică de săpun (la Constanţa şi 1 la Silistra); 1 fabrică de săpun, lumânări şi moară la Cernavoda; 8 de apă gazoasă; 5 tipografii la Constanţa, 2 la Silistra, 4 la Bazargic, 3 la Tulcea; 11 fabrică de conserve la Tulcea.

Societăţile comerciale şi industriale, băncile.

În 1920 s'au constituit în Dobrogea 10 societăţi anonime cu un capital de 24.125.500 lei, 47 în nume colectiv cu un capital de aproape 14 milioane lei, 3 societăţi comerciale cu un capital de 6.500.000 lei, 9 pe acţiuni cu un capital de 26.500.000 lei (de transport, bănci, alimente şi băuturi, exploatări, fabrici, etc.).

Creditul mare: În oraşul Constanţa sunt 19 bănci (comerciale) fie sucursale, fie locale; la Bazargic 7; la Tulcea 4 şi la Silistra 3.

Cooperativele, băncile populare. Iată care este situatia băncilor populare din Dobrogea la finele lui Decembrie 1922:

Judeţele	Societăţi după profesiuni şi ştiinţă de carte										
	Plugari		Comer-cianţi	Mese-riaşi	Funcţio-nari	Proprie-tari	Preoţi	Învăţători	Total		
	Muncitori de pământ	Proprietari de pământ							Societarilor	Dintre cari este	
										Ştiutori de carte	Neştiutori de carte
Caliacra	237	575	46	256	16	2	2	8	1162	922	240
Constanţa	6092	8322	532	388	343	236	59	212	16184	11080	2104
Durostor	515	1054	125	195	96	63	21	34	2161	1599	502
Tulcea	2808	4415	189	220	152	56	35	58	7934	5438	2496
Total	9253	14361	890	1059	607	377	117	312	27381	19039	8342

Din acest tableu vedem că numărul membrilor băncilor populare este de 27381, cifră, care raportată la numărul locuitorilor rurali (639484 ne dă 4,28%, adică dintr'o sută de locuitori 4 sunt înscrişi ca membrii în băncile populare. Dacă însă scădem din 629484 numărul femeilor care e de 50% şi apoi numărul copiilor, ne rămâne ca populaţie adultă la ţară 159121 suflete şi dacă raportăm această cifră la numărul societarilor, reese că din 100 locuitori adulţi bărbaţi 17,20 sunt societari. Numărul cel mai mare al societarilor îl formează plugarii: 23614; vin apoi meseriaşii cu 1059, comercianţii cu 890.

Se poate iarăşi observa că numărul ştiitorilor de carte întrece cu mult pe acel al analfabeţilor. Primii sunt 19093 şi secunzii 8342. (O. Văleanu şi I. Ionescu op. cit.).

Depunerile spre fructificare, ne poate învedera atât spiritul de economie cât şi spiritul de încredere al ţăranului în mişcarea cooperatistă de credit.

Iată situaţia lor în 1921:

Judeţe	Depuneri spre fructificare														
	Nr. Depunătorilor	Până la 100 lei		Nr. Depunătorilor	Dela 100 –1000		Nr. Depunătorilor	Dela 1001–5000		Nr. Depunătorilor	Dela 2000 în sus		Nr. Depunătorilor	Totalul depunerilor	
		Lei	B.		Lei	B.		Lei	B.		Lei	B.		Lei	B.
Caliacra	63	1690	45	37	9667	90	5	9438	95	1	90406	0	109	133881	30
Constanţa	1119	66046	66	1374	545088	93	593	1133649	56	18	490906	26	3231	3122425	18
Durostor	513	77188	86	808	337603	10	393	944327	75	14	375905	65	1860	2956843	51
Tulcea	859	88018	59	690	325285	94	323	500938	18	5	23895	35	1934	1505477	83
Total	2554	232944	56	1909	1217560	87	1314	2588354	44	38	1981113	26	7134	7719627	82

La 1 Decemvrie 1927, băncile populare din judeţul Tulcea, în număr de 54 cu 10307 membri, cu capital social 12.571.292 lei, sunt grupate în federala «Gurile Dunării», având depuneri spre fructificare 9.170.708 lei şi dând profit net 1,659.628 lei. Azi sunt în jud. Constanţa 114 bănci populare cu 15228 membri şi capital vărsat 29.899.081 lei. În jud. Durostor sunt 54 bănci populare cu 7000 membri şi capital vărsat.12.800.000 lei. În jud. Caliacra 22 bănci populare, cari împreună cu 13 cooperative (4 de consum, 4 agricole şi 4 de exploatarea unor păduri), sunt grupate într'o federală cu capital vărsat 6.494.615 lei; 25 instituţii cooperative federalizate cu capital propriu 4.751.239 lei.

Federala «Cadrilaterul» cu capital vărsat 201.000 lei şi capital împrumutat dela federală 3.318.578 lei.

Cooperativele de consum şi producţie.

Dacă cooperaţia de credit a luat în Dobrogea o desvoltare destul de mulţumitoare, în schimb cooperativele de consum şi producţie nu s'au putut încă desvolta.

În privinţa cooperativelor de consum iată situaţia lor la 31 Decembrie 1921:

Judeţul	Cooperative	Capital subscris la 31. Dec. 1921		Totalul activului		Profesiunea membrilor							
		Lei	B.	Lei	B.	Plugari	Comercianţi	Meseriaşi	Funcţionari	Proprietari	Preoţi	Învăţători	Totalul membrilor
Caliacra	2	183500	0	138820	10	187	8	9	3	17	2	2	233
Constanţa	18	485774	25	1336176	26	1084	20	14	30	13	5	16	1182
Durostor	5	988157	0	316062	98	412	20	28	10	16	2	2	480
Tulcea	12	453958	07	2249145	34	780	16	40	26	24	15	16	917
Total	37	211388	32	6888304	68	2463	64	91	74	70	24	36	4812

Prin urmare, în toată Dobrogea avem numai 37 cooperative de consum cu 4812 cooperatori.

Cooperativele de producţie.

Avem la 31 Decembrie 1921 numai 8 asemenea cooperative, toate în vederea exploatării de păduri.

Iată situaţia lor:

Judeţul	**Coope-rative**	**Capital sub-scris la 31. Dec. 1921**		**Totalul activului**		**Profesiunea membrilor**							
		Lei	B.	Lei	B.	Plugari	Comer-cianţi	Meseriaşi	Funcţionari	Proprietari	Preoţi	Învăţători	Totalul membrilor
Constanţa	5	300000	0	618106	37	521	18	23	17	0	5	8	592
Tulcea	3	82334	08	160855	88	287	21	8	15	5	8	5	344
Total	3	382640	08	778861	25	808	29	31	32	5	13	13	936

La finele anului 1923 avem şi trei obştii de arendare cu 444 membrii cari au luat în arendă 1286 ha. plătind pentru ele 87865.

Pe judeţe ele se prezintă astfel:

Judeţul	**No. obştilor**	**No. membrilor**	**Obştii de arendare**		
			Suprafaţa		Arendare
			Ha.	a.	
Constanţa	2	94	931	–	49170
Caliacra	–	–	–	–	–
Durostor	2	350	355	–	38695
Tulcea	–	–	–	–	–
Total	3	444	1286	–	87965

La 1 Ianuarie 1926 cooperaţia în Dobrogea sta astfel:

Jud. Caliacra: 5 cu 1271 membri şi activ de 5.125.ooo lei pentru consum, aprovizionare şi desfacere în comun. Cooperative agricole 4 şi pentru exploatare de păduri 4 (total 13).

Jud. Constanţa: 16 cooperative consum, aprovizionare şi desfacere în comun cu 2328 membri şi activ 41.500.000 lei. Cooperative agricole 2 şi cooperative pentru exploatarea pădurilor 1 (total 19).

Jud. Durostor: 17 cooperative de consum, aprovizionare şi desfacere în comun cu 3463 membri şi activ 48.632.000 lei; 1 cooperativă pentru exploatarea pădurilor (total 18).

Jud. Tulcea: 17 cooperative de consum, aprovizionare şi desfacere în comun cu 2145 membri şi un activ de 17.121.000 lei. Pentru exploatare de păduri: 5 (total 22, în cari se cuprind şi cele pescăreşti).

Banca populară Pecineaga – 1903

Cooperaţia model pentru toată Dobrogea şi pentru multe judeţe din ţară se află în com. *Pecineaga (Jud. Tulcea)* condusă de un cooperator încercat şi activ d. Gh. Buzoianu (azi revizor şcolar al jud. Tulcei). Se poate spune că toată viaţa economică a satului e pusă în cooperaţie.

Banca populară cu un capital social de 617.000 lei şi 627 membri are un activ de 1.769.151 lei.

Cooperativa «Fotin Enescu» cu 184 membri, capital social 1.217.082 lei are un activ şi pasiv de 6.525.160 lei; iar valoarea imobilelor proprii şi instalaţii apropie cifra de 1.400.000 lei. A dat beneficiu net la 31 Decembrie 1927 de 237.593 lei şi inventarul mărfurilor lei 3.640.000. Cooperativa are următoarele secţii: băuturi (cu fabrică de sifon şi apă gazoasă); secţia colonialelor şi manufactură; secţia cherestea şi unelte agricole (maşini); secţia moara (cu piua); secţia olăria şi cărămidăria; secţia exploatărilor de păduri în baltă; secţia cerialelor, comerţ şi comision; total 7 secţii.

Societatea Cooperativa "Fotin Enescu" comuna Pecineaga – 1926

Cooperativa de pescărie «Nufărul» e deosebită. Cuprinde 109 pescari din 2 sate, cu un capital vărsat de 36.000 lei; valoarea sculelor 1.200.000 lei. E în primul an de viaţă.

Căile de comunicaţie

Ca să putem măsura progresul făcut în ultimii 50 de ani, deschidem amintirile scrise ale călătorilor ce au străbătut Dobrogea înainte de 1877:

Erau drumuri numai dela un sat la altul şi acelea cotite, fireşte, nepietruite. Vă închipuiţi ce ocol făcea călătorul ce voia să meargă peste câteva sate. Drumuri drepte, spre centre comerciale, spre oraşe, nu se pomeneau. De aceea dela Megidia la Constanţa trebuia să faci 8 ore; iar dela Cernavodă la Constanţa 11 ore. Când ploua, după topirea zăpezii, ori iarna, nu se putea merge: Căruţa (harabaua) se nămolea în gropi Se aştepta căldura şi vântul ca să usuce drumul, spre a-l face bun de mers. Înăuntru ţării nu exista poştă pentru scrisori şi mandate.

Căruţe de poştă şi diligente nu se pomeneau, fiindcă nu erau drumuri cum trebuie şi apoi era şi teama de tâlhari. Puţină poştă se făcea doar prin porturi, cu ajutorul vapoarelor. Corespondenţa oficială se transporta prin curieri călări.

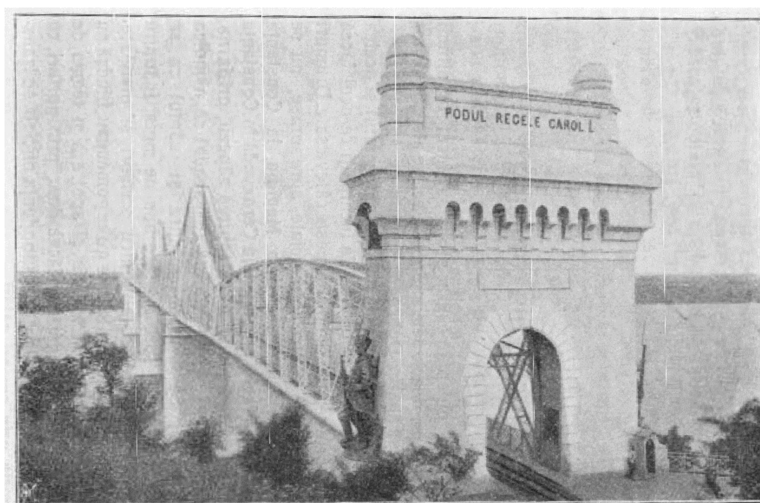
La 1878, am găsit în Dobrogea începuţi 100 km de şosele, o linie telegrafică Tulcea–Constanţa şi linia de fer Constanţa-Cernavodă construită şi exploatată de o societate engleză.

Azi avem peste 1500 km. şosele. Sunt prea puţini şi am putea avea cu mult mai mulţi km. căci, slavă Domnului, piatra de şosea e la o asvârlitură de băţ din marginea drumului, pe alocurea faţă de marea cantitate de piatră calcaroasă pentru şosele, ce aşteaptă întrebuinţarea, Dobrogea este totuşi nu cu drumuri prea bune şi nu e îndeajuns gospodărită în privinţa aceasta.

Judetul Constanţa este al 46-lea judeţ (între 71) ca număr de km. şosele, iar judeţul Tulcea al 56-lea.

Judeţul Caliacra este al 6-lea judeţ din coadă, iar Durostor al 10-lea tot din coadă.

Ceeace a întârziat popularea şi romanizarea provinciei cum şi desvoltarea ei economică, a fost lipsa de comunicare directă cu restul ţării. Abia între anii 1890 şi 1895 s'a construit uriaşul pod «Regele Carol I» (fost până mai acum câţiva ani cel mai lung din Europa) între Feteşti-Cernavodă, după planurile inginerului român Anghel Saligny şi lucrat tot de ingineri români. A costat aproape 35 milioane lei, sumă foarte mare pentru vremile acelea.

Podul dela Cernavodă – 1922

Cum s'a pus în circulaţie linia ferată peste pod, îndată s'a produs o năvală de populaţie românească în Dobrogea, valoarea bogăţiilor noastre a sporit, iar comerţul pe Mare (de import şi export) s'a înzecit în câţiva ani. Atunci a văzut lumea că Marea este plămânul de respiraţie al economiei unei ţări. Şi când s'au făcut liniile ferate laterale, când se va termina linia Tulcea-Babadag, ori se va construi încă un pod peste Dunăre pentru o linie ferată Hârşova–Constanţa, sau Turtucaia–Bazargic–Balcic, sau Techirghiol–Mangalia–Balcic, sau numai gara Armanu–Balcic, vor înţelege toţi că drumurile de fier sunt vinele şi arterele prin cari circulă bogăţiile unei ţări; şi înmulţirea acestor căi de scurgere înseamnă sănătatea şi înflorirea unei ţări.

Paralel cu desvoltarea drumului de fier dobrogean România a trebuit să se îngrijeasca de portul de încărcarea şi descărcarea mărfurilor transportate pe Mare.

Altă vedere a podului dela Cernavodă

De 30 şi mai bine de ani, ne străduim să facem din Constanţa un port al Mării Negre de întâia mână, şi am izbutit în mare parte. Aceasta e mândria noastră. Ce era Constanţa acum 50 de ani?

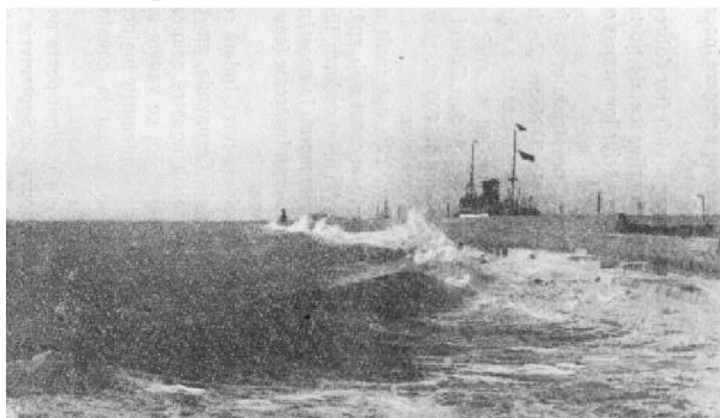
Un sătuc turcesc, sărac şi neorânduit. Portul avea un cheiu de lemn nu mai lung de 200 m. şi o magazine pentru depozitarea cerealelor.

Valurile băteau cu furie stâncile, aşa încât multe corăbii se sdrobeau de colţii ascunşi sub apă. Vagoanele nu puteau trage lângă cheiul de lemn, fiindcă apa era prea mică şi valurile mereu în neastâmpăr.

Rămâneau în larg şi acolo erau încărcate (sau descărcate) cu bărcile şi mahoanele.

Aşa l-am luat în primire dela turci. Îndată ce am terminat podul (în 1895) dela Cernavoda, am căzut cu toate silinţele şi destoinicia noastră asupra întâiului nostru port la Mare. Tot ce vedem azi în Constanţa-port s'au făcut după planurile inginerului român Ion B. Cantacuzino, ajutat la construcţie numai de ingineri români.

Dela 1895 până la 1916 s'a cheltuit peste 69 milioane lei aur. A fost inaugurat în Septemvrie 1909. S'a întins în Mare nu cu un dig ci 3, aşezate în terasă pe o lungime de 1700 m. ca să adăpostească rada portului, a cărei suprafaţă e de 60 hectare, împărţită în 3 bazinuri, cu o adâncime de 9 m.

Cheiul portului Constanţa – 1924

Dealungul cheiului (digului) pot să ancoreze deodată şi numai pe un singur rând 60 vapoare de mari dimensiuni.

În port se înalţă silozurile (două mari magazii cu elevatoare, pentru curăţatul, alesul şi păstratul cerialelor) ce pot primi 5000 vagoane ceriale la un loc. Fiecare magazie poate înmagazina, preda în vapor şi vântura 300 de tone ceriale pe oră.

În afară de cheiul cerialelor (la silozuri) mai sunt cheiuri pentru cărbuni, petrol, lemne şi vite, cum şi cheiul pentru descărcatul mărfurilor importate şi pentru pasageri.

Pentru bazinul exportului de petrol, Statul a construit 43 rezervoare de petrol, uriaşe baloane a câte 5000 m. c. fiecare (afară de cele construite de societăţile de petrol), fiind în comunicaţie prin tuburi cu bazinul

unde ancorează tancul (vaporul de petrol) şi, prin tuburi ascunse în pământ dealungul drumului de fier, cu rezervoarele dela izvoarele petrolului (jud. Prahova) şi de unde petrolul este pompat până la Constanţa.

O reţea de linii ferate se resfiră printre aceste magazii şi rezervoare, dealungul cheiurilor, până lângă vapor. Însemnătatea portului a crescut de când elegantele şi iuţile vapoare de pasageri româneşti, duc călători spre Constantinopol, în porturile Turciei, ale Palestinei şi Egipt. De unde în 1895 aveam numai 2 vapoare de mare (Medeea şi Meteor) pentru linia Constanţa–Constantinopol, nu mult după aceea Statul român şi-a construit, ori a cumpărat şi alte vapoare. «Serviciul maritim român» are azi 5 vapoare de pasageri («Regele Carol», «Principesa Maria», «România», ‚Dacia» şi «Durostor»; «Împăratul Traian» s'a lovit anul trecut de stânci, ruinându-se complect). De marfă (cargo boturi) 8 («Bucureşti», «Iaşi», «Dobrogea», «Turnu-Severin», «Bucegi», «Carpaţi», «Oituz» şi «Constanţa »), afară de ale societăţilor particulare.

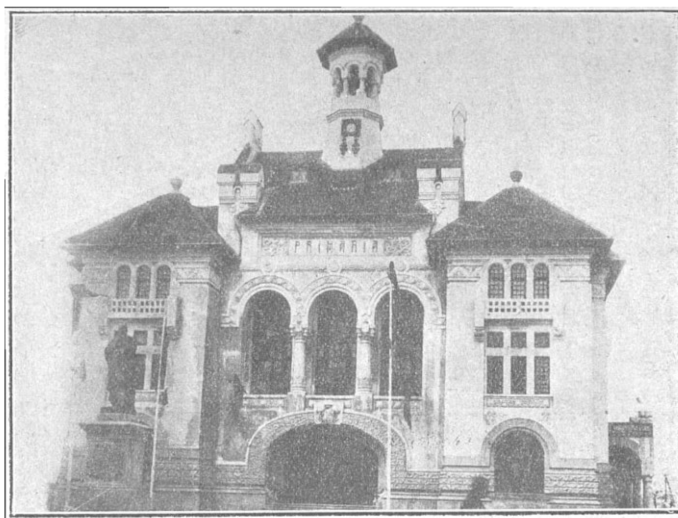
Cam 3 părţi din totalul comerţului român de export se face prin Constanţa. În mijlociu, prin Constanţa se scurge anual cam 100.000 vagoane petrol, 80.000 vagoane ceriale şi cam 20.000 vagoane ceriale şi cam 20.000 vagoane lemne. Cu utilajul şi spaţiul ce'1 are, portul nu poate face faţă. De aceea multe încărcări şi descărcări se fac cu mari greutăţi şi întârzieri mari.

Constanţei îi trebue să mai aibă încă pe atâtea silozuri; bazinuri mai adânci şi cheiuri mai mari; gări speciale pentru transbordarea comodă a călătorilor, coletelor, utilaj mecanic pentru mărfuri (încărcări şi descărcări mecanice); ateliere (şantiere de reparaţii) pentru vasele noastre şi cele streine în trecere; magazii pentru antrepozite; o nouă linie ferată, etc.

Trebue să învingem concurenţa pe Mare, grăbind să facem din Constanţa şi un port de reparaţie, de antrepozite, ca să atragem tranzite streine pe la noi. Să mărim traficul marin cât mai repede până nu ne întrec vecinii. În 1913 au intrat în portul nostru 1100 vapoare (e un maximum).

Alte porturi marine aşteaptă şi ele o fărâmă din cheltuelile ce se fac la Constanţa, pentru a se înfiripa: Mangalia, Balcic, Cavarna, Sulina; ba poate va trebul construit vre-un port pentru coasta marina a Basarabiei. Tânjesc de asemenea micile porturi dunărene între Brăila–Turtucaia, deservite abia de o cursă mult două de vapoare pe săptămână.

Dar racila cea mare a comerţului nostru pe apă vine dela braţul Sulina, ameninţat cu astuparea gurei şi deci cu închiderea navigaţiei pe aici. Apele Dunării cară nămol (aluviuni) ce se depun la guri, micşorând adâncimea apei şi adăugându-se mereu la întinderea Deltei. La gura Chiliei, Marea se depărtează de tărm cu 150 m. pe an. Vâlcovul era în 1880 la 5 km. de Mare; azi e la o distanjă de 15 km. Farul vechiu al Sulinei era în 1830 în malul Mării; în 1906 s'a depărtat de ţărm cu 1067 m.

Primăria din Constanţa – 1920

Comisia Europeană pune să se cureţe fundul apei şi să se adâncească, dar în zadar. Acum se prelungeşte digul în largul Mării cu 2200 m. ca să se iuţească curentul Dunării. După câţiva ani îl va prelungi iar. Cine ştie! Tot răul spre bine. Siliţi de nevoi, vom învăţa din meşteşugul olandezilor şi ne-om încorda puterile ca să oprim destinul Sulinei, ori poate să construim alt port maritim la gurile Dunării...

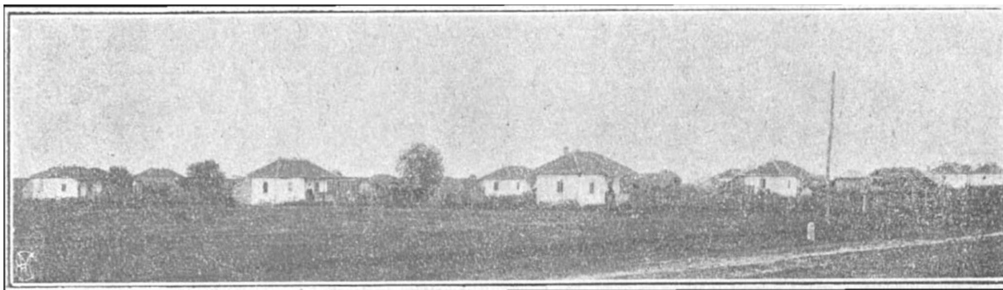
Colonizările

După aşezarea administraţiei române în Dobrogea, grija de frunte a conducătorilor ţării a fost să populeze câmpiile deşerte ale provinciei cu agricultori, să atragă aici cât mai multi români şi să întemeieze sate noui. Întâile colonizări nu s'au făcut după un plan alcătuit cu sistemă şi prevedere.

Poate că nu se putea altfel într'o vreme când nu se ducea lipsa de pământ ca azi şi oameni greu se desfăceau de vetrele lor. De aceea a fost mai mult o împroprietărire şi nu o colonizare. S'a dat pământ oricărui funcţionar de ori unde, fără să-i pretindă să se aşeze aici şi să facă plugărie. S'a dat pământ emigranţilor şi localnicilor, români şi neromâni, dintre cei ce nu aveau. Dar pământul dobrogean şi de astă dată a fost salvat tot de mocanii noştri.

Desfăcându-şi oile, ei au cumpărat pământ de'al mahomedani, dela Stat, dela oricine şi s'au aşezat în sate ca să facă agricultură. Cea mai bună colonizare făcută de Stat a fost aducerea unor colonişti din câmpia Munteniei, oameni întreprinzători, deprinşi cu viaţa de şes. Satele înfloritoare – cum sunt: Caraomer, Ghiuvenlia, Enişenlia, Adamclissi, etc. – dealungul hotarului de miazăzi al jud. Constanţa, sunt mândria lor şi tăria noastră. Iar cea mai nereuşită colonizare a fost aducerea prea târzie a veteranilor din 1877, unii dintre ei foarte săraci, deja obosiţi când nu mai erau în stare să se obişnuiască cu greutăţile traiului din Dobrogea.

O încercare de colonizare a Deltei s'a început de prefecţii de fericită pomenire: Ion Neniţescu şi Luca Ionescu, întemeind câteva sate. Opera lor trebue reluată şi continuată, dar numai cu oameni de apă, pescari români. În 1880 erau 275 împroprietăriţi cu 11588 hectare; în 1905 numărul lor s'a ridicat la 80273 cu un total de 654127 ha. De atunci colonizarea română a sporit mereu. În judeţul Constanţa au fost aduşi 1695 familii de colonişti pe lângă 44 sate în fiinţă, de prin judeţele Munteniei, câteva din Moldova şi Ardeal.

Vederea satului Vultureşti (colonie militară în judeţul Caliacra)

În cele două judeţe ale Dobrogei de jos, pământurile vechilor colonişti turci, începând cu veacul XV-lea, au ajuns destul de încăpătoare prin desfiinţarea statului turc, prin răsboae dese şi emigrarea populaţiei stăpânitoare din acea parte. Noul stat vecin a făcut în ultimile decenii până la 1913 o puternică colonizare bulgară. În scurt timp, mulţi din proaspeţii stăpânitori au ajuns moşieri cu mii de hectare, ba şi zece mii hectare. În faţa autorităţii române, parte din aceşti mari proprietari n'au putut face dovadă cu acte de proprietate în regulă.

Pe de altă parte, în cadrul României acest colt de ţară înfăţişa un gol de populaţie. Setea de pământ a omului din regiunile cu populaţie deasă trebuia mulţumită undeva. Statul român intrase în posesia terenurilor fostelor State; proprietarii fără acte sau cu acte falşe au trebuit să fie reduşi la drepturile lor; iar emigraţia turco-tătară s'a continuat prin ispitele depărtării ale statului turc, renăscut din ruinile lui. România, după toate legile omeneşti şi fireşti de expansiune, are dreptul să ocupe golul cu prisosul sau de populaţie. Moşiile mari de aici, ca toate din România, au trebuit să-şi dea şi ele cota de hectare expropriate pentru colonizare.

Întâia colonizare în Dobrogea nouă s'a început în primăvara anului 1923, din iniţiativa şi după planul propus de d-l general Gh. Rasoviceanu, fost comandant al viteazului regiment 9 vânători. Se va fi gândit de bună seamă la aşa zisa «armată constructive a refacerii şi a păcii» despre care s'a vorbit atâtea şi în apus. Şi-a ales un număr din foştii săi ofiţeri activi şi de rezervă, valizi şi invalizi, cari au primit să gospodărească departe de civilizaţia oraşelor, în singurătăţi neprietene ca nişte noui Robinsoni. Fiecare fost ofiţer a devenit şeful unei colonii militare de demobilizaţi. Fiecare colonist a primit câte 25 hectare proprietate, iar şeful de colonie în plus câte 75 ha. cu chirie din rezervele Statului, pe termen de 15 ani. Aşezarea lor s'a făcut în

apropierea sau în marginea satelor în fiinţă.

Prin silinţele d-lui general, coloniştii şi-au înjghebat o bancă, «Banca Eroilor» din Balcic, cu un capital social până la 31 Decembrie 1927 de 332.000 lei, iar capitalul băgat în operaţiuni şi inventar, e de peste 19 milioane, mulţumită creditului bancar şi ajutorului primit dela Stat. Pe anul trecut a dat un beneficiu net de 409.125 lei. Prin această bancă, coloniştii şi-au procurat unelte, maşini agricole, material de construcţie, vite, seminţe, etc. S'au întemeiat în total 13 colonii militare în jud. Caliacra (la Ceairlighiol, Meşi Mahale, lastaccilar, Stânca, Idiriscuius, Vultureşti, Rasoviceni, Duranlar, Giaferli-luciorman, Aiorman, Caraias-chioi, Crişan şi Teche) cu un total de 391 familii şi cari şi-au putut construi aproape 140 de case noui. Casele coloniştilor dela Vultureşti pot fi date ca model tuturora în partea locului. Oamenii aceştia s'au biruit pe ei şi au biruit natura; s'au deprins cu lipsa de umbră, cu vânturile de aici; cu lipsa de apă; s'au lipit acestui pământ de două ori frământat de ei.

Altă vedere din Vultureşti (Caliacra)

Grija Statului e să ajute să se facă fântâni (cişmele) în toată regiunea pentru a se înlesni astfel o bună colonizare (o fântână costă acolo între 150-500.000 lei şi coloniştii greu ar putea strânge atâta sumă de bani; sunt sate cari aduc apă dela 6–8 kilometri).

Planul generalului Rasoviceanu de a se împânzi sudul Dobrogii cu un brâu de colonişti, s'a oprit deo-camdată la acest număr.

Casa Împroprietării şi-a luat pe seamă colonizarea s'o ducă mai departe. Colonizarea românilor mace-doneni este de asemenea o întreprindere cu sorţi de izbândă.

Ne mai putând răbda şicanele grecilor cari le aduseră în gospodăriile lor refugiaţi din Asia Mică, românii macedoneni s'au gândit să emigreze, fie în România, fie în America. Aceasta o doreau şi grecii.

Şi-au vândut ce-au putut; ce nu, au lăsat acolo, fără nădejde de despăgubiri din partea statului grec, – şi au plecat în România. Unii dintre ai noştri, la început, n'au avut încredere în plugarul aromân, trecut dintr'o-dată dela păstorit la această îndeletnicire. Ei însă au făcut în 2 ani dovada contrarie.

Ba s'au apucat de comerţ, de mici industrii locale, de cărăuşie, şi-au cumpărat oi «ca acasă», după îngăduinţa păşunelor de aici. Cuceritori şi tenaci, unii s'au îmbogăţit în scurt timp.

Foarte solidari, cei de mult aşezaţi în ţară, sunt mereu în ajutorul noilor veniţi, fără deosebire de partid politic. Cu «celnicii» lor de datină veche, căpeteniile, de cari ascultă, au toate însuşirile coloniştilor de rasă. I-am văzut defrişând şi desfundând ţarini sălbatice şi mi-am adus aminte de ţăranul Adam Kilhn, căpetenia întâilor descălicători germani din judeţul Tulcea şi azi pomenit cu admiraţie în satele nemţeşti,– de Erik, ţăranul răsărit dintre coloniştii suedezi cari au colonizat colţuri de America sălbatică, aşa cum povesteşte Iohan Bojer, în romanul său «Emigranţii».

Macedonenii au un optimism sănătos, se adaptează repede şi oriunde, ştiu să înzecească talantul din parabolă pe care-l scot şi din piatră seacă.

Iată virtuţi de buni colonişti.

În judeţul Caliacra s'au aciuit pe lângă câteva duzini de sate, ca la 3000 de familii. Se mai aşteaptă să vie vreo 250 familii pentru acelaş judeţ. În jud. Durostor, macedonenii s'au afirmat şi mai mult. Au întemeiat sate noui cu numiri din locurile de unde au plecat: Fraşari, Gramostea, Livezi.

Satul Fraşarii este o biruinţă de o vară a hărniciei şi unirei acestor oameni aprigi.

S'au strâns aici 226 familii. Au construit 160 de case, biserică şi şcoală. Locuitorii sunt organizaţi în

cooperativa «fulgerul». Au tractoare, secerătoare, maşini de treerat, etc. La Tatar Atmagea şi-au cumpărat 105 case dela turcii plecaţi. La Cocina au clădit 30 case noui; la Iali Ceatalgea 15 case noui. La Gramostea 20 case noui. Uzungiorman a fost cumpărat (întregul sat) dela turcii cari s'au dus. Şi-aşa s'au aşezat în vreo 36 sate. Totalul familiilor de colonişti în acest judeţe de 1550 (din cari 550 sunt de peste Dunăre).

Alte 360 familii macedonene se aşteaptă să vie de peste Dunăre regăţeni.

Se înţelege că cele 10 hectare de împroprietărire li-e prea puţin. Oameni puşi pe treabă, cumpără ori închiriază de pe unde pot.

Şi uite, cu astfel de oameni hotărîti, Dobrogea de jos îşi va umple în doi ani prisosurile. De atunci cumpăna nu va mai cădea de partea nici uneia dintre cele trei naţii conlocuitoare în partea aceea de ţară.

Probleme culturale ce se pun azi în Dobrogea

Chemând aduceri aminte din Dobrogea de acum o jumătate de veac, găsim că avem cu ce ne mândri azi: Un măreţ pod peste Dunăre vestit între podurile Europei; o cruce de linii ferate în lungul şi latul provinciei; o reţea de şosele cum nu au două provincii ale României; o Constanţă românească şi un port neîndestulător pentru scurgerea bogăţiilor ţării, ridicat pe un biet sătuc turcesc de acum 50 de ani; sate gospodărite, cu biserici monumentale, cu şcoli ce ţin pasul vremii, cu ţărani răsăriţi cari ar fi putut fi acum 50 de ani preoţi şi dascăli de şcoală.

Pe aceştia i-am întâlnit şi eu, la întâmplare, şi erau nedumeriţi de mirarea mea: Urcaseră cu cetitul cărţilor dela biblioteca satului până la Sadoveanu, Duiliu Zamfirescu şi Rebreanu. Într'un sat nu departe de Megidia, – Chiostel – Ştefan Panţuru, ţăran ca toţi ţăranii şi nu din cei mai cuprinşi, mi-a povestit din Pădurea Spânzuraţilor şi Ion; citise Şoimii, Neamul Şoimăreştilor, Viaţa la Ţară, În Războiu, Tănase Scatiu etc.

Alţi 6 săteni nu s'au lăsat mai prejos; ba unul aflând dela altul despre frumuseţea povestirilor a furat cartea ... s'o cetească mai repede. Ne bucură aceste întâmplătoare rarităţi culturale pe care le dorim să ajungă regulă generală cât mai curând.

Dar un asemenea bilanţ sărbătoresc, nu trebuie să fie o perină moale pe care să ne odihnim mulţumiţi. Dimpotrivă: La capătul celor 50 de ani de Stat românesc în vadul Mării, să ne socotim cu grijă ce avem de făcut pentru ziua de mâine.

Durerea noastră, deasupra tuturor biruinţelor de până azi e că Marea Neagră, de 50 de ani oglindită în sufletul românesc, n'am cucerit-o încă în fizicitatea ei materială. Abia am deschis o fereastră spre frumuseţile ei ideale. Dela Vasile Alexandri până la Ion Pillat, poeţii au cântat-o pe toate strunele în infinite nuanţe. Dela Victor Crăsescu la Emanoil Bucuţă, proza atâtor scriitori a lăsat în sufletele noastre dorul de ducă spre Infinitul albastru.

Câţi dintre noi, în anii tineri, n'am plecat la Mare ademeniţi de «jurnalul de bord» al lui Jean Bart, ca după o nedesluşită chemare de sirenă!

Dela Eugen Voinescu la d-na Cuţescu Stork, un lung pomelnic de pictori şi-au căutat subiecte printre cotloanele de coaste şi jocurile de valuri; iar la Balcic s'a putut chiar înfiripa un fel de şcoală a peisajului marin şi de litoral.

Iubim Marea, romantic, prin senzibilitate artistică; prin atâta doar a intrat în fiinţa noastră spirituală.

Stăm însă în prag cu braţe încrucişate, cu puterile paralizate parcă de imensitatea necunoscutului.

Marea ne e hotar – şi Marea nu trebuie să fie un hotar –, ne e o cale de respiraţie economică, dar nu şi o vastă moşie de exploatat. Nici o cercetare amănunţită a adâncurilor ei, a bogăţiilor cuprinse în ea, a coastelor subt toate privinţele, a posibilităţilor de expansiune economică şi ştiinţifică în nesfârşitele ei isvoare, nici un muzău al Mării noastre ... Nu stăpânim Marea, nu ne aparţine organic, fiindcă riveranii nu trăesc din darurile ei. Afară de o mână de marinari şi de 2– 3 sate lipoveneşti, nimeni n'a aruncat inelul în Mare, semnul logodirii cu ea, ca în pânza veneţianului Bordone.

Aproape că n'avem sate cuibărite în mal. Iar între ţările scăldate de apele Mării Negre, malul românesc este mai pustiu ca toate. Avem o coastă marină de peste 400 km. şi nu ne gândim ce să facem cu ea. Nu avem încă intuiţia şi perspectiva unei vieţi complecte în legătură cu Marea…

Cine a văzut peisajii de coaste marine în streinătate, ştie ce privelişti oferă dimineţile cât ţine ţărmul: Un stol de luntri ce se mişcă, ca după un semnal, spre larg: sunt pescari, mai ales pescari excursionişti, cercetători etc. Dacă Dunărea ne e atât de familiară, a intrat în tradiţia, noastră, o cunoaştem în toate cotloanele, trăim din ea şi prin ea, până şi copiii o trec înot, – Marea ne e încă streină. În copilăria noastră, recrutările la marină erau prilejuri de bocete şi blestemuri, ce se prefăceau adesea în cântece. Flăcăul luat la «şalupari» era condus până departe de familie şi plâns că se duce în "negre străinătăţi, peste ţări şi mări».

Jalnica cântare ca «vai săracul marinar» răsuna prin sate şi prin uliţele porturilor. «Depărtata străinătate» era» drumul până la Sulina, la Constanţa, la Constantinopol câteodată şi mai rar spre un port al Asiei Mici…

Virtuţile noastre marinăreşti, comprimate de o lungă stăpânire a Dobrogii de către turci, nu trecuseră din faza copilăriei.

Şi încă o dovadă de câtă preţuire se bucură Marea noastră ne-o dă manualele şcolare: Marea este total absentă din cărţile copiilor, parcă nici n'am avea-o (afară de cărţile mele, dela clasa a II-a până la a VII primară).

Al doilea deziderat : Aşteptăm să se arate oamenii cari să ne facă la Tulcea muzăul Deltei şi la Constanţa muzăul regional, al întregei Dobroge.

Palatul cultural ce se ridică îl va adăposti, de sigur. Se pare că o mână de oameni de inimă, specialişti, vor începe strângerea materialelor şi colecţiunilor. Vom vedea împrejurul acestui aşezământ îmănunchierea tuturor prietenilor Mării şi ai provinciei. Vom cunoaşte aici: arheologia şi istoria Dobrogii; etnografia şi folclorul; geologia flora şi fauna; aici va fi muzăul marin; arta, industriile, învăţământul, cultele etc. Revista «Analele Dobrogii» va deveni monitorul ştiinţific al muzăului. Discuţiile, proiectele de azi, le aşteptăm să treacă mâine la faptă.

A treia problemă : Provincia, împreună cu întregul litoral până la Cetatea Albă şi cât ţine Dunărea, n'are organele de publicitate pentru toate problemele economice şi culturale specifice, sau măcar un ziar regional în care să se oglindească această viaţă subt toate aspectele ei, aşa precum «Dobrogea Jună» şi-a îndeplinit menirea potrivit nevoilor vremii de până azi.

Al patrulea deziderat: Nu s'a putut înjgheba încă pe deasupra partidelor politice, asociaţia provincial a tuturor oamenilor de bine, fruntaşi în toate ramurile de muncă omenească. În mâna acestor oameni ar sta cercetarea şi deslegarea atâtor chestiuni locale, ca într'un fel de mic parlament, avizând guvernele să ajute la prosperarea provinciei. Nu mai e nevoe să arăt ce operă bună fac asociaţiile provinciilor în Italia, în Franţa, în Germania, ca o reacţie împotriva centralismului uniformizator.

Al cincilea deziderat: Oamenii noştri de şcoală trebuiesc cuceriţi în favoarea regionalismului cultural, spre ceea ce se zice mai cuprinzător: adaptarea învăţământului la mediul local.

În cadrul liniilor generale şi uniforme care defineşte sufletul unei ţări, şcoala să înceapă, adâncind, cu mediul regional.

Desvoltarea aptitudinilor locale, extinderea unor cunoştinţe şi practice care se ating de realitatea imediată, este însăşi şcoala vieţii creiatoare împotriva formalismului verbal şi nivelator.

Istoria României va avea în anexă sau măcar va accentua evenimentele, şi monumentele referitoare la Dobrogea. Geografia pământului, literatura pământului, arta locală, flora, fauna, fenomenele naturii locale, îndeletnicirile... se vor bucura de precădere în şcolile provinciei.

Prin totul, copilul să soarbă poezia peisajului, sufletul natal din patria lui mică, celulă din patria cea mare: România, – împiedicând astfel desvoltarea unor năzuinţe centrifugale. Să nu avem a ne teme: şi aici suntem cei mai vechi şi mai tari; iar localismul pedagogic aplicat va fi în favoarea noastră.

Regionalizarea învăţământului, păstrând generalităţile unitare şi reliefând unele particularisme locale, este o cuminte politică culturală. Vom avea aici şcoalele cu programele adaptate la viaţa de apă şi de baltă, la viaţa de câmpie, la dealuri (pentru nordul jud. Tulcea); apoi şcoli practice de pescuit, de industrie de baltă şi de agricultură de baltă; şcoli practice pentru culturi în stepă, în terenuri uscăcioase.

Toate şcoalele vor începe o ofensivă pentru înveselirea peisajului prin sădiri de pomi şi de copaci potriviţi regiunei. Şi oamenii de cultură cu rosturi în provincie, începând cu învăţătorul sătesc, să nu vie aici cu formule abstracte bune pentru toate locurile şi toate timpurile, ca Bouteiller din «Desrădăcinaţii» lui Barres, care făcea raţionalism defetist şi universalism kantian cu tineretul francez dela hotar, în vreme ce în Germania se ascuţiau săbii...

Să intrăm cu toţii în realităţile necesităţilor regionale, să le cunoaştem să acţionăm în spiritul lor, servind patria cea mare: România.

A supune toţi copiii aceluiaş program tipic, să fie cu toţii în acelaş timp la aceiaşi lecţie uniform înseamnă a ucide sufletul viu al şcolii. Mă aflam, într'un sat unde nici pomeneală de ce e aceea pădure. Iacă

omul controlului şcolar să măsoare progresul şcoalei cu câteva întrebări: .«Cum vă puteţi orienta într'o pădure'?» Tăcere totală. «Copiii nu ştiau la geografie». Paznicul bucherismului osificat voia să smulgă răspunsul: după coaja plină de muşchi în partea de miază noapte a copacului.

Lăsând la o parte observaţia ştiinţifică care nu e totdauna adevărată şi ne la locul ei într'o regiune lipsită de păduri, avem dovada rutinei de tipic care domină şcoala noastră. Orientarea locală după movilele din jurul satului, de pildă, nu s'a făcut fiindcă nici controlorii şcolari nu înţeleg să evadeze din program şi textul manualului ucigător de uniform.

Avem un suflet strein de cucerit şi simpatii de cultivat pentru cultura noastră, începând cu copiii. Experienţa americană aplicată imigrauţilor – imitate în Italia, Franţa şi alte ţări,– să ne fie şi nouă de învăţătură. În programul şcoalelor s'a introdus ora de şezătoare, «ceasul de poveşti» cu copiii.

Se spun copiilor poveşti în englezeşte. Cu acest chip sufletul copiilor de altă limbă e «furat» şi ca urmare, e aplicat să caute cărţi englezeşti cu asemenea poveşti. Copilul e crescut de mic în dragostea lucrurilor spuse în englezeşte; şi aşa America şi-a format buni cetăţeni din toţi coloniştii ei. Experienţele mele la Tulcea înainte de a cunoaşte metodele americane sunt de aplicat oriunde.

Pentru a desvolta interesul către frumuseţile provinciei şi ale Mării în special, va trebui să se filmeze caracteristicul şi pitorescul dobrogean, şi să se facă albumul cu fotografii, cu reproduceri de pe stampe şi de pe pânzele pictorilor noştri.

Toate acestea se pot realiza pe judeţe fără ca statul să dea vre-un ajutor bănesc.

Cu aceste imagini se pot face ghiduri turistice cu mici monografii şi note de interes general. O autologie literară a Dobrogii şi a Mării Negre am realizat-o prin Casa Şcoalelor cu colaborarea scriitorului Al. Lascarov Moldovanu.

E nevoe să avem un fel de carte de cetire, – mică enciclopedie – a Dobrogii, un supliment la manualul şcolar, cu istorie, geografie, natură, artă, literatură, viaţă economică dobrogeană.

Cărţi şi reviste în legătură cu Marea noastră, cu toate problemele de interes general şi popularizări ştiinţifice. Obligaţia manualelor şcolare de a introduce bucăţi literare, de ştiinţă, istorie referitoare la Mare şi la Dobrogea. Am înaintea mea cărţi pentru şcolile de litoral din Italia şi Franţa, prin cari copiii sunt educaţi în dragostea către Marea lor[13]. Sunt pline de sugestii pentru noi.

Mi-a trecut prin mâini o revistă bulgară «Cernoe More» (Marea Neagră) ce apare la Varna, cu sporturi şi excursii de Mare, peisajii, popularizări ştiinţifice, literatură marină etc. De ce nu s'ar face şi în România o astfel de propagandă pentru Marea noastră?

S'ar putea organiza excursii, sporturi, cercetăşie marină, schimburi de copii între familiile dela munte şi dela mare în timpul verii, schimburi de colecţii de ştiinţe naturale, ori măcar cărţi poştale între elevi.

Să se trimită cercetători în străinătate pentru toate ramurile de activitate culturală şi practică în legătură cu viaţa de Mare; tineri să înveţe în şcoli de piscicultură şi pescuit în şcoli de agricultură pentru culturi în terenuri secetoase. La sate, desvoltarea sălilor de cetit şi asociaţiilor culturale susţinute printr'o lege specială care să creieze un nou aşezământ sătesc: biblioteca cu sălile de spectacol şi de cetit, – căminul cultural – cum sunt câteva începuturi în cuprinsul Dobrogii…

Alcătuirea de monografii comunale amănunţite pentru muzăul Dobrogii, în cari să avem oglinda întregii regiuni.

Aşteptăm reforma care să dea fiecărui sat agronomul (horticultor şi silvicultor) pentru terenurile comunale de îndrumări agricole locale şi ca professor la cursul complementar şi de adulţi, apoi agentul sanitar cu altă pregătire şi veterinarul satului şi maestra de gospodărie caznică, şi dispensarul comunal, şi baia comunală...

[13] Mă aflam odată într'o sală de cinematograf la Florenţa. Se filma La Nave (Corabia) lui Dannunzio, epopeia marinărească a Veneţiei. Era un spectacol pentru tineret. La pasagiul când o voce întreabă: – «Unde punem patria noastră?» – Pe corabie, răspunde un marinar, – poporul tineresc, ca fulgerat de un semnal electric, izbucni într'o nebunie de aplauze. S'au cântat cântece marinăreşti, s'au împărţit în pauze broşuri cu marea italiană şi apoi s'a făcut o chetă pentru marina Italiei...

Alcătuirea un chestionar cu toate problemele ce interesează viaţa şi desvoltarea satelor şi oraşelor.

Aceasta pentru a se întocmi nişte scheme de conferinţe populare cu bibliografia corespunzătoare lor etc. etc…

Am pornit pe calea realizării unora din aceste desiderate. Continuând astfel, să nădăjduim că vom ajunge într'o zi când să zicem cu filozoful antic:

Nu cu piepturile soldaţilor se apără un hotar ci cu sufletele noastre.

